

Ethan Frome

Roman prema kojoj je BBC snimio film.

Prvi puta izdano na hrvatskom jeziku.

EDITH
WHARTON

Edith Wharton
Ethan Frome

O knjizi:

Ovaj roman biografskog karaktera, slojevit značenjima, tragična je ljubavna priča nesvakidašnje liričnosti, čija se radnja odvija u siromašnom planinskom predjelu Nove Engleske.

Ethan Frome, vlasnik pilane i male farme, oženjen je Zeenom, čangrizavom i jetkom ženom koja bježi u bolest kao u spasonosnu luku, iz koje gospodari i „drži u šaci“ sve oko sebe.

Ethan je nesretan, ali i nesposoban promijeniti išta u svom životu, sve dok se u kući ne pojavi Mattie, rođakinja njegove žene koja joj dolazi pomoći ...

~ 0 ~

Priču o njegovu životu čuo sam, dio po dio, od različitih ljudi i, kao što se obično u takvim slučajevima događa, svaki put je to bila drugačija priča.

Ako poznajete Starkfield u Massachusettsu, znate i zgradu pošte. Ako znate zgradu pošte, morali ste vidjeti Ethana Fromea kako stiže do nje, spušta uzde na mršava leđa svoga dorata i sporo prelazi preko pločnika od cigle do bijele kolonade: i morali ste se zapitati tko je to.

Vidio sam ga prvi put tamo prije više godina, i njegov izgled me oštro presjekao. Bio je čak i tada najuočljivija figura u Starkfieldu, iako je bio samo ruševina od čovjeka. Nije ga tako mnogo isticala velika visina, jer su se starosjedoci po svojoj izrazitoj visini mogli lako izdvojiti od nižih i punijih doseljenika: bio je to njegov nezainteresiran i odsutan pogled, iako je provjeravao svaku stepenicu kao da ga na svakom koraku zaustavlja lanac. Bilo je nešto turobno i nepristupačno na njegovu licu i bio je tako ukrućen i sijed da sam ga držao za starca i bio sam iznenađen kad sam čuo da nije imao više od pedeset dvije godine. Čuo sam to od Harmona Gowa, koji je vozio poštanska kola prije trolejbusa i znao povijest svih porodica na svojoj pruzi.

Tako izgleda još od svoga sloma, a u veljači bit će od tada dvadeset četiri godine – dobaci Harmon u prekidima sjećanja.

To je bio takav slom koji je – saznao sam također od Harmona – osim što je ostavio duboku crvenu brazgotinu preko čela Ethana Fromea, tako skratio i iskrivio njegovu desnu stranu da je morao uložiti vidljiv napor ne bi li učinio nekoliko koraka od svojih kola do poštanskog šaltera.

Dolazio je sa svoje farme svaki dan oko podne i, budući da je baš tada bilo vrijeme kad sam uzimao poštu, često bih prošao pored njega u predvorju, ili sam stajao pored njega dok smo čekali na pokrete ruke koja je dijelila poštu iza rešetke. Primijetio sam da je, iako je dolazio tako točno, rijetko primio što drugo osim novina Bettsbridge Eagle, koje je, ne pogledavši ih, stavljao u svoj izbočeni džep. Katkada bi mu, međutim, poštar predao paket adresiran na gospođu Zenobiju – ili gospođu Zeenu Frome, koji je obično imao u gornjem lijevom uglu istaknutu adresu nekog proizvođača

patentiranog lijeka i njegov naziv. I njih je moj susjed također stavljao u džep ne pogledavši ih, kao da je toliko naviknut na njih da bi bio radoznao zbog njihovog broja ili raznovrsnosti, i otišao bi klimnuvši glavom poštaru, bez riječi.

Svatko ga je u Starkfieldu znao i pozdravljao prema ozbiljnosti svoga držanja, ali je njegova šutljivost bila poštovana i samo u rijetkim prilikama bi ga netko od starijih ljudi zadržao da s njim popriča. Kad bi se to dogodilo, on bi, zagledan plavim očima u lice sugovornika, mirno slušao i odgovarao tako tiho da njegove riječi nikad nisu doprle do mene; tada bi se ukrućeno popeo u svoja kola, skupio uzde u lijevu ruku i odvezao se polako do svoje farme.

– Bio je to baš gadan slom? – pitao sam Harmona, gledajući Fromea koji je odmicao i misleći kako je otmjeno morala stajati njegova suhonjava smeđa glava sa čupom svijetle kose na snažnim ramenima prije no što su se iskrivila.

– Najgori – tvrdio je moj sugovornik. – Više no dovoljan da ubije većinu. Ali Fromeovi su žilavi. Vrlo je moguće da će Ethan doživjeti stotu.

– Bože! – uzviknuo sam. U tom trenutku se Ethan Frome, popevši se na sjedište, nagnuo da se uvjeri u sigurnost drvene kutije – također s naljepnicom trgovca – koju je stavio pozadi, i ugledao sam njegovo lice kako ono vjerojatno izgleda kad misli da je sam. – Taj čovjek da doživi stotu? Izgleda kao da je mrtav i već u paklu!

Harmon izvuče ploču duhana iz džepa, odsiječe komad i strpa ga u kožnu duvanjaru svojih usta.

– Mislim da je u Starkfieldu proveo i previše zima. Većina pametnih odlazi.

– Zašto ne bi on?

– Netko mora ostati i starati se o ljudima. Nikoga nije bilo do Ethana ... Prvo njegov otac, pa majka, pa žena.

– I onda slom?

Harmon se pakosno isceri. – Tako vam je to. Morao je onda ostati.

– I od tada su se morali starati o njemu?

Harmon zamišljeno premjesti svoj duhan na drugu stranu usta. – O, što se toga tiče, mislim da se Ethan uvijek starao.

Iako je Harmon Gow razvio priču koliko je njegov mentalni i moralni domet dozvoljavao, bilo je osjetnih praznina između njegovih

podataka i imao sam osjećaj da je dublje značenje priče bilo u prazninama. Ali mi se jedna rečenica usjekla u sjećanje i poslužila kao jezgra oko koje sam sakupio svoje kasnije zaključke:

– Mislim da je u Starkfieldu proveo previše zima.

Prije no što je vrijeme mog boravka isteklo, uspio sam shvatiti što je to značilo. Ja sam došao u vrijeme trolejbusa, bicikla i seoske opskrbe, kada su razbacana planinska sela već bila povezana, a veći gradovi u dolini, kao Bettsbridge i Shadd's Falls, imali knjižare, kazališta i dvorane kršćanske zajednice mladeži, u koje su mladi s bregova mogla sići radi rekreacije. Ali kad se nad Starkfieldom zatvorila zima i selo ležalo pod snježnim pokrivačem stalno obnavljanim iz blijedih nebesa, počeo sam shvaćati kakav je život – ili, bolje reći, neživot – morao biti tamo u doba mladosti Ethana Fromea.

Moji poslodavci su me uputili na posao koji je bio povezan s velikom centralom na raskrižju Corbury, a dugotrajan štrajk drvodjeljskih radnika toliko je odložio rad da sam se našao usidren u Starkfieldu – najbližem mjestu gdje se moglo stanovati najveći dio zime. Najprije sam se naljutio, a onda sam, pod hipnotičkim uplivom rutine, postepeno počeo nalaziti neko neobično zadovoljstvo životom. U prvo vrijeme mog boravka pogodio me kontrast između životnosti klime i mrtvila stanovništva. Kad su prosinački snjegovi prestali, dan za danom je plamteće plavo nebo sipalo bujice svjetlosti i na bijeli predio, koji mu je uzvrćao još jačim blistanjem. Moglo bi se pretpostaviti da takva atmosfera mora oživjeti osjećaje i ubrzati krv, ali ona kao da nije izazivala nikakve promjene, osim još većeg usporavanja tromog starkfieldskog bila. Nakon dužeg boravka, kad sam uočio tu mijenu kristalno vedrine i dugih razdoblja hladnoće bez sunca, kad su oluje u veljači razapele svoje bijele šatore oko pobožnog sela, a divlja konjica ožujskih vjetrova jurišala da im pomogne, počeo sam razumijevati zašto je Starkfield izlazio iz svoje šestomjesečne opsade kao izglednjeli garnizon koji je predao oružje. Dvadeset godina ranije bilo je mnogo manje sredstava za otpor, neprijatelj je imao komandu gotovo na svim prilaznim točkama između opkoljenih sela i, znajući to, osjetio sam zloslutnu snagu Harmonove rečenice: – Većina pametnih odlazi.

Ali ako je tako, kakve su to smetnje mogle spriječiti odlazak čovjeka kao što je Ethan Frome?

Za boravka u Starkfieldu stanovao sam kod sredovječne udovice, koja je u razgovorima bila poznata kao gospođa Ned Hale. Otac gospođe Hale bio je seoski odvjetnik ranije generacije, a kuća odvjetnika Varnuma, u kojoj je moja stanodavka još živjela s majkom, bila je najuglednije zdanje u selu. Nalazila se na kraju glavne ulice, a njen klasični trijem sa stupovima i prozori s malim oknima gledali su na popločanu stanu između norveških jela i na vitki bijeli toranj Kongregacijske crkve. Bilo je jasno da je imanje Varnuma u opadanju, ah su dvije žene činile što su mogle da sačuvaju dostojanstvo, a posebno je gospođa Hale imala određenu bolećivu istančanost koja nije bila bez veze s njenim čuvanjem oronule staromodne kuće.

Slušao sam svaku večer drugu i pomnije razrađenu verziju starkfieldskog ljetopisa u »najljepšem salonu«, s namještajem od crne konjske dlake i mahagonija, slabašno osvjetljenom titravom Carcel–lampom. Gospođa Hale nije osjećala ili glumila društvenu nadmoć nad ljudima oko sebe; samo je slučajnost što je bila senzibilnija i malo više obrazovana napravila dovoljan razmak između nje i njenih susjeda i omogućila joj da o njima sudi nepristrano. Zato sam se nadao da ću od nje saznati činjenice iz života Ethana Fromea koje nedostaju ili, bar, tumačenje njegovog karaktera koje će biti u suglasju s činjenicama koje sam već znao. Njeno pamćenje bilo je skladište anegdota i bilo koje pitanje o njenim poznanicima donosilo bi bezbroj detalja, ali kad se povelala riječ o Ethanu Fromeu, dočekala me je šutnja.

U njenoj suzdržanosti nije bilo znaka neslaganja; samo sam osjetio nesavladivo opiranje da govori o njemu i njegovim poslovima, a jedva čujno: – Da, poznavala sam ih oboje ... bilo je strašno ... – izgledalo je kao krajnji ustupak koji je njena bol mogla učiniti mojoj radoznalosti.

Tako se vidljivo promijenila u držanju, takve dubine tuge su se u njemu osjećale da sam se, s određenim sumnjama u svoju obzirnost, ponovo obratio svom seoskom mudracu Harmonu Gowu, ali za taj napor bio sam nagrađen samo nerazumljivim gundanjem.

– Ruth Varnum bila je uvijek nervozna kao štakor i, pomisli, baš ih je ona prva vidjela kad su ih pronašli. To se dogodilo niže kuće odvjetnika Varnuma, dolje na okuci korberijskog puta, baš nekako u vrijeme Ruthinih zaruka s Nedom Haleom. Sve je mlade u selu vezalo prijateljstvo i mislim da jednostavno nije mogla podnijeti da priča o tome. Imala je dosta svojih nevolja.

Svi stanovnici Starkfielda, kao i u drugim uglednijim zajednicama, imali su dosta svojih nevolja, zbog čega su bili relativno ravnodušna prema nevoljama susjeda i mada su se svi slagali da je Ethan Frome bio izuzetan, nijedan mi nije dao objašnjenje o izgledu njegova lica, čemu, kao što sam uporno mislio, ni siromaštvo ni fizička patnja nisu mogli biti uzrok. Možda bih se ipak zadovoljio pričom skrpljenom od tih nagovještaja da me nije izazvala šutnja gospode Hale i – malo kasnije – moj susret s njim.

Denis Eady, bogati irski trgovac, koji je bio vlasnik najbliže starkfieldske štale za iznajmljivanje konja, po mom dolasku u Starkfield ugovorio je da me svakodnevno vozi do Corbury Flatsa, gdje sam morao hvatati vlak za Raskrižje. Ali su se sredinom zime Eadyjevi konji razboljeti od lokalne epidemije. Bolest se raširila u druge starkfieldske štale i za dan–dva morao sam naći neki drugi prijevoz. Tada mi je Harmon Gowe rekao da je dorat Ethana Fromea još na nogama i da bi me njegov vlasnik, možda, rado prevezio.

Zapanjio me taj prijedlog.

– Ethan Frome? Pa mi nikad nismo ni riječi progovorili. Zašto bi mi, zaboga, on izišao u susret!

Harmonov odgovor još me je više iznenadio.

– Ne znam hoće li, ali znam da bi volio zaraditi koji dolar.

Čuo sam da je Frome siromašan i da je prihod od pilane i neplodnog zemljišta njegove farme jedva bio dovoljan da održi domaćinstvo preko zime, ali nisam pretpostavljao da je bio u takvoj oskudici kakvu su nagovještavale Harmonove riječi i izrazio sam čuđenje.

– Pa nije mu išlo baš dobro – reče Harmon. – Kad se čovjek potuca okolo kao brodska olupina dvadeset godina ili više, gledajući što sve treba uraditi, to ga grize i on gubi čvrstinu. Ta Fromeova farma bila je uvijek otprilike tako prazna kao lonac za mlijeko kad su mačke u blizini, a vi znate koliko jedan stari mlin danas vrijedi. Dok je Ethan

mogao raditi i na farmi i u mlinu od jutra do mraka, nekako je uspijevao iz njih iscijediti sredstva za život; ali njegovi bi skoro sve pojeli, čak i onda, i ne vidim kako izlazi na kraj danas. Prvo je udarilo njegovog oca, na kosidbi, omekšao mu mozak i davao je novac kao u biblijskim pričama prije nego što je umro. Zatim mu je mati postala nastrana i godinama se vukla slaba kao dijete; a njegova žena Zeena – ona je uvijek bila glavna za doktorske stvari u našem kraju. Bolest i nevolja – toga je Ethanov tanjur bio pun još od prvog zalogaja.

Kad sam pogledao napolje sljedećeg jutra, vidio sam mršavog dorata između Varnumovih jela i Ethana Fromea kako zabacuje svoju iznošenu medvjedu kožu, praveći mi mjesto pored sebe na saonicama.

Poslije toga prevezio me svako jutro tjedan dana do Corbury Flatsa, a po povratku poslije podne čekao bi me opet i vraćao kroz ledenu noć u Starkfield. Put je bio dugačak jedva tri milje, ali je korak starog dorata bio spor i čak kad je pod saonicama bio tvrd snijeg, proveli bismo na putu skoro jedan sat. Ethan Frome je vozio šuteći, držeći uzde labavo lijevom rukom, mrkog profila s ožiljkom ispod štitnika kape slične šljemu, odudarao je od nanosa snijega kao brončani lik heroja. Nikad mi nije okrenuo lice ili odgovarao, osim jednosložnim riječima, na pitanja ili pošalice koje bih se usudio izreći. Bio je nalik na nijemi tužni krajolik, otjelotvorenje njegovog smrznutog bola, sa svim što je bilo toplo i osjećajno u njemu, čvrsto sakrivenim pod površinom, ali nije bilo ničeg neprijateljskog u njegovoj šutnji. Osjećao sam jednostavno da živi u moralnoj izolaciji suviše dalekoj za slučajan pristup, i činilo mi se da njegova samoća nije bila samo posljedica njegovog osobnog zavjeta, tragičnog kakav sam ja pretpostavljao da je, nego je imala u sebi, kao što je Harmon Gow nagovijestio, duboku nagomilanu hladnoću mnogih starkfieldskih zima.

Udaljenost između nas bila je za trenutak savladana samo jednom ili dvaput, i ono što sam tada ugledao učvrstilo je moju želju da saznam više. Dogodilo se da sam jednom govorio o građevinskom poslu na kome sam bio godinu dana prije u Floridi i o kontrastu između zimskog krajolika oko nas i onoga tamo i, na moje iznenađenje, Frome neočekivano odgovori:

– Da, bio sam tamo jednom i prilično dugo nakon toga mogao sam sunčanu Floridu zamišljati ovdje zimi. Ali sada više ne mogu, sada je sve pod snijegom.

Ništa više nije rekao, i morao sam ostalo pogađati iz škrtosti njegova glasa i oštrog ponovnog povlačenja u šutnju.

Drugog dana, hvatajući vlak za Flats, primijetio sam da mi nedostaje jedna popularno–stručna knjiga – mislim o nedavnim otkrićima u biokemiji – koju sam ponio na put. Nisam mislio o njoj sve dok nisam te večeri opet sjeo u saonice i vidio knjigu u Fromeovoj ruci.

– Našao sam je kad ste otišli – reče mi on.

Stavio sam knjigu u džep i ponovo smo pali u našu uobičajenu šutnju, ali kad smo počeli miljeti uz dugačko brdo od Corbury Flatsa do starkfieldskog grebena, osjetio sam u sumraku da je okrenuo svoje lice k meni.

– Ima u toj knjizi stvari o kojima nisam imao ni pojma – reče on.

Manje sam se čudio njegovim riječima nego čudnom tonu ogorčenosti u njegovu glasu. Bio je očevidno iznenađen i pomalo ožalošćen zbog svoga neznanja.

– Da li vas takve stvari zanimaju? – upitao sam.

– Zanimale su me.

– Jedna ili dvije stvari su prilično nove u knjizi: u posljednje vrijeme učinjen je veliki pomak u biokemiji.

Čekao sam trenutak odgovor koji nije došao, a zatim rekoh:

– Ako biste htjeli još čitati knjigu, rado ću vam je ostaviti.

Oklijevao je i pomislio sam da će se prepustiti poznatoj plimi inercije. – Hvala, uzet ću je – odgovori kratko.

Nadao sam se da bi taj događaj mogao uspostaviti neposredniju vezu među nama. Frome je bio tako jednostavan i spontan da sam bio siguran da je njegova radoznalost za knjigu bila temeljena na stvarnom zanimanju za njen sadržaj. Takvi ukusi i znanja kod čovjeka njegovih problema naprave kontrast između vanjskog položaja i unutrašnjih potreba gorčim, i nadao sam se da će tu gorčinu izraziti tako što će otpečatiti usta. Ali kao da ga je nešto u njegovoj prošlosti i u sadašnjem načinu života vuklo tako duboko u njegov unutrašnji svijet da ga neki slučajni poticaj nije mogao vratiti njegovoj prirodi. Kad smo se sljedeći put sreli, nije spomenuo knjigu,

i činilo se da je bilo sudeno da naš odnos ostane tako zatvoren i jednostran kao da nije bilo prekida njegovoj suzdržljivosti.

Frome me je prevezio do Flatsa oko tjedan dana, kad sam jednog jutra sa svog prozora ugledao debeli snježni pokrivač. Visina bijelih nanosa nagomilanih uz živicu vrta i duž crkvenog zida pokazivala je da je mećava trajala cijelu noć i da su na otvorenom polju morali biti veliki zapusi. Mislio sam da će moj vlak vjerojatno kasniti, ali sam u električnoj centrali morao provesti toga popodneva sat ili dva i odlučio sam da se, ako se Frome pojavi, probijem do Flatsa i tamo čekam svoj vlak. Ne znam ipak zašto sam to postavio uvjetno, jer nikako nisam posumnjao da će se Frome pojaviti. On nije spadao u vrstu ljudi koje će spriječiti u poslu pobuna elemenata, i u zakazani sat njegove saonice su doklizile kroz snijeg kao pozorišno priviđenje iza zadebljanih velova od gaze.

Poznavao sam ga suviše dobro da bih izrazio bilo čuđenje bilo zahvalnost što je došao na zakazani sastanak, ali sam iznenađeno uzviknuo kad sam vidio kako okreće konja u smjeru suprotnom od puta za Corbury.

– Pruga je zatvorena teretnim vlakom koji je zatrpan nanosom ispod Flatsa – objasnio mi je dok smo se drmusali kroz bjelinu koja je ujedala.

– Ali kuda me onda vozite?

– Na Raskrižje, najkraćim putem – odgovori mi, pokazujući bičem Školsko brdo.

– Na Raskrižje, po ovoj mećavi? Pa to je dobrih deset milja!

– Dorat će to savladati ako mu date vremena. Rekoste da imate tamo nešto završiti popodne. Postarati ću se da stignete na vrijeme.

Rekao je to tako mirno da sam samo mogao odgovoriti:

– Činite mi najveću uslugu.

– Sve je u redu – odgovori mi.

Pored škole put se odvajao i mi smo utonuli u stanu ulijevo, između jelovih grana savijenih od težine snijega. Često sam nedjeljom šetao tim putem i znao sam da je usamljeni krov koji se vidio kroz gole grane blizu podnožja brda bio krov Fromeove pilane. Izgledala je dosta beživotno, s mrtvim točkom koji je virio iznad crnog potoka poprskan žuto–bijelom pjenom i s mnoštvom cisterni ugnutih pod bijelim teretom. Dok smo prolazili, Frome se nije čak ni okrenuo. I

dalje šuteći, počesmo se penjati drugom uzvisinom. Putom kojim nikad nisam prošao, milju dalje, stigli smo do jednog voćnjaka kržljavih jabuka koje su se savijale po brdu među škrljčanim šiljcima, što su se probili kroz snijeg kao životinje nosevima, da bi mogle disati. Pored voćnjaka ležala su jedno dva polja, međa izgubljenih u nanosima, a iznad polja šćućurila se u bijelom prostranstvu zemlje i neba jedna od onih farmerskih kuća Nove Engleske koje krajolik čine usamljenijim.

– To mi je kuća – reče Frome uz iznenadni pokret iskrivljenog lakta, i u tuzi i utučenosti tog prizora nisam znao što da odgovorim. Snijeg je prestao padati i vodnjikava sunčeva svjetlost pokaza kuću na uzvisini iznad nas u svoj njenoj tužnoj ružnoći. Činilo se da crna utvara listopadne puzavice, koja se spuštala s predvorja, i tanki drveni zidovi pod dotrajalim slojem boje podrhtavaju na vjetru koji se podignuo kad je snijeg prestao padati.

– Za života moga oca kuća je bila veća, morao sam nedavno srušiti produžetak kuće – nastavio je Frome sprečavajući trzajem lijeve uzde očiglednu namjeru dorata da skrene prema dotrajalim ulaznim vratima.

Tada sam vidio da je neobično zanemaren i jadan izgled kuće djelomično bio takav zato što joj je nedostajalo ono što je u Novoj Engleskoj poznato kao »L«, dugačak dodatak glavnoj zgradi, s niskim krovom, obično dozidan u obliku slova L, koji se preko skladišta i prostorije za alate povezuje sa šupom i stajom. Da li zbog svoje simbolike, što njegova slika predstavlja život povezan sa zemljom, sadrži glavne izvore topline i hrane, ili možda samo zbog utješne misli da ukućanima omogućuje da u toj opakoj klimi počnu svoj jutarnji posao ne izlažući se nevremenu, sigurno je da »L« više nego sama kuća predstavlja središte, stvarno ognjište farme u Novoj Engleskoj. Možda su ovakve misli koje su mi se često javljale na mojim lutanjima oko Starkfielda bile uzrok što sam čuo sjetnu notu u Fromeovim riječima i vidio u smanjenom prebivališta sliku njegova zgrčenog tijela.

– Mi smo ovdje sada u neku ruku po strani – dodao je – ali prometa je bilo dosta prije no što je željeznica postavljena do Flatsa.

On razmrda hromog dorata još jednim trzajem; tada, kao da mi je sama pojava kuće omogućila da steknem tako duboko njegovo

povjerenje da nije bilo potrebno dalje suzdržavanje, on nastavi polako:

– Uvijek sam pripisivao tome najgore nevolje moje majke. Kad ju je reumatizam tako ophrvao da se nije mogla kretati, sjedila je tamo i gledala put po čitav sat; a jedne godine, kad su šest mjeseci popravljali branu kod Bettsbridgea poslije poplave, i Harmon Gow morao voziti poštanska kola onuda, palo joj je čak na um da danima silazi do ograde da ga vidi. Ali kad su vlakovi počeli voziti, nitko više nije ovamo navraćao da porazgovara i majci nikako nije moglo da uđe u glavu što se dogodilo, i to ju je grizlo sve do smrti.

Kad smo stigli na put za Corbury, snijeg je ponovo počeo padati, odsjekavši nam posljednji pogled na kuću. S njim se vratila i Fromeova šutnja, spuštajući između nas stari veo mučaljivosti.

Ovoga puta s povratkom snijega vjetar nije prestao. Umjesto toga, pretvorio se u oluju koja je s vremena na vrijeme iz razdrtoga neba bacala blijede krugove sunčeve svjetlosti nad kaotično uzvitlane predjele. Ali je Borat bio siguran kao Fromeova riječ i mi smo se probijao prema Raskrižju kroz divlji bijeli dekor.

Poslije podne oluja popusti i vedrina na zapadu učinila se mojim neiskusnim očima kao jamstvo da će večer biti lijepa. Završio sam svoj posao što sam brže mogao i krenusmo za Starkfield s dobrim izgledima da ćemo tamo stići na večeru. Ali o zalasku sunca oblaci su se opet skupili, noć se spustila ranije i snijeg je počeo padati ravno i postojano iz neba bez vjetra, meko zasipajući cijeli kraj, što je više zbunjivalo nego prijepodnevi naleti i kovitlaci vjetra. To je bilo kao dio mraka koji je bivao sve gušći, kao da se sama zimska noć spušta na nas sloj po sloj.

Zračak Fromeova lampaša ubrzo se izgubio u gustoj vijavici, u kojoj su nas čak njegov smisao za smjer i doratov instinkt da pronade kuću najzad prestali služiti. Poneki međaš je dva ili tri puta avetinjski iskrsnuo pred nama, da nas opomene da smo zalutali, i zatim bi ga ponovo progutala magla. I kad smo se najzad opet dokopali našeg puta, stari konj je počeo pokazivati znakove umora. Bilo mi je neugodno što sam primio Fromeovu ponudu i nakon kraćeg objašnjavanja uvjerio sam ga da me pusti da siđem sa saonica i da idem kroz snijeg uz dorata. Na taj način smo se borili još koju milju i

najzad smo stigli do mjesta gde je Frome zureći u nešto što se meni činilo kao bezoblična noć, rekao:

– Tamo dolje je moja dvorišna ograda.

Ostatak puta bio je najteži. Oštra hladnoća i zamoran hod kao da su odbili vjetar od mene, i mogao sam osjetiti kako bok konja pod mojom rukom otkucava kao sat.

– Vidite, Frome – počeo sam – nema nikakvog smisla da idete dalje. – Ali me je on prekinuo: – Ni vi. Obojici nam je svega ovoga bilo dosta.

Razumio sam da mi nudi prenoćište na farmi i ne odgovorivši mu, ušao sam s njim kroz dvorišni ulaz i pratio ga do štale, gdje sam mu pomogao da ispregne umornog konja i da mu da sijena. Kad je to učinjeno, skinuo je lampaš sa saonica, izišao opet u noć i pozvao me preko ramena: – Ovuda.

Visoko iznad nas kvadrat svjetlosti podrhtavao je kroz zavjesu snijega. Posrćući, probijao sam se prema njemu uz Fromeovu pomoć i u mraku umalo nisam pao u dubok zamet pred kućom. Frome se popeo uz klizave stepenice trijema, prokrčivši prolaz kroz snijeg svojim teškim cipelama. Zatim je podigao fenjer, našao kvaku i poveo me u kuću. Ušao sam za njim u niski neosvijetljen prolaz, udno koga su se dizale u pomrčini stepenice slične ljestvicama. S desne strane je linija svjetlosti obilježavala vrata sobe koja je slala svoju svjetlost u noć; a iza vrata čuo sam kako ženski glas jadikujući mrmlija.

Frome otrese snijeg s cipela na dotrajali otirač i postavi lampaš na kuhinjski stolac, koji je bio jedini komad namještaja u prostoriji. Zatim otvori vrata.

– Uđite – reče i kad je progovorio, žalosni glas se utiša ...

Te noći sam odgonetnuo Ethana Fromea i počeo sastavljati slagalicu njegova života ...

Snijeg visok dvije stope, sa smetovima na vjetrometnim uglovima, pokrivaio je selo. Na teškom nebu znaci Velikog Medvjeda visjeli su kao ledenjaci, a Orion je bacao svoje hladne vatre. Mjesec je zašao, ali je noć bila tako svijetla da su se bijela pročelja kuća između brijestova činila siva prema snijegu, razbacano grmlje kao crne mrlje, a iz prizemnih prozora crkve zračila je žuta svjetlost daleko preko beskrajnih snježnih valova.

Mladi Ethan Frome brzo je išao pustom ulicom, prošao banku, novopodignutu trgovinu od cigala Michaela Eadyja i kuću odvjetnika Varnuma, s dvije crne norveške jele na ulazu. Preko puta Varnumove kuće, gdje se put spuštao prema korberijskoj dolini, vidio se vitki bijeli toranj i uski peristil crkve. Dok je mladi čovjek išao prema njoj, gornji prozori ocrtavali su crnu arkadu duž bočnog zida, ah iz donjih prozora, na strani gdje se zemljište strmo spuštalo na korberijski put, svjetlost se pružala u dugačkim prugama, osvjetljavajući puno svježih brazda na stazi koja je vodila prema vratima u prizemlju i pokazujući pod dozidanom štalom red saonica s dobro pokrivenim konjima.

Noć je bila savršeno mirna, a zrak tako suh i čist da je izazivao osjećaj hladnoće. Na Fromea je to utjecalo kao potpuno nepostojanje atmosfere, kao da nikad ništa razrjeđenije od zraka nije posredovalo između bijele zemlje pod njegovim nogama i metalne kupole iznad njega. »To je kao da si u ispražnjenom prijamniku«, mislio je. Završio je jednogodišnji tečaj u tehnološkoj školi u Worcesteru prije četiri ili pet godina i čeprkao je s prijateljem profesorom fizike u laboratoriju. Slike iz tih dana još su se pojavljivale, neočekivano, kroz sasvim različite misli u kojima je od tada živio. Smrt njegova oca i nesreće koje su je pratile izazvali su prerani kraj Ethanova školovanja; ali iako s njim nije otišao tako daleko da bi to bilo od velike praktične koristi, hranilo mu je maštu i činilo ga svjesnijim ogromnog maglovitog značenja iza svakodnevnog izgleda stvari.

Dok je koračao krupnim koracima kroz snijeg, osjećaji izazvani tim sjećanjima buktali su mu u mozgu i miješali se s tjelesnom usplamtjelošću od oštrog pješačenja. Na kraju sela zaustavio se pred zamračenim pročeljem crkve. Stajao je tamo trenutak, brzo

dišući, i gledajući uz i niz ulicu, po kojoj se nitko nije kretao. Završetak Korberijske ulice, ispod jela odvjetnika Varnuma, bio je omiljeni teren za sanjkanje u Starkfieldu, i za jasnih večeri crkveni ugao dugo je odzvanjao od usklika sanjkača; ali noćas nijedne sanjke nisu zamračile bjelinu dugačke padine. Muk ponoći prostirao se selom i sve što je bilo budno sakupilo se iza crkvenih prozora iz kojih su, sa širokim prugama žute svjetlosti, dopirali zvuci glazbe za ples.

Mladi čovjek, držeći se zdanja sa strane, siđe prema prizemnim vratima. Da bi bio izvan dosega svjetlosti koja bi ga mogla otkriti, zaobišao je po neutabanom snijegu i postepeno se približio daljem uglu prizemlja. Tada, još u sjeni, došunja se oprezno do najbližeg prozora i, držeći podalje mršavo tijelo, protezao je vrat dok nije uspio pogledati u sobu.

Iz čistog i smrznutog mraka u kome je stajao učinilo mu se da prostorija vri u pari od vrućine. Metalni reflektori plinskih lampi oštro su osvjetljavali okrečene zidove, a željezni bokovi peći na kraju dvorane kao da su se širili od vulkanske vatre. Pod su pritisnule djevojke i mladići. Pored zida nasuprot prozora stajao je red kuhinjskih stolaca, s kojih su baš ustale starije žene.

Glazba je prestala i svirači – violinist i mlada žena koja je nedjeljom svirala na harmoniju – žurno su se posluživali na jednom kraju stola, s koga su bili maknuti na platformu na kraju dvorane opustošeni tanjuri kolača i sladoleda. Gosti su se spremali da idu i masa je već krenula u prolaz gdje su visjeli kaputi i ogrtači, kada mladi čovjek čilih nogu, sa čupom crne kose skoči na sredinu dvorane i zaplješće. Znak izazva trenutno djelovanje. Svirači pojuriše instrumentima, plesači – neki već napola obučeni za odlazak, poredaše se sa svake strane dvorane, stariji promatrači spustiše se ponovo na stolce, a živahni mladić, nakon što je zaronio ovdje–ondje u gužvu, izvuče djevojku koja je već oko glave omotala očaravajuću maramu trešnjeve boje i, vodeći je do kraja dvorane, vrtio se s njom po melodiji virdžinijskog plesa.

Fromeovo srce žestoko je udaralo. Upinjao se da vidi crnu glavu ispod šala trešnjeve boje i bio je ljut što je drugo oko bilo brže od njegovog. Kolovođa, koji kao da je imao irske krvi u venama, plesao je dobro, i to je zahvatilo njegovu partnericu. Dok je prolazila duž

reda, njena laka figura njihala se iz ruke u ruku u krugovima sve bržim, šal joj se odmotao s glave i zaustavio na ramenima, a Frome bi pri svakom okretu ugledao njene nasmijane zadihane usne, s oblakom crne kose oko čela, i tamne oči, koje su izgledale jedine nepomične točke u metežu letećih linija.

Plesalo se sve brže i brže, i svirači, da bi držali tempo s plesačima, udarali su u svoje instrumente kao što konjanici šibaju konje pred ciljem; pa ipak mladom čovjeku na prozoru činilo se da kolo nikad neće stati. S vremena na vrijeme prebacio bi pogled s lica djevojke na lice njenog partnera koji se, u razgaljenosti plesa, držao gotovo kao bestidni vlasnik. Denis Eady bio je sin Michaela Eadyja, ambicioznog irskog trgovca, čija je okretnost i bezočnost dala Starkfieldu prvi pojam o »dobrim« poslovnim metodama i čija je nova zidana trgovina svjedočila o uspjehu. Reklo bi se da će ga njegov sin slijediti, a u međuvremenu je upražnjavao istu vještinu u osvajanju starkfieldskih djevojaka.

Ethan Frome se do sada zadovoljavao da o njemu misli kao o podlacu; ali sada se čvrsto opredijelio za šibanje bičem. Bilo je čudno što djevojka nije bila toga svjesna, što je mogla podići svoje ushićeno lice prema licu svoga plesača i držati svoje ruke u njegovim, ne dajući ni znaka da je vrijeđa njegov izgled i dodir.

Frome je imao običaj da iz Starkfielda prati kući rođakinju svoje žene, Mattie Silver, u rijetkim zgodama kad bi je neka mogućnost zabave privukla u selo. Kad je djevojka došla živjeti s njima, njegova žena je pomislila da joj treba pružiti te mogućnosti. Mattie Silver je stigla iz Stamforda, i kad je ušla u Fromeovo domaćinstvo da bude od pomoći svojoj rođakinji Zeeni, mislilo se najbolje, jer nije došla kao plaćena djevojka, da ne bi osjetila tako oštru razliku između života koji je ostavila i usamljenosti starkfieldske farme. Ali izuzev ovoga – kako je Frome jetko razmišljao – teško da je Zeena i pomislila na zabavljanje djevojke.

Kad mu je žena prvi put predložila da Mattie treba omogućiti s vremena na vrijeme večernji izlazak, dvoumio se u sebi jer je morao, nakon teškog dana na farmi, ići još dvije milje do sela i natrag; ali ga je ubrzo obuzela želja da Starkfield posveti sve svoje noći burnoj zabavi.

Mattie Silver živjela je pod njegovim krovom godinu dana, i od ranog jutra do susreta za večerom često ju je viđao; ali nijedan od trenutaka u njenom društvu nije se mogao usporediti s onima kad su se noću vraćali na farmu, ruku pod ruku, a ona poskakivala da bi držala korak s njim. Svidjela mu se od prvog dana, kad se dovezao u Flats da je dočeka, a ona se osmjehivala i mahala mu iz vlaka, vičući: – Ti si sigurno Ethan! – skočivši sa svojim zavežljajima dok je on razmišljao, odmjeravajući njen vitki stas: »Ne izgleda baš dorasla kućnom poslu, ali u svakom slučaju nije kaćiperka.«

Ali nije se samo zbog dolaska u njegovu kuću tog mladog života punog nađe na hladnom ognjištu zapalila vatra. Djevojka nije bila samo bistro uslužno stvorenje kakvom ju je on zamišljao. Imala je oko da vidi i uho da čuje: mogao joj je štošta pokazati i okusiti blaženstvo osjećaja da je sve što pruža ostavljalo dugotrajni odjek koji je po volji mogao probuditi.

Za vrijeme njihovih noćnih šetnji natrag na farmu osjećao je najviše slast te veze. Bio je uvijek osjetljiviji na ljepotu od ljudi oko sebe. Nedovršeno školovanje dalo je oblik toj osjetljivosti i čak u njegovim najnesretnijim trenucima polje i nebo govorili su mu najjače. Ali je do sada taj osjećaj ostajao u njemu kao nijema bol, prekrivajući tugom ljepotu koja ga je izazvala. Nije čak ni znao da li je itko na svijetu osjećao kao on, ili da li je on bio jedina žrtva tog žalosnog Bara. Tada je saznao da još jedan duh podrhtava od istog dodira čuda: da kraj njega, živeći pod njegovim krovom i hraneći se njegovim kruhom, postoji biće kome je mogao reći:

– Ono tamo je Orion; velikan s desne strane je Aldebaran, a grupa malih – kao pčele koje se roje – to su Plejade ... – i koje je mogao dovesti do ushićenja na granitnom grebenu, probijajući se kroz paprat dok je pričao o ledenom dobu i dugim zamagljenim razdobljima kasnijih vremena. Činjenica da se u Mattie spajalo obožavanje njegova znanja s divljenjem onome čemu je nju učio nije bila najmanji dio njegova zadovoljstva. Bilo je i drugih osjećaja, manje objašnjivih, ali istančanijih, koja su ih zbližila sa uzbuđenjem nijeme radosti: hladno crvenilo zalaska sunca iza zimskih brda, kretanje oblaka preko padina s pozlaćenom strnikom ili pojačano plavetnilo sjenki jela na suncem obasjanom snijegu. Kad je jednom rekla: – To izgleda baš kao da je naslikano! – Ethanu se učinilo da

definicija umjetnosti ne može biti bolja i da su napokon nađene riječi da izraze njegovu skrivenu tajnu dušu ...

Te uspomene su mu se vratile s gorčinom iščezlih stvari dok je stajao u mraku kraj crkve. Čudio se, gledajući Mattie kako se okreće duž dvorane iz ruke u ruku, kako je ikad mogao i pomisliti da će je zanimati njegovo dosadno pričanje.

Njemu, koji je bio veseo samo kad je bio s njom, njeno se raspoloženje činilo kao jasan dokaz ravnodušnosti. Lice, kad bi ga podigla prema partnerima, ličilo je uvijek, kao kad bi njega ugledala, na prozor u kome odbljeskuje zalazak sunca. Čak je primijetio dva ili tri pokreta za koje je, u svojoj gluposti, mislio da ih je čuvala za njega: način na koji je zabacivala glavu kad ju je nešto zabavljalo, kao da je htjela isprobati svoj smijeh prije no što se nasmije i lagano zatvaranje očnih kapaka kad bi je nešto zanimalo uzbudilo.

To što je vidio činilo ga je nesretnim, i bol probudi u njemu prikriveni strah. Njegova žena nije nikad pokazala nikakvu ljubomoru prema Mattie, ali je u posljednje vrijeme sve više nabrajala zbog kućnih poslova i našla je posredan način da ukaže na djevojčinu nespretnost. Zeena je uvijek bila ono što su u Starkfieldu zvali »boležljiva« i Frome je morao priznati da joj je, ako je bila tako bolesna kao što je vjerovala, bila potrebna jača ruka od one koja je tako lako ležala u njegovoj dok bi se noću vraćali na farmu. Mattie nije imala prirodne sklonosti za kućne poslove, a obučavanje nije nimalo pomoglo da se taj nedostatak ispravi. Učila je brzo, ali je bila zaboravna i sanjalica, i nije bila sklona stvari shvaćati ozbiljno. Ethan je pomišljao da bi se u njoj, kad bi se udala za čovjeka koga voli, nerazvijeni instinkt probudio i da bi njene pite i biskviti postali ponos čitavog kraja; ali je domaćinstvo u apstraktnom smislu nije zanimalo. Isprva je bila tako nespretna da joj se morao smijati, ah se ona smijala s njim i tako su postali bolji prijatelji. Učinio je sve što je mogao da dopuni njene nevješte napore, ustajući ranije da naloži vatru u kuhinji, donoseći drva noću i zapostavljajući mlin radi farme, da bi joj mogao pomoći u kućnim poslovima. Čak bi se iskrao subotom uvečer da izriba pod u kuhinji, nakon što bi žene otišle spavati, a jednog dana ga je Zeena iznenadila kako tuče maslac i okrenula se šuteći, s jednim od onih njenih čudnih pogleda.

U posljednje vrijeme bilo je drugih znakova njenog negodovanja, neopipljivih, ali utoliko više uznemirujućih. Jednog hladnog zimskog jutra, dok se u mraku oblačio pored svjetlosti svijeće koja je treperila zbog slabo zatvorenog prozora, čuo je Zeenu kako govori s kreveta iza njega.

– Doktor neće dopustiti da budem ostavljena bez ikakve pomoći – rekla je monotono jadikujući.

Pretpostavljao je da ona spava i zvuk njenog glasa ga je trgnuo, iako se ona upuštala u nagle eksplozije riječi poslije dugih intervala pritajene šutnje.

Okrenuo se i pogledao je kako leži nejasnih obrisa pod tamnim pamučnim poplunom, dok joj je od bjeline jastuka koštunjavo lice popimalo sivkastu boju.

– Bez ikakve pomoći? – ponovio je.

– Ako ti kažeš da nisi u mogućnosti platiti djevojku kad Mattie ode.

Frome se ponovo okrenuo i, uzimajući britvu, sagne se da vidi svoje nategnuto lice u prljavom ogledalu iznad umivaoniku.

– Zašto, zaboga, Mattie treba otići?

– Pa kad se uda, mislim – dopre do njega otegnuti Zeenin glas.

– O, neće nas ona nikad ostaviti sve dok je tebi potrebna – odgovori joj on, grebući žestoko bradu.

– Ne bih htjela da se priča kako sam spriječila djevojku siromašnu poput Mattie da se uda za dobrog mladića kao što je Denis Eady – odgovori Zeena tonom jadikujućeg samoodricanja.

Strijeljajući očima svoje lice u ogledalu, Ethan zabaci glavu unazad da bi prevukao britvu od uha do brade.

Ruka mu je bila sigurna, ali mu je takav položaj bio izgovor da ne odgovori odmah.

– I doktor ne želi da budem ostavljena bez ikoga – nastavi Zeena. – Htio je govoriti s tobom o djevojci za koju je čuo da bi mogla doći.

Ethan ostavi britvu i ispravi se smijući se.

– Denis Eady! Ako je to sve, mislim da nije potrebna baš takva žurba što se tiče nove djevojke.

– Ali htjela bih o tome razgovarati s tobom – reče Zeena tvrdoglavo. Oblačio se nespretnom brzinom.

– U redu. Ali sad nemam vremena. Eto, zakasnio sam – odvrati, prinoseći svoj stari džepni sat k svijeći.

Zeena, očigledno pomirivši se s tim, ležala je gledajući ga bez riječi dok je navlačio naramenice hlača i obukao kaput; ali kad je pošao prema vratima, reče iznenadno i zajedljivo:

– Mislim da uvijek kasniš, jer sad se brieš svako jutro.

Taj ubod ga je uplašio više nego svi neodređeni nagovještaji o Denisu Eadyju. Bila je činjenica da se od dolaska Mattie Silver odlučio brijati svaki dan, ali mu se uvijek činilo da njegova žena spava kad bi ustajao u zimskom mraku, i on je glupo pretpostavljao da neće primijetiti nikakvu promjenu u njegovu izgledu. Ranije ga je jednom–dvaput pomalo uznemirilo to što Zenobija kao da ne primjećuje ono što se oko nje događa, a onda, tjednima poslije toga, uzgrednom rečenicom otkrije da je stalno vodila svoje račune i izvlačila svoje zaključke. Odskora, međutim, u njegovim mislima nije bilo mjesta takvim neodređenim slutnjama. Sama Zeena je, iz realnosti koja je tištala, izbljedjela u nestvarno sjenku. Cijeli njegov život bio je u pojavi i glasu Mattie Silver, i on više nije mogao zamisliti da može biti drukčije Ali sada, dok je stajao uz crkvu i gledao Mattie kako veze po podu s Denisom Eadyjem, svi zanemareni nagovještaji i prijetnje izatkaše svoj oblak oko njegova mozga.

Povukavši se iza zaštitnih vrata kad su plesači nagrnuli iz dvorane, Frome je promatrao kako se odvajaju smiješno umotane grupe, u kojima bi pokretna svjetlost lampi svaki čas osvijetlila poneko lice, crveno od jela i plesa. Mještani, budući da su pješačili, prvi su krenuli uzbrdo prema glavnoj ulici, dok su se susjedi iz okolice sporije smještali u saonice pod zaklonom.

– Zar se nećeš voziti, Mattie? – ču se ženski glas iz gomile negdje pod zaklonom, i Ethanovo srce zalupa jače. S mjesta na kome je stajao nije mogao vidjeti lica koja su izlazila iz dvorane dok ne bi došla nekoliko koraka izvan drvenih krila zaštitnih vrata, ali je kroz pukotine čuo kako jasan glas odgovara:

– Hvala, ne. Ne ovakve noći.

Bila je tu, dakle, blizu njega, odvajala ih je samo tanka daska. Sljedećeg trenutka izaći će u noć i njegove oči, naviknute na pomrčinu, razabrat će je jasno kao na dnevnoj svjetlosti. Val stida povuče ga natrag u mračni ugao zida i tamo je stajao šuteći umjesto da joj da na znanje da je tu. Bilo je to jedno od čuda njihove veze od početka – ona, brža, istančanija, izražajnije, umjesto da ga zbuni tom razlikom, dala mu je nešto od svoje lakoće i slobode; ali se sada osjećao težak i tupav kao za vrijeme studentskih dana kad je pokušavao na pikniku zabavljate djevojke iz Worcestera.

Povukao se unatrag, a ona je izašla sama i zaustavila se nekoliko metara od njega. Među posljednjima je napustila dvoranu i stajala je gledajući neodlučno oko sebe kao da se čudi što se on ne pojavljuje. Tada se približi silueta muškarca, prilazeći joj tako blizu da je izgledalo da su se, u svojim bezobličnim ogrtačima, spojili u jednu konturu.

– Gospodin prijatelj nije došao? Slušaj, Mattie, to je grubijanstvo! Ne, neću to ispričati drugim djevojkama. Nisam tako nisko pao. (Kako je Frome mrzio njegove jeftine šale!)

– Ali pogledaj, srećom su tamo saonice moga staroga koje nas čekaju! Frome je čuo veselu nevjericu u glasu djevojke:

– Što će, pobogu, saonice tvoga oca tamo?

– Pa čekaju me da se vozim. Imam i čilaša. Nekako sam znao da ću tebe voziti noćas – pokušao je Eady unijeti sentimentalnu notu u svoj hvalisavi glas.

Kao da se djevojka kolebala, i Frome je vidio kako neodlučno omata kraj svoga šala oko prstiju. Iako mu se činilo da njegov život ovisi od njenog sljedećeg pokreta, ne bi joj ni za sve na svijetu dao znak da je tu.

– Pričekaj minutu dok odvežem čilaša – reče joj Denis i otrči prema štali.

Ona je stajala savršeno mirna, gledajući za njim u položaju tihog očekivanja koje je bilo mučenje skrivenom promatraču. Frome opazi da ona više nije okretala glavu čas na jednu, čas na drugu stranu, kao da u mraku traži drugo lice. Pustila je da Eady izvede konja, da se popne u saonice i da razgrne medvjedu kožu kako bi joj kraj sebe napravio mjesta; tada se ona brzo okrene i poleti uz padinu prema pročelju crkve.

– Zbogom! Nadam se da ćeš se lijepo provesti! – viknu mu preko ramena.

Denis se glasno nasmije i tako ošine konja da ga je brzo doveo ukorak s Mattie koja se povlačila.

– Hajde! Ulazi brzo! Klizavo je kao vrag na ovoj okuci – viknu, naginjući se da je uhvati za ruku.

Ona mu se nasmije: – Laku noć! Neću se popeti.

Za to vrijeme već su se toliko odmakli da ih Frome više nije mogao čuti, već je samo mogao pratiti pantomimu sjenki njihovih silueta dok su se penjali uz padinu iznad njega. Vidio je kako Eady, trenutak kasnije, skače sa saonica i ide prema djevojci sa uzdama preko jedne ruke. Drugu je pokušavao provući kroz njenu, ali mu je ona spretno izmicala i Fromeovo srce, koje se leluvalo nad crnom pustoši, ponovo je osjetilo sigurnost. Trenutak kasnije čuo je praporce saonica koja su se udaljavala i opazio usamljenu priliku kako se približava praznom snježnom prostoru pred crkvom.

U crnoj sjenci Varnumovih jela on je sustiže i ona se okrene i brzo uzviknu: – Oh!

– Mislila si da sam zaboravio na tebe, Mattie? – upitao je veselo.

Ona odgovori ozbiljno: – Mislila sam da nisi mogao doći po mene.

– Nisam mogao? Sto bi me, zaboga, moglo zaustaviti?

– Znam da se Zeena danas nije osjećala najbolje.

– O, ona je već odavno u krevetu. – Zastao je, boreći se u sebi da joj postavi pitanje:

– Znači, namjeravala si se sama vratiti pješice kući?

– O, nisam ja plašljiva – nasmijala se.

Stajali su zajedno u tami jela dok je jedan prazan svijet svjetlucao oko njih, širok i siv pod zvijezdama. On izgovori svoje pitanje.

– Ako si mislila da nisam došao, zašto se nisi odvezla s Denisom Eadyjem?

– Kako, gdje si ti bio? Otkud si saznao? Nisam te uopće vidjela!

Njeno čuđenje i njen smijeh izbiše zajedno, kao proljetni potočići na jugovini. Ethan je osjećao da je učinio nešto lukavo i oštroumno. Da bi produžio djelovanje, tražio je diplomatsku rečenicu pa izbacila, promumljavši u zanosu: – Pođimo.

Provuče ruku ispod njene, kao što je Eady napravio, i učini mu se da joj je ruka bojažljivo stisnuta uz tijelo; ali se nijedno od njih ne pokrenu. Bilo je tako mračno ispod jela da joj je jedva mogao vidjeti oblik glave pored svog ramena. Čeznuo je da nagne glavu i da jednim obrazom pogladi njen šal. Volio bi da može ostati cijelu noć s njom u tom mraku. Ona je pošla naprijed korakdva, a zatim ponovo zastala iznad uvale korberijskog puta. Ledena padina, izgažena od mnogobrojnih pješaka, bila je kao gostioničko ogledalo koje su izgrebali putnici.

– Bilo ih je mnogo koji su se sanjkali prije no što je mjesec našao – reče ona.

– Bi li voljela doći jedne noći i sanjkati se s njima? – upita je on.

– O, hoćeš li, Ethane? To bi bilo divno.

– Doći ćemo sutra ako bude mjesečine. Stisnula se jače uz njega, oklijevajući.

– Ned Hale i Ruth Varnum su nedavno udarili u veliki brijest u podnožju. Svi su mislili da su poginuli.

Njen drhtaj prođe kroz njegovu ruku.

– Zar to ne bi bilo strašno? Oni su tako sretni!

– O, Ned nije baš vičan upravljanju. Mislim da bih te ja doveo dolje sigurno! – reče on.

Bio je svjestan da se pravi važan, kao Denis Eady, ali ga je radost pokolebala i promjena u njenom glasu učini da su riječi koje je izrekla o zaručnicima »oni su tako sretni!« zvučale kao da je mislila na sebe i na njega.

– Brijest je opasan, svakako. Trebalo bi ga posjeći – bila je uporna.

– Bi li se bojala brijesta kad bi bila sa mnom?

– Rekla sam ti da nisam od onih koji se boje – dobaci mu ona gotovo ravnodušno i iznenada ubrza korak.

Te promjene raspoloženja bile su očaj i radost Ethana Fromea. One su bile nepredvidljive, kao prelijetanje ptica s grane na granu. Zbog toga što nije imao pravo pokazati svoje osjećaje, i na taj način izazvati da i ona pokaže svoje, pridavao je čudesno značenje svakoj promjeni u njenom izgledu i tonu. Čas je mislio da ga je razumjela i uplašio bi se; zatim je bio siguran da nije, i očajavao je. Te noći je teret nagomilanih slutnji vukao vagu u očaj i njena ravnodušnost bila je hladnija poslije usplamtjelosti do koje ga je dovela kad je odbila Denisa Eadyja. Popeo se do vrha Školskog brda i išao pored nje šuteći, dok nisu stigli do staze koja vodi u mlin; tada ga nadjača potreba za određenom sigurnošću.

– Odmah bi me pronašla da se nisi vratila otplesati posljednje kolo s Denisom – izbaci nespretno. Nije mogao izgovoriti ime bez kočenja mišića u grlu.

– Ethane, kako sam mogla znati da si bio tamo?

– Pretpostavljam da je istina što kažu ljudi – izgovori on naglo, umjesto odgovora.

Ona se za trenutak zaustavi i on osjeti u mraku da se njeno lice brzo podiglo njegovom. – Pa što ljudi kažu?

– Da je sasvim prirodno ako nas ostaviš – mučio se on, prateći svoju misao.

– Je li to što oni kažu? – podsmjehnu mu se ona, a zatim, spustivši iznenadno svoj slatki sopran, promuca:

– Ti misliš da Zeena nije više zadovoljna sa mnom? Ruke su im se odvojile i stajali su nepokretno, pokušavajući vidjeti jedno drugome lice.

– Znam da uopće nisam tako dobra kao što bih trebala biti – nastavila je, dok se on uzaludno borio za izraz.

– Ima mnogo stvari koje bi plaćena djevojka mogla raditi, a meni su još teške, i nemam dovoljno snage u rukama. Ali ako bi mi rekla, ja bih pokušala. Ti znaš da ona jedva ikad progovori, i katkad vidim da nije zadovoljna, a ipak ne znam zašto.

Okrenula mu se, negodujući iznenada.

– Ti si mi trebao reći, Ethane Frome, ti. Osim ako ti ne želiš da ja odem.

Osim ako on ne želi da ona ode! Uzvik je bio melem na njegovu otvorenu ranu. Kao da su se željezna nebesa istopila, a na zemlju pada blaženstvo. Ponovo se borio za riječ koja će sve izraziti i ponovo je, sa svojom rukom u njenoj, našao samo duboko: – Pođimo.

Išli su šuteći kroz mrak, stazom osjenčanom jelama, gdje se Ethanova pilana crnila u noći, i ponovo izišli u polje gdje je bilo svjetlije. U daljini se čistina prostirala pred njima siva i pusta pod zvijezdama. Katkada bi ih put vodio u sjenu nekog visokog nasipa ili kroz slabu pomrčinu ogoljelih šumaraka. Ovdje–ondje stajale su farmerske kuće u dubini polja, nijeme i hladne kao nadgrobni kamen. Noć je bila tako tiha da su čuli kako im smrznuti snijeg škripi pod nogama. Pucanje pretovarene grane daleko u šumi odjekivalo je kao pucanj puške, a jednom je zaštekala lisica i Mattie se priljubi uz Ethana, ubrzavši korak.

Najzad ugledaše grm ariša pored ulaza na Ethanovu farmu, i dok su mu se približavali, Ethan shvati da je šetnja završena, što ga izazva da ponovo progovori.

– Znači, ti nas nećeš ostaviti, Matt?

Morao je nagnuti glavu da bi uhvatio njen prigušeni šapat:

– A kamo bih ja otišla?

Odgovor ga žacnu, ali ga ton ispuni radošću. Zaboravio je što je još htio reći i tako ju je prigrlio da mu se činilo kao da osjeća njenu toplinu u svojim venama.

– Ti ne plačeš, Matt?

– Ne, zaista ne – odgovorila je drhtavim glasom.

Ušli su u dvorište i prošli sjenoviti brežuljak gdje su se, okruženi niskom ogradom, naginjali kroz snijeg nakrivljeni nadgrobni kamenovi Fromeovih. Ethan ih je gledao radoznalo. Godinama se to mirno društvo rugalo njegovim nemirima, njegovoj želji za promjenom i slobodom.

– Mi nikad nismo otišli; kako bi ti mogao? – kao da je bilo napisano na svakom kamenu. I kad god bi izlazio ulazio na imanje, zadrhtao bi od pomisli: Živjet ću ovdje sve dok im se ne pridružim.

Ali je sada svaka želja za promjenom iščezla, i slika male ograde izazvala je u njemu osjećaj sigurnosti i postojanosti.

– Mislim da te nikad nećemo pustiti da odeš, Matt – prošaputao je kao da čak i mrtvi, nekad ljubavnici, moraju s njim sudjelovati u zavjeri da je zadrži. I prolazeći pored grobova, pomisli:

– Uvijek ćemo ovdje živjeti zajedno, i jednoga će dana ona ovdje leći pored mene.

Pustio se da ga zahvati vizija dok su išli uzbrdo prema kući. Nikad nije bio tako sretan s njom kao kad se prepuštao tim snovima. Na pola padine Mattie se spotakne o nešto nevidljivo i uhvati se za njegov rukav da ne padne. Val topline koji prođe kroz njega bio je kao produženje vizije. Prvi put je bojažljivo zagrla i ona mu se nije opirala. Koračali su kao nošeni ljetnim potokom.

Zeena je uvijek išla u postelju čim bi večerala, i kućni prozori bez kapaka bili su mračni. Osušena loza klatila se u trijemu kao crna traka vezana za vrata kuće u kojoj leži mrtvac, i Ethanovim mozgom prođe misao: – Kad bi to bilo za Zeenu.

Zatim mu iziđe pred oči jasna slika njegove žene kako leži u njihovoj spavaćoj sobi usnula, malo otvorenih usta, a njeni lažni zubi ostavljene u čaši pored stola.

Zaobišli su kuću između smrznutih grmova ogrozda. Zeena je imala običaj da im, kad dolaze kasno iz sela, ostavi ključ kuhinjskih vrata ispod otirača za noge. Ethan je, glave teške od snova, zastao pred vratima, s rukom još uvijek oko Mattie.

– Maat – počeo je, ne znajući što je htio reći.

Ona mu iskliznu iz zagrljaja ne govoreći, i on se sagnu da potraži ključ.

– Nema ga! – reče uspravljajući se začuđen.

Zgledali su se kroz ledeni mrak. To se nikad ranije nije dogodilo.

– Možda ga je zaboravila – reče Mattie drhtavim šapatom; ali su oboje bili svjesni da to ne sliča na Zeenu.

– Mogao je upasti u snijeg – nastavila je Mattie nakon što su neko vrijeme stajali napeto osluškajući.

– Može biti – pridružio joj se u istom tonu. Druga strašna pomisao prostruji kroz njega. Što ako su bili lopovi – što ako ...

Ponovo oslušnu, zamišljajući da je čuo daleki zvuk u kući; zatim potraži u džepu šibice i, kleknuvši, prijeđe svjetlošću preko tvrdih

rubova snijega oko praga.

Još je klečao kad mu pogled, u ravnini s najnižom daščicom vrata, uhvati slab zrak svjetlosti ispod njih. Tko se to kreće u toj mirnoj kući? Čuo je korak na stepenicama i ponovo za trenutak misao o lopovima prostruji kroz njega. Tada se vrata otvoriše i ugleda svoju ženu.

Stajala je visoka i uglata prema mračnoj pozadini kuhinje, pridržavajući jednom rukom poplun na svojim ravnim grudima, dok je drugom držala lampu. Svjetlost u visini njenog lica isticala joj je naboran vrat i izbočen zglob ruke koja je pridržavala pokrivač, i neobično ocrtavala šupljine i izbočine njenog koščatog lica pod krugom viklera. Ethanu, koji je još bio u ružičastoj izmaglici doživljaja s Mattie, ta je slika došla sa snažnom jasnoćom posljednjeg sna pred buđenje. Imao je osjećaj kao da prvi put shvaća kako stvarno njegova žena izgleda.

Ona se povuče bez riječi, a Mattie i Ethan prodoše u kuhinju u kojoj je, nakone suhe hladnoće noći, bilo ubitačno studeno, kao u podrumu.

– Kao da si na nas zaboravila, Zeena – našali se Ethan, otresajući snijeg s obuće.

– Ne. Samo sam se osjećala tako slabo da nisam mogla spavati.

Mattie uđe odmotavajući ogrtač, svježih usana i obraza trešnjeve boje, kao i njena marama.

– Tako mi je žao, Zeena. Trebaš li pomoć?

– Ne, ne trebam. – Zeena se okrene od nje. – Mogao si otresti taj snijeg ispred ulaza – reče mužu.

Izišla je iz kuhinje pred njima i zastala u hodniku podigavši lampu kao da im namjerava osvijetliti stepenice.

Ethan je također zastao, motajući se oko vješalice na koju je vješao kaput i kapu. Vrata dviju spavaćih soba stajala su jedna nasuprot drugima na malom odmorištu, i noćas mu je bilo naročito mučno što će Mattie vidjeti kako ide sa Zeenom.

– Ne bih još išao gore – reče, okrećući se kao da će natrag u kuhinju.

Zeena zastade i pogleda ga. – Za ime boga, što ćeš raditi dolje?

– Moram pregledati račune.

Nastavila ga je gledati, dok je plamen nenatkrite lampe obasjavao mikroskopskom surovošću grube crte njenog lica.

– U ovo doba noći? Smrznut ćeš se. Vatra se davno ugasila.

Krenuo je bez odgovora prema kuhinji. Tada susretne Mattiein pogled i učini mu se da je upozorenje zasvjetlucalo kroz njene trepavice. Sljedećeg trenutka one utonuše u njene crvene obraze i ona pođe uza stepenice ispred Zeene.

– Tako je. Zaista je strašno hladno ovdje – složi se Ethan; i spuštene glave uđe za ženom preko praga njihove sobe.

Trebalo je prevući građu u donjem dijelu brane i Ethan je sljedećeg dana izašao rano.

Zimsko jutro bilo je jasno kao kristal. Sunce se crvenjelo na čistom nebu, sjenke na rubovima brane bile su tamnoplave, a iza bijelih i svjetlucavih polja pjege daleke šume visjele su kao dim.

Ethan je najjasnije razmišljao u tišini ranog jutra, kad su mu se mišići zagrijavali na svakodnevnom poslu, a pluća se širila napajajući se u dugim gutijajima planinskim zrakom. On i Zeena, kad su se vrata njihove sobe zatvorila za njima, nisu progovorili ni riječi. Ona je odbrojavala kapljice nekog lijeka iz flašice sa stolca pored postelje i, progutavši ih i umotavši glavu u komad žutog flanela, legla je okrenuvši mu leđa. Ethan se brzo svukao i ugasio svjetlo, da je ne bi vidio kad legne pored nje. Kad je legao, čuo je kako se Mattie kreće po sobi, a njena svijeća, šireći po podu slabu svjetlost, izvukla je jedva primjetnu svijetlu liniju pod njegovim vratima. Gledao je tu svjetlost dok nije nestala. Tada se soba potpuno zamračila i osim Zeeninog astmatičnog disanja nije se čuo nikakav zvuk. Ethan je zbunjeno osjećao da ima mnogo stvari o kojima treba razmisliti, ali kroz njegove ustreptale žile i umorni mozak kucao je samo jedan osjećaj: osjećaj topline Mattiena ramena uz njegovo. Zašto je nije poljubio kad ju je držao u zagrljaju? Nekoliko trenutaka ranije ne bi se to zapitao. Čak i prije nekoliko minuta, kad su sami bili pred kućom, ne bi se usudio ni pomisliti da je poljubi. Ali otkako joj je vidio usne na svjetlosti lampe, osjetio je da su njegove.

Sada, u svijetlom jutarnjem zraku, njeno lice je još uvijek bilo pred njim. Bilo je dio sunčeva rumenila i čistog sjaja snijega. Kako se djevojka promijenila od dolaska u Starkfield! On se sjeti kakvo je bezbojno djevojčice bila onoga dana kad ju je dočekao na stanici. I kako je prve zime drhtala od hladnoće kad su sjeverni vjetrovi tresli tanke letve, a snijeg udarao kao grad u slabo zatvorene prozore.

Bojao se da će ona mrziti težak život, hladnoću i usamljenost; ali nije joj se oteo nijedan znak nezadovoljstva. Zeena je smatrala da će za Mattie najbolje biti u Starkfieldu, budući da nikamo drugdje nije imala otići; ali to nije pogodilo Ethana tako presudno. Zeena, u svakom slučaju, taj stav nije primijemila na sebe.

Bilo mu je žao djevojke zato što ju je nesreća, u određenom smislu, dovela k njima. Mattie Silver bila je kći rođaka Zenobije Frome, koji je izazvao kod svoje rodbine pomiješane osjećaje zavisti i divljenja, sišavši s bregova u Connecticut, gdje se oženio djevojkom iz Stamforda i naslijedio dobro uvedenu radnju njenog oca. Orin Silver, čovjek dalekosežnih ciljeva, na nesreću je umro prebrzo da bi dokazao da cilj opravdava sredstva. Njegovi računi objelodanili su samo kakva su bila sredstva; a ona su bila takva da je bila sreća za njegovu ženu i kćer što su mu knjige pregledane tek poslije impresivnog pogreba. Njegova žena je od toga umrla i Mattie je, u dvadesetoj, ostavljena sama da se probija s pedeset dolara koje je dobila zahvaljujući prodaji svoga klavira. Zbog toga njeno znanje, iako raznoliko, nije bilo dovoljno. Mogla je namjestiti šešir, napraviti slatkiše od sirupa, recitirati Večernje zvono danas neće zvoniti i svirati Izgubljenu strunu i potpuri iz opere Carmen.

Kad je pokušala naučiti stenografiju i knjigovodstvo, zdravlje joj popusti, a šest mjeseci stajanja iza pulta jedne robne kuće samo je pogoršalo njeno zdravstveno stanje. Njeni najbliži rođaci na prevaru su predali svoje uštedevine u ruke njenog oca i iako su, poslije njegove smrti, bez negodovanja izvršili kršćansku dužnost da dobrim odgovore na zlo, dajući njegovoj kćeri sve savjete kojima su raspolagali, teško se moglo očekivati da će ih dopuniti i materijalnom pomoći. Ali kad je doktor preporučio Zenobiji da potraži nekoga tko će joj pomoći u domaćinstvu, rodbina je odmah vidjela mogućnost da izvuče obeštećenje od Mattie. Zenobija je, iako sumnjajući u sposobnost djevojke, bila privučena slobodom da će moći pronalaziti mane bez puno rizika da je izgubi, i tako je Mattie došla u Starkfield.

Zenobija je kritizirala Mattie šutke, ali zato ne manje prodorno. Ethan je prvih mjeseci gorio od želje da vidi kako joj Mattie prkosi i drhtao od straha zbog posljedica. Zatim stanje postade manje zategnuto. Čist zrak i dugi ljetni sati provedeni u prirodi povratili su život i gipkost Mattie, a Zeena je imala više vremena za svoje komplicirane bolesti pa je manje vrebala djevojčine propuste, tako da je Ethan, boreći se s teškoćama svoje jalove farme i nerentabilne pilane, mogao bar zamišljati da je u njegovoj kući zavladao mir.

Čak ni sada nije bilo vidljivog znaka da je stanje drukčije, ali od prethodne noći nejasna bojazan visjela je nad njegovim obzorom.

Nastala je od Zeenine uporne šutnje, od Mattiena iznenadnog upozoravajućeg pogleda, od prisjećanja na takve trenutne neprimjetne znakove kao što su oni koji su mu govorili, u vedra jutra, da će prije večeri pasti kiša.

Njegova bojazan bila je tako jaka da je, što je bilo sasvim ljudski, težio što više odgoditi trenutak ispunjenja. Gradu nije uspio prevući do podne, a pošto ju je trebao isporučiti Andrewu Haleu, starkfieldskom građevinaru, Ethanu je bilo lakše poslati Jothama Powella, nadničara, da se pješice vrati na farmu a da teret preveze u selo on. Uzverao se na oblice, uzjahao ih i približio se konjima kada mu se, između njega i njihovih vratova, pojavila slika upozoravajućeg pogleda koji mu je Mattie uputila prethodne noći.

»Ako se dogodi kakva nezgoda, moram biti tamo«, bila je njegova neodređena pomisao dok je Jothamu neočekivano naredivao da ispregne i vrati konje u štalu.

Bilo je to sporo pješaćenje kroz teško prohodna polja i kad su dva čovjeka ušla u kuhinju, Mattie je skidala kavu s peći, a Zeena je već bila za stolom. Ugledavši je, njen muž zastade kao ukopan. Umjesto uobičajenog pamučnog ogrtača i pletenog šala, obukla je najbolju haljinu od mrke merino vune, a iznad tankih uvojaka kose, koja je još zadržala čvrste valove od uvijača, uzdizala se kruta uspravna kapa, za koju je Ethan, u to je bio sasvim siguran, platio pet dolara u Bettsbridge Emporiumu. Na podu pored nje bio je njegov stari kovčeg i kutija za šešire umotana u novine.

– Što je to Zeena, kuda ćeš? – uzviknuo je.

– Tako mi se pojačalo probadanje pa ću otići u Bettsbridge, gdje ću prenoćiti kod tetke Marthe Pierce i potražiti tog novog doktora – odgovori ona suho kao da je rekla da ide u ostavu pogledati zimmicu ili na tavan pregledati deke.

Usprkos ustaljenim navikama, takva iznenadna odluka nije bila prva u Zeeninu životu. Ona je ranije dva ili tri puta neočekivano spremila Ethanov kovčeg i otišla u Bettsbridge, ili čak u Springfield potražiti savjet od nekog novog liječnika, i njen muž se bojao tih putovanja zbog troškova. Zeena se uvijek vraćala natovarena skupim lijekovima, i njen posljednji odlazak u Springfield pamti se po tome što je platila dvadeset dolara za neku električna bateriju koju nikad nije naučila pmijeniti. Ali u tom trenutku osjećaj olakšanja bio je tako

velik da je isključio sve drugo. Sada nije sumnjao da je Zeena prethodne noći govorila istinu tvrdeći da je bdjela jer se osjećala »jako slabo« da bi zaspala. Njena nagla odluka da traži medicinska savjet pokazivale je da je, kao obično, sva obuzeta svojim zdravljem.

Nastavila je jadajući se, kao da očekuje protest:

– Ako si ti toliko zauzet prevlačenjem grade, mislim da možeš pustiti Jothama Powella da me s ridanom preveze i da na vrijeme uhvatim vlak za Flats.

Njen muž teško da je čuo što je govorila. Zimi nije bilo veza između Starkfielda i Bettsbridgea, i vlakovi koji su se zaustavljati kod Corbury Flatsa bili su spori i neredoviti. Ethan brzo proračuna da se Zeena ne može vratiti na farmu prije sljedeće večeri ...

– Nisam mislila da ćeš imati išta protiv toga da me Jotham Powell preveze – počela je ponovo, kao da je njegova šutnja značila da je odbio. Neposredno pred polazak uvijek bi je obuzimala plima govornjivosti.

– Sve što znam – nastavila je – je to da ovako neću dugo izdržati. Bolovi su mi sad ušli u zglobove, inače bih radije otpješačila u Starkfield, da ne dosađujem tebi, i zamolila Michaela Eadyja da me preveze svojim kolima u Flats, kad ih bude slao da pričekaju vlak i preuzmu robu. Morala bih, doduše, čekati dva sata na stanici, ali radije bih i to učinila, čak i po ovakvoj hladnoći, nego da ti kažeš ...

– Naravno da će te Jotham prebaciti – prenu se Ethan. Iznenada je postao svjestan da je gledao Mattie dok mu je Zeena govorila, i s naporom se okrene svojoj ženi. Sjedila je prema prozoru, a blijeda svjetlost koja se odbijala sa snježnih nanosa činila joj je lice još izduženijim i beskrvnijim, zaoštravajući tri paralelne bore između uha i obraza i ocrtavajući žalosne linije od mršavog nosa do uglova usta. Iako je od muža bila samo sedam godina starija, a on imao tek dvadeset osam, bila je već stara žena.

Ethan je pokušao kazati nešto prigodno, ali mu je u svijesti bila samo jedna misao: da će Zeena, prvi put otkako je Mattie došla živjeti s njima, noću biti odsutna. Pitao se da li je i djevojka mislila o tome ...

Znao je da se Zeena morala naći u čudu zašto se nije ponudio da je sam vozi u Flats, a Jothama poslao da odveze građu u Starkfield. Najprije nije mogao smisliti izgovor, a zatim reče:

– Prebacio bih te ja, ali moram uzeti novac za građu.

Čim je progovorio, zažalio je, ne samo zato što je to bila neistina – nije bilo izgleda da će mu Hale platiti u gotovini – nego i zato što je iz iskustva znao da nije dobro Zeenu uoči jedne od njenih terapijskih ekskurzija držati u uvjerenju da ima gotovine. Međutim, u tom trenutku njegova jedina želja bila je da izbjegne dugu vožnju s njom na ostarjelom konju koji nikad nije potrčao.

Zeena ne odgovori: kao da nije čula što je rekao. Već je bila odgurnula tanjur i odbrojavala kapljice iz velike boce.

– Ne koristi mi baš bogzna kako, ali mislim da ga ipak mogu potrošiti – primijetila je i dodala, gurnuvši praznu bocu prema Mattie:

– Ako je dobro opereš, može poslužiti za zimnicu.

Čim mu je žena otišla, Ethan skine kaput i kapu s vješalice. Mattie je prala posuđe, pjevušeći jednu od sinoćnjih plesnih melodija. On reče: – Do viđenja, Mattie.

A ona veselo odgovori: – Doviđenja, Ethan. – I to je bilo sve.

Bilo je toplo i svijetlo u kuhinji. Sunce se naginjalo kroz južni prozor na pokretni lik djevojke, na mačku koja je drijemala na stolcu i na geranije unesene iz trijema, gdje ih je Ethan ljetos posadio »da napravi cvjetnjak« za Mattie. Volio bi ostati duže, gledajući je kako sprema i kako se zatim prihvaća šivanja, ali je još više želio završiti s prevlačenjem grade i vratiti se na farmu prije noći.

Čitavim putom do sela mislio je o svom povratku Mattie. Kuhinja je izgledala jadno, ne »nalickano« i blistavo kako ju je majka održavala u njegovu djetinjstvu, ali je bilo iznenađujuće kakav joj je domaći izgled dalo samo to što je Zeena odsutna. I zamišljao je kako će biti uvečer kad on i Mattie ostanu poslije večere u kuhinji. Prvi put će biti sami u kući i sjedit će pored peći kao bračni par, on u čarapama i pušeći lulu, a ona smijući se i pričajući na onaj svoj veseli način koji mu je bio uvijek nov, kao da ga nikad ranije nije čuo.

Blaženstvo te slike i olakšanje zbog saznanja da su njegove brige od »komplikacije« sa Zeenom bile neutemeljene tako mu podigoše duh da je, obično šutljiv, zviždao i glasno pjevao vozeći se snježnim poljima. U njemu je postojala uspavana iskra druželjubivosti koju duge starkfieldske zime nisu još ugasile. Po prirodi ozbiljan i tvrd, divio se opuštenosti i veselosti drugih i do srži bi ga zagrijao prijateljski odnos. Iako je u Worcesteru držan za povučena čovjeka koji nije baš pri ruci u pravo vrijeme, u sebi je likovao kad bi ga tapšali po leđima i pozdravljali imenom »Stari Ethe« ili »Stari Tvrdoglavac«, a prestanak takvih familijarnosti pojačao je hladnoću njegova odlaska u Starkfield.

Tamo je tišina oko njega iz godine u godinu bila sve dublja. Nakon nesreće svoga oca, ostavijen da sam nosi teret farme i mlina, nije imao vremena za dokolicu u selu, a kad mu se razboljela mati, usamljenost kuće postala je još teža nego usamljenost polja. Mati mu je bila u svoje vrijeme pričljiva, ali poslije njene »nezgode« rijetko joj se čuo glas, iako nije izgubila moć govora. Katkada, za vrijeme dugih zimskih večeri, kada bi je sin očajan pitao: »Zašto ne kažeš

nešto?«, ona bi podigla prst i odgovorila: »Zato što slušam«; a za olujnih noći, kad je vjetar zviždao oko kuće, ako bi joj nešto rekao, ona bi se žalila: »Toliko govore napolju da te ne mogu čuti.«

Tek kad joj se približio posljednji napad bolesti i kad je njegova rođakinja Zenobija Pierce došla iz obližnje doline da mu pomogne njegovati je, čuo se u kući opet ljudski govor. Nakon mrtve šutnje njegova dugog zatočeništva, Zeenina govornost bila mu je kao muzika. Znao je da je mogao završiti kao njegova majka da novi glas nije došao i vratio ga u život.

Zeena kao da je na prvi pogled shvatila njegovo stanje. Ismijavala ga je što ne zna najjednostavnije dužnosti oko bolesničke postelje i govorila mu da »samo ide napolje« i da je ostavi da se ona stara o svemu. Sama činjenica što je slušao njene naredbe, što se osjećao slobodnim da obavlja svoje poslove i da razgovara s drugim ljudima, ponovo je uspostavila u njemu poremećenu ravnotežu i učvrstila svijest o tome što joj sve duguje. Njena snalažljivost ga je postidjela i zaslijepila. Ona kao da je instinktivno raspolagala svom mudročću u vođenju domaćinstva, što dugo učenje nije moglo usaditi u njega. Kad je došao kraj, morala mu je ona reći da upregne konja i pozove pogrebника i bilo joj je smiješno što nije ranije odredio kome će pripasti haljine njegove majke i šivaća mašina. Kad je poslije pogreba vidio da se ona priprema za odlazak, zahvatila ga je nerazumna bojazan što će ostati sam na farmi; i prije no što je bio svjestan ičega, zamolio ju je da ostane s njim. Od tada je često mislio da se to ne bi dogodilo da mu je mati umrla u proljeće, umjesto zimi ...

Kad su se vjenčali, bilo je dogovoreno da će, čim on sredi teškoće nastale dugom bolešću gospođe Frome, prodati farmu i pilanu i pokušati sreću u velikom gradu. Ethanova ljubav prema prirodi nije se pokazala u naklonosti za poljoprivredu. Uvijek je želio biti inženjer i živjeti u gradovima, gdje je bilo predavanja i velikih knjižnica i »ljudi koji stvaraju«.

Mali tehničarski posao u Floridi koji je obavljao za vrijeme studija u Worcesteru pojačao mu je vjeru u njegove sposobnosti kao i žudnju da vidi svijet; i bio je siguran da, sa ženom tako »sposobnom« kao što je Zeena, neće proći mnogo vremena prije no što stvori sebi mjesto u tom svijetu.

Zeenino rodno selo bilo je malo veće i bliže željezničkoj pruzi nego Starkfield, i ona je odmah dala mužu na znanje da život na usamljenoj farmi nije ono što je ona očekivala od udaje. Ali su kupci slabo dolazili i, dok ih je očekivao, Ethan je shvatio da će teško uspjeti prodati kuću i preseliti se. Zeena je odabrala gledati s visine na Starkfield, ali ne bi mogla živjeti u mjestu koje bi na nju gledalo s visine. Čak Bettsbridge ili Shadd's Falls ne bi bio dovoljno dobri za nju, a u velikim gradovima, koji su privlačili Ethana, ona bi doživjela potpuni gubitak ličnosti. I već u prvoj godini braka stvorila je »boležljivost«, po čemu je od tada postala poznata čak i u zajednici bogatoj patološkim slučajevima. Kad je došla da se stara o majci, Ethanu se učinila kao samo oličenje zdravlja, ali je brzo shvatio da je njena vještina njegovateljice bila zadobivena pažljivim promatranjem vlastitih simptoma.

Tada i ona zašuti. Možda je to bilo zbog neizbježnog utjecaja života na farmi ili, možda, kako bi ona neki put rekla, zato što Ethan »nikada ne sluša«. Optužba nije bila posve neutemeljena. Kad bi ona govorila, bilo bi to samo da se žali, i to da se žali na ono što nije bilo u njegovoj moći da popravi. A da bi savladao potrebu da odgovori nestrpljivo, najprije je stvorio naviku da joj ne odgovara i, najzad, da, dok ona govori, misli na druge stvari. Međutim, u posljednje vrijeme, otkako je imao razloga da je bliže promatra, njena šutnja počela ga je uznemirivati. Sjetio se kako je šutljivost njegove majke bila sve veća, i pitao se da li i Zeena postaje »čudna«. Znao je da se to događa ženama. Zeena, koja je znala napamet bolesničku kartu cijelog kraja, navodila je mnogo takvih slučajeva dok je njegovala njegovu majku, a i sam je znao za neke usamljene kuće u susjedstvu gdje su pogođena stvorenja venula i za druge, gdje je zbog njih dolazilo do iznenadne tragedije. Katkada, gledajući Zeenino zatvoreno lice, osjećao je stravu od takvih predznaka. Drugi put bi njena šutnja izgledala namjerno namještena i skrivala dalekosežne namjere, neobjašnjive zaključke, stvorene na temelju sumnji i gorčine koje je bilo nemoguće odgonetnuti. Ta je pretpostavka bila čak više uznemirujuća od drugih; i ona mu je pala na um prethodne noći kad ju je ugledao kako stoji na kuhinjskim vratima.

Sada ga je njen odlazak za Bettsbridge još jednom smirio, i sve su mu misli bile usmjerene na večer s Mattie. Samo ga je jedna stvar mučila, što je Zeeni rekao da treba dobiti novac za građu. Tako je jasno predviđao posljedice te nerazboritosti da je odlučio od Andrewa Halea zatražiti mali predujam za svoj tovar.

Kad je Ethan ušao u Haleovo dvorište, nakupac je baš izlazio iz svojih saonica.

– Zdravo, Ethe! – reče Hale. – To je baš dobro.

Andrew Hale bio je čovjek crvenih obraza, velikih sijedih brkova i čekinja podbratka, koji mu nije bio stegnut ovratnikom, ali mu je besprijekorno čista košulja bila uvijek pričvršćena malim dijamantnim pucetom. To isticanje imućnosti zavaravalo je, jer je, iako je prilično zarađivao, bilo poznato da je zbog svojih nemarnih navika i potreba velike obitelji često, kako se to govorilo u Starkfieldu, »zaostajao«. Bio je stari prijatelj Ethanove obitelji, a njegova kuća jedna od nekoliko u koje je Zeena katkad odlazila, privučena činjenicom što se gospođa Hale, u mladosti, više bavila »ljekarništvom« od ikoje druge žene u Starkfieldu i bila uvijek priznat autoritet za simptome i liječenje.

Hale pride konjima i potapša ih po znojnim sapima.

– Pa, prijatelju – reče – njeguješ ih kao da su ti ljubimci.

Ethan počne istovarivati balvane, a kad završi posao, gurne staklena vrata barake koju je nakupac koristio kao kancelariju. Hale je sjedio s nogama na peći, oslonjen leđima na dotrajali stol pretrpan papirima: mjesto je, kao i čovjek, bilo toplo, dobroćudno i neuredno.

– Sad sjedni i raskravi se – dočeka Ethana.

Ethan nije znao kako da počne, ali najzad nekako iznese svoju molbu za predujam od pedeset dolara. Krv pojuri u njegovu mršavu kožu od uboda Haleova zaprepaštenog pogleda. Nakupac je običavao plaćati tromjesečno i između njih nije bilo odstupanja od dogovora o plaćanju.

Ethan je osjećao da bi se Hale, možda, odlučio dati mu novac ako bi rekao da mu je hitno, ali ponos i instinktivna razboritost zadržali su ga da ne pribjegne tom argumentu. Poslije smrti njegova oca trebalo mu je vremena da ispliva i nije htio da Andrew Hale, ili itko drugi u Starkfieldu, misli da opet tone. Osim toga, mrzio je laž; ako mu je bio potreban novac, bio mu je potreban, i nikoga se nije ticalo zašto.

Zato postavi svoj zahtjev s nelagodom ponosna čovjeka koji sebi neće dopustiti da saginje glavu, i nije ga mnogo iznenadilo Haleovo odbijanje.

Nakupac ga je odbio dobroćudno, kao što je sve činio. Odnosio se prema tom pitanju kao prema nečemu što je, ustvari, šala i htio je znati želi li Ethan kupiti veliki klavir ili dozidati na kuću »kupolu«, ponudivši mu, ako je ovo drugo u pitanju, svoje usluge besplatno.

Ethanova vještina brzo je presušila i poslije mučne pauze pozdravi se s Haleom i otvori vrata kancelarije. Dok je izlazio, nakupac iznenada viknu za njim:

– Slušaj, nisi valjda u škripcu, a?

– Nimalo – odvrati Ethanov ponos prije no što se razum stigao umiješati.

– To je dobro Zato što ja jesam. Ustvari, ja sam htio tražiti od tebe da mi daš malo više vremena za to plaćanje. Prije svega, posao je dosta popustio, a onda pripremam kućicu za Neda i Ruth kad se vjenčaju. Rado im to činim, ali košta. – Pogledao je Ethana tražeći razumijevanje.

– Mladi vole lijepe stvari. I sam znaš: nije bilo tako davno kad si uređivao svoju kuću za Zeenu.

Ethan je ostavio konje u Haleovoj štali i otišao nekim drugim poslom u selo. Dok se udaljavao, nakupčeva posljednja rečenica odzvanjala mu je u ušima i namrgođeno je razmišljao kako njegovih sedam godina sa Zeenom za Starkfield izgledaju »ne tako davno«.

Popodne se primicalo kraju i poneko osvijetljeno prozorsko okno ukrasilo bi hladni sivi suton i činilo da snijeg bude još bjelji. Pasje vrijeme utjeralo je svakoga u kuću i Ethan se vraćao dugom seoskom ulicom posve sam. Iznenada začu zveckanje saonica i one ga, sa svojim živahnim konjem, prestigoše. Ethan prepozna Eadyjeva crvenkastog ždrijepca i mladog Denisa Eadyja, u lijepoj novoj krznoj kapi, kako se naginje naprijed i maše mu u pozdrav.

– Zdravo, Ethe – doviknuo je i prošao.

Saonice su išle u smjeru Fromeove farme i Ethanu se, dok je osluškivao iščezavajući zvuk praporaca, stezalo srce. Što može biti drugo no da je Denis Eady čuo za Zeenin odlazak u Bettsbridge i koristi prigodu da provede jedan sat s Mattie? Ethan se postidi

naleta ljubomore. Kao da djevojka nije zasluživala da njegove misli o njoj budu tako slobodne.

Stigao je do ugla crkve i ušao u sjenu Varnumovih jela, gdje je s Mattie stajao prethodne noći. Ušavši u mrak jela, ugleda baš pred sobom neku nerazgovjetnu siluetu. Kad je naišao, ona se za trenutak razdvoji pa se ponovo spoji, i on ču poljubac i prigušeno »oh«!, izazvano otkrićem njegove nazočnosti. Zatim se silueta ponovo u žurbi razdvoji i Varnumova vrata se zalupe za jednom osobom, dok druga potrči pred njim. Ethan se nasmiješi nezgodi koju je izazvao. Što se tiče Neda Halea i Ruth Varnum ako ih netko uhvati da se ljube? U Starkfieldu je svatko znao da su zaručeni. Ethanu je bilo drago što je iznenadio dvoje ljubavnika baš na mjestu gdje su on i Mattie stajali žudeći jedno za drugim, ali osjeti bol na pomisao da ovo dvoje ne moraju sakrivati svoju sreću.

Izvede konje iz Haleove štale i započne svoje dugo uspinjanje natrag na farmu. Hladnoća je bila manje oštra nego tijekom dana, a debeli runasti oblaci najavljujivali su snijeg sutradan. Poneka zvijezda bi se, ovdje–ondje, probila, pokazujući iza sebe duboku pukotinu plavetnila. Za sat–dva mjesec će prijeći greben iza farme, zapaliti zlatom obrubljen procijep u oblacima, da ga zatim oblaci progutaju. Turoban mir ležao je na poljima, koja kao da su osjećala da mraz popušta pa su se protezala u svom dugom zimskom snu.

Ethan je osluškivao zveckanje saonica, ali nijedan zvuk nije remetio tišinu usamljenog puta. Kad se približio farmi, vidio je, kroz tanku zavjesu ariševine pored ulaza, kako svjetlost u kući iznad njega treperi. – Gore je u svojoj sobi – reče u sebi – sprema se za večeru.

I sjeti se Zeeninog zajedljivog pogleda kad je Mattie, one večeri kad je stigla, sišla na večeru s uređenom kosom i ukrasnom trakom oko vrata.

Prošao je pored grobova na brežuljku i okrenuo glavu da pogleda jedan od starijih nadgrobni kamenova, koji ga je još dok je bio dječak zainteresirao jer je nosio njegovo ime.

POSVEĆEN USPOMENI
ETHANA FROMEA I TRPLJENJU
NJEGOVE ŽENE,
KOJI SU ŽIVJELI ZAJEDNO U MIRU
PEDESET GODINA.

Mislio je ranije da je pedeset godina zajedničkoga života dugo vrijeme, ali mu se sada činilo da može proći za trenutak. Tada se ironično zapita bi li, kad dođe vrijeme, isti epitaf bio napisan nad njim i Zeenom.

Otvori vrata štale i oprezno uvuče glavu u pomrčinu, pribojavajući se da će otkriti ždrijepca Denisa Eadyja pored riđana. Ali je stari konj bio sam i grizao jasle bezubim vilicama, pa Ethan veselo zazviždi dok je konjima istresao zob u jasle. Nije baš bio čovjek od pjesme, ali kad je zaključao štalu i izbio na brežuljak prema kući, iz njegova grla vinuše se hrapave melodije. Stiže do kuhinjskog trijema i pritisne kvaku, ali vrata ne popustiše pod njegovim dodirom.

Zaprepašten što su zaključana, pritiskao je snažno kvaku. Tada se sjeti da je Mattie sama i da je sasvim prirodno što se zaključala kad se smrklo. Stajao je u mraku očekujući da čuje njen korak. Nije se čuo i pošto je uzaludno naprezao sluh, pozva glasom koji radosno odjeknu: – Zdravo, Matt!

Odgovori mu tišina; ali za minutu ili dvije ču zvuk na stepenicama i ugleda svjetlost ispod vrata, kao što ju je vidio i prethodne noći. Tako je čudna bila točnost s kojom su se događaji od prošle noći ponavljali da je on gotovo očekivao, kad je čuo kako se okreće ključ, da će pred sobom na pragu vidjeti svoju ženu; ali se vrata otvoriše i on ugleda Mattie.

Stajala je kao i Zeena, s podignutom lampom u ruci, a kuhinja se crnila u pozadini. Držala je svjetlost u istoj visini na kojoj se ocrtavao s istom jasnoćom njen vitki vrat i mrki zglob ruke, ne veći od dječjeg. Tada, podižući se, svjetlost baci sjajnu pjegu na njene usne, obrubi joj oči baršunastom sjenkom i raširi mliječnu bjelinu iznad savršenih linija njenih obrva.

Bila je u običnoj haljini od tamnog materijala i nije imala traku na vratu, ali je kroz kosu provukla crvenu vrpcu. Taj dodatak izmijenio ju je i uzvisio. Činila se Ethanu veća, punija, ženstvenija u stasu i pokretu. Stajala je nasmijana, šuteći dok je ušao, a zatim se odmakla od njega, pokreta mekih i glatkih. Ona stavi lampu na stol i on ugleda da je stol pažljivo postavljen za večeru, sa svježim uštipcima, kompotom od borovnica i njegovom omiljenom turšijom u posudi od veselog crvenog stakla. Vatra je živo gorjela u peći, a mačka se ispružila pred njom, gledajući stol snenim očima.

Ethan se gušio od sreće. Iziđe u hodnik da objesi kaput i skine vlažne cipele. Kad se vratio, Mattie je stavila čajnik na stol i mačka se umiljavala oko njenih nogu.

– Bježi, Puss! Skoro sam pala – uzviknu, s varnicama smijeha u očima.

Ethan opet osjeti iznenadan ubod ljubomore. Je li moguće da joj je njegov dolazak tako ozario lice?

– Pa, Matt, je li tko dolazio? – upita, naginjući se nemarno da provjeri je li peč u redu.

Ona klimnu glavom i nasmije se: – Je – i on osjeti kako mu se čelo mrači.

– Tko je to bio? – upita podižući se da iskosa baci na nju natmuren pogled.

Oči joj vragolasto zapešu. – Pa Jotham Powell. Svratio je na povratku i zatražio kavu prije no što je otišao kući.

Mrak se podiže i svjetlost ozari Ethanovu svijest.

– I to je sve. Nadam se da si mu skuhala kavu. – I nakon pauze učini mu se da treba dodati: – Pretpostavljam da je prebacio Zeenu u Flats na vrijeme?

– O, da, imali su vremena.

To ime unese hladnoću između njih i stajali su trenutak gledajući jedno drugo postrance, prije no što je Mattie rekla uz stidljiv osmijeh: – Mislim da je vrijeme za večeru.

Privukoše stolce stolu, a mačka, nepozvana, skoči između njih na Zeenin prazan stolac.

– Oh, Puss! – reče Mattie i ponovo se zasmijaše.

Ethan je trenutak ranije bio na rubu govornosti, ali spominjanje Zeene ga je paraliziralo. A Mattie kao da je osjećala njegovu nelagodu, sjedila je spuštenih vijeđa srčući čaj, dok je on izigravao neutaživu glad za uštipcima i kompotom. Najzad, tražeći način za uspješan početak razgovora, on srknu veliki gutljaj čaja, očisti grlo i reče:

– Kao da će još biti snijega.

Pretvarala se da je to jako zanima.

– Zbilja. Misliš li da će to utjecati na Zeenin povratak? Pocrvenjela je kad joj je izmaklo pitanje, i brzo spusti čašu koju je podigla.

Ethan se prihvati još jednom turšije.

– Nikad ne znaš, u ovo doba godine pada dosta u Flatsu. – Ime ga ponovo umrtvi i još jednom osjeti kao da je Zeena u sobi između njih.

– Oh, Puss, tako si proždrljiva! – uzviknu Mattie.

Mačka se, neprimijećena, uspuzala svojim nečujnim šapama sa Zeeninog stolca na stol, i upravo se pružala u smjeru posude s mlijekom, koja je stajala između Ethana i Mattie. Oni se oboje nagnuše u istom trenutku i njihove se ruke spojiše na dršci posude. Mattiena ruka bila je ispod Ethanove i on ju je zadržao duže no što je bilo nužno. Koristeći tu neuobičajenu pojava, mačka se pokušala neprimijećeno povući i pri tome udari u staklenku s turšijom, koja s treskom pade na pod.

Mattie je u trenutku skočila sa stolca i klekla pored komadića stakla.

– O, Ethane, Ethane, sva se razbila! Što će reći Zeena?

Ali ovaj put on skupi hrabrost. – Pa dobro, što god rekla, morat će to reći mački! – I nasmije se spuštajući se pored nje da pokupi krastavce koji su plivali po podu.

Ona podiže uplašene oči na njega.

– Da, ali vidiš ona je nije ni mislila koristiti, čak ni za goste, a ja sam uzela ljestve i skinula je s najviše police u smočnici, gdje ju je čuvala sa svim svojim najboljim stvarima, i ona će, naravno, pitati zašto sam to uradila.

Slučaj je bio tako ozbiljan da je zahtijevao svu Ethanovu prikrivenu odlučnost.

– Ona ne mora ništa o tome saznati ako ti budeš šutjela. Sutra ću nabaviti istu takvu. Gdje je kupljena? Ići ću i u Shadd's Falls po nju, ako treba.

– O, ne možeš nabaviti drugu, čak ni tamo! To je bio vjenčani dar, zar se ne sjećaš? Donijeli su je čak iz Philadelphije, od Zeenine tetke koja se udala za svećenika. I zato je nije nikad koristila. Oh, Ethane, što da radim, za ime Boga?

Počela je plakati i on osjeti da svaka njena suza pada na njega kao vrelo olovo.

– Nemoj, Matt, nemoj. Oh, nemoj! – preklinjao je.

Ona se teško podiže, a on se uspravi prateći je bespomoćno dok je slagala komadiće stakla po kuhinjskom ormaru. Činilo mu se da su tu ležali slomljeni djelići njihove večeri.

– Slušaj, daj mi ih – reče odlučnim glasom.

Ona instinktivno poslušala i odmakne se.

– Oh, Ethane, što namjeravaš?

– Ne odgovorivši, on pokupi komadiće stakla u svoj veliki dlan i iziđe iz kuhinje u hodnik. Tamo zapali krajičak svijeće, otvori ormar i, dohvativši svojom dugačkom rukom najvišu policu, ostavi sastavljene komadiće tako brižljivo da ga je pažljiv pogled uvjerio kako je nemoguće odozdo primijetiti da je posuda razbijena. Ako je sutra ujutro zalijepi, mogu proći i mjeseci prije no što Zeena primijeti što se dogodilo, a u međuvremenu će, na kraju krajeva, moći naručiti takvu istu posudu u Shadd's Fallsu ili Bettsbridgeu. Zadovoljivši se time što ne postoji rizik da se stvar odmah otkrije, vrati se čilo u kuhinju i nađe Mattie kako tužno miče posljednje ostatke turšije s poda.

– Sve je sređeno, Matt. Vratimo se večeri.

Oporavivši se potpuno, blistala je na njega kroz trepavice vlažne od suza i Ethanu je duša rasla od ponosa kad je vidio kako ju je njegov ton umirio.

I nikad ga nije obuzeo tako uzbudljiv osjećaj nadmoći, osim kad bi pustio na svojoj pilani veliko stablo niz planinu.

Poslije večere, dok je Mattie spremala stol, Ethan ode pogledati krave i posljednji put obići kuću. Bilo je mračno pod mrklim nebom i zrak je bio tako miran da je s vremena na vrijeme čuo grude snijega kako padaju s drveta daleko na kraju šume.

Kad se vratio u kuhinju, Mattie je primakla svoj stolac k peći i sjela blizu lampe da bi mogla šiti. Bilo je točno onako kao što je jutros sanjao da će biti. Sjedne, izvadi lulu iz džepa i ispruži stopala prema vatri. Od teškog rada na oštrom zraku osjetio se odjednom lijeno i lagodno, činilo mu se kao da je u drugom svijetu, gdje je sve toplina i harmonija i gdje vrijeme ne može ništa promijeniti. Jedino što mu je u tom potpunom blaženstvu nedostajalo bilo je to što s mjesta na kojem je sjedio nije mogao vidjeti Mattie, ali je bio isuviše lijeno da se pokrene pa zato reče:

– Dođi i sjedni pored peći.

Zeenin prazni stolac za ljuljanje nalazio se nasuprot njemu. Mattie poslušno ustane i sjedne u stolac. Kad se njena mlada smeđa glava našla na jastuku sastavljenom od različitih komada tkanine, koji je obično bio podloga mršavom licu njegove žene, Ethana to trenutno pogodi. Kao da je drugo lice, lice žene čije je mjesto zauzeto, zbrisalo lice uljeza. Mattie se, izgleda, također osjećala nelagodno. Ona promijeni položaj, nagnuvši se naprijed i sagne glavu nad ručni rad, tako da je on vidio samo krajičak njenog nosa i crvenu vrpču u njenoj kosi. Tada se ona izvuče iz naslonjača rekavši: – Ne vidim šiti – i ode na svoj stolac kraj lampe. Ethan ustade pod izgovorom da treba ponovo napuniti peć i vrativši se do svoga stolca, pomakne ga tako da može vidjeti njen profil i njene ruke pod svjetlošću lampe. Mačka, začuđen promatrač tih neuobičajenih pokreta, skoči na Zeenin naslonjač, sklupča se u loptu i zagleda se u njih zaškiljivši.

Soba utonu u duboku tišinu. Sat je otkucavao iznad ormara, komad pougljena drveta bi s vremena na vrijeme pao u peći i diskretni reski miris geranija miješao se s mirisom Ethanova duhana, koji je počeo stvarati plavu izmaglicu oko lampe i ocrtavati sive paukove mreže po zasjenjenim uglovima sobe.

Svaka usiljenost između njih nestade i počеше govoriti lako i jednostavno. Govorili su o svakodnevnim stvarima, o izgledima na snijeg, o sljedećoj crkvenoj zabavi, o ljubavima i svađama u

Starkfieldu. Običnost onoga o čemu su razgovarali stvorila je u Ethanu privid davno postignute intimnosti i on, ploveći na valovime mašte, pomisli da su oni uvijek tako provodili večeri i da će ih uvijek tako provoditi ...

– Trebali smo noćas ići na sanjkanje, Matt – reče najzad i pomisli da se mogu sanjkati kad god zaželi, jer je cijela vječnost bila pred njima.

Ona mu se nasmiješi.

– Ti si, čini mi se, zaboravio!

– Ne, nisam zaboravio. Ali je napolju mračno kao u rogu. Možemo ići sutra ako bude mjesečine.

Ona se zadovoljno nasmije zabacivši glavu, a svjetlost lampe joj odbljesnu na usnama i zubima.

– To bi bilo divno, Ethane!

Nije skidao pogleda s nje, čudeći se načinu na koji joj se lice mijenjalo sa svakom promjenom njihova razgovora, kao žitno polje na ljetnjem povjetarcu. Zanosilo ga je što su njegove nezgrapne riječi imale takvo djelovanje i tražio je nove načine da je zadivi.

– Bi li se bojala spustiti sa mnom niz korberijski put ovakve noći? – upitao je.

Njeni obrazi se zacrvenješe još više.

– Ne bojim se više nego ti!

– Boga mi, da znaš, ja bih se bojao; ne bih išao. Gadna je okuka pored velikog brijesta. Ako ne bih dobro otvorio oči, udario bih ravno u njega.

Uživao je u osjećaju zaštite i snage koje su izbijale iz njegovih riječi. Da bi produžio i pojačao taj osjećaj, doda:

– Zar nismo već dosta sjedili?

Njene se usne polako opustiše na način koji je volio.

– Da, dosta smo sjedili – uzdahnu.

Rekla je to tako ljupko da on izvadi lulu iz usta i približi svoj stolac k stolu. Nagnuvši se naprijed, dotakne kraj mrke tkanine koju je obrublivala.

– Matt – počne s osmijehom – znaš što sam vidio pod Varnumovim jelama kad sam se večeras vraćao kući? Tvoju prijateljicu kako se ljubi.

Cijelu večer su mu te riječi bile na jeziku, ali kad ih je sada izrekao, pogodile su ga kao neizrecivo vulgarne i neumjesne.

Mattie pocrvenje do ušiju i povuče brzo iglu nekoliko puta, nesvjesno povlačeći k sebi kraj tkanine.

– To su sigurno Ruth i Ned – reče ona tiho, kao da je neočekivano dodirnuo nešto ozbiljno.

Ethan je zamišljao da će njegov nagovještaj otvoriti put prihvaćenim zadovoljstvima, koja će, možda, dovesti do blage nježnosti, makar samo da joj dodirne ruku. Ali je sada osjećao kao da je njeno crvenilo postavilo oko nje plamenu stražu. Činilo mu se da se tako osjeća zbog njegove urođene nezgrapnosti. Znao je da bi većina mladih muškaraca bez problema poljubila lijepu djevojku i sjetio se da se Mattie prošle noći, kad ju je zagrlio, nije opirala. Ali to je bilo napolju, u otvorenoj slobodnoj noći. Sada, u toploj sobi osvjetljenoj lampom, oličenjem od davnina ustanovljena reda, Mattie mu se činila beskrajno dalja i nepristupačnija.

Da bi smanjio napetost, reče: – Mislim da će uskoro dogovoriti dan vjenčanja.

– Da. Ne bih se iznenadila ako se ovo ljeto vjenčaju.

Izgovorila je riječ »vjenčaju« kao da je glasom mazi. Kao da je bila šuštavi puteljak kojim se izbijalo na čarobne proplanke. Ethanom ovlada bol i reče okrenuvši se od nje u svom stolcu:

– Ne bi me iznenadilo kad bi ti bila sljedeća.

Ona se nasmije neodređeno: – Zašto stalno o tome govoriš?

On joj se smijehom odazva. – Mislim da to činim zato da se priviknem na tu pomisao.

On se ponovo primakne stolu, a ona je šila šuteći, spuštenih trepavica, dok je on sjedio zaneseno razmišljajući o tome kako se njene ruke kreću gore–dolje po tkanini, baš kao jedan ptičji par kojeg je vidio kako prelijeće iznad gnijezda gradeći ga. Najzad ona reče polako, ne okrećući glavu i ne podižući vjeđe:

– To nije zato što misliš da Zeena ima nešto protiv mene, zar ne?

Na taj nagovještaj njegova ranija bojazan pojavi se u svoj svojoj snazi. – Na što točno misliš? – promuca.

Ona podiže uznemirene oči prema njegovima, ispustivši rad na stol između njih. – Ne znam. Sinoć mi se učinilo kao da ima.

– Volio bih znati što – promumlja Ethan.

– Sa Zeenom nitko nije načisto. – Bilo je to prvi put da su tako otvoreno progovorili o njenom držanju prema Mattie, i bilo je kao da ponovno spominjanje nosi Zeenino ime u daleke uglove sobe i da im ga vraća u dugim odjecima. Mattie je, kao da želi odjeku dati vremena da zamre, pričekala a zatim nastavila: – Zar tebi nije ništa rekla?

On zatrese glavom. – Ne, ni riječi.

Ona zabaci kosu sa čela i nasmije se:

– Jednostvano mi se čini da sam nervozna. Neću uopće više misliti o tome.

– O, ne – ne, ne mislimo više o tome, Matt!

Od iznenadne vatrenosti njegova glasa nju ponovo obli rumen, ne naglo, nego postepeno, blago, kao odsjaj misli koja joj se prikrala u srce. Sjedila je šuteći, sklopljenih ruku na ručnom radu, i njemu se činilo da, preko komada tkanine koji je još ležao između njih, teče k njemu toplina. Obazrivo prijeđe rukom preko stola dok mu vrhovi prstiju ne dotakoše kraj tkanine. Jedva primjetno podrhtavanje njenih trepavica odavalo je da je svjesna njegovog pokreta i da joj taj pokret uzvraća toplinu; i ona ostavi ruke da leže nepokretno na drugom kraju tkanine.

Dok su tako sjedili, on ču zvuk iza sebe i okrene glavu. Mačka je skočila sa Zeeninog naslonjača i bacila se na miša u pregradi, i zbog iznenadnog pokreta prazni naslonjač se zaljulja.

»Sutra će se u ovo vrijeme ona ljuljati u njemu«, pomisli Ethan. »Sanjao sam, i ovo je jedina večer koju ćemo ikad provesti zajedno.«

Vraćanje u stvarnost bilo je bolno, kao dolaženje k svijesti poslije anestezije. Tijelo i mozak boljeli su ga od neopisive malaksalosti i nije mogao misliti ni o čemu niti učiniti bilo što da zaustavi ludo protjecanje vremena.

Promjena njegova raspoloženja kao da je prešla i na Mattie. Ona ga pogleda umorno, kao da joj je san otežao očne kapke i kao da joj je potreban napor da ih podigne. Pogled joj pade na njegovu ruku, koja je sada sasvim pokrila rub njenog rada i držala ga kao da drži dio nje. On zapazi kako jedva primjetni drhtaj prijeđe preko njenog lica i, ne znajući što će, sagne glavu i poljubi krajičak tkanine koju je držao. Dok su mu usne još bile na tkanini, osjeti kako ona polako

klizi pod njima i vidje da je Mattie ustala i da šuteći sprema rad. Ona ga pričvrsti iglom pa ga zatim, potraživši naprstak i škare, stavi u kutiju oblijepljenu šarenim papirom koju joj je on kupio u Bettsbridgeu.

Ustade i on, gledajući neodređeno po sobi. Sat iznad ormara otkuca jedanaest.

– Je li vatra u redu? – upita ona tiho.

On otvori vrata peći razgrćući besmisleno po žaru. Kad se uspravio, vidio je da ona vuče prema peći stari sanduk od sapuna obložen steljom u kojem je spavala mačka. Tada uzme dvije lončanice geranija i odmakne ih od hladnog prozora. On je išao za njom i nosio druge geranije, lukovice zumbula u napukloj posudi i njemački bršljan obavijen oko starog okvira za krocket.

Kad su te noćne dužnosti bile obavljene, ništa drugo nije ostalo nego da se iz hodnika donese tanki svijećnjak, upali svijeća i ugasi lampa. Ethan stavi svijećnjak Mattie u ruku i ona pođe iz kuhinje ispred njega, a na svjetlosti koju je nosila pred sobom tamna kosa joj je ličila na oblak izmaglice na mjesecu.

– Laku noć, Matt – reče on kad je stavila nogu na prvu stepenicu.

Ona se okrene i pogleda ga za trenutak. – Laku noć, Ethane – odgovori i pođe gore.

Kad su se vrata sobe za njom zatvorila, sjeti se da joj čak ni ruku nije dotakao.

Sljedećeg jutra za doručkom bio je između njih Jotham Powell, i Ethan je pokušavao svoju radost sakriti pod maskom pretjerane ravnodušnosti, zavalivši se u naslonjač da bi bacio mački otpatke, gundajući na vrijeme i ne ponudivši čak svoju pomoć kad je Mattie ustala da raspremi stol.

Nije znao zašto je tako bezumno sretan, jer se ni u njegovom ni u njenom životu ništa nije promijenilo. Nije joj čak dodirnuo ni vrhove prstiju niti ju je pogledao ravno u oči. Ali njihova zajednička večer pokazala mu je kakav bi život s njom mogao biti, i sada je bio zadovoljan što nije učinio ništa što bi poremetilo milinu slike. Zamišljao je da ona zna što ga je obuzdalo ...

Trebalo je poslednji tovar građe prebaciti u selo i Jotham Powell – koji zimi nije radio stalno za Ethana – naišao je da pomogne. Ali je noću pao vlažan snijeg, s povremenom susnježicom, i putove pretvorio u staklo. Bilo je u zraku više vlage i obojici se činilo vjerojatnim da će vrijeme »omekšati« do popodne pa će putovi biti sigurniji. Ethan je zbog toga predložio svom pomoćniku da saonice natovare u zabranu, kao što su učinili prethodnog jutra, a da zapregu do Starkfielda ostave za kasnije. Taj plan imao je prednost jer mu je omogućavao da poslije ručka pošalje Jothama u Flats po Zenobiju, dok on bude prebacivao građu u selo.

Rekao je Jothamu da iziđe i upregne sivce, i za trenutak su on i Mattie ostali u kuhinji sami. Ona je stavila posuđe od doručka u limenu zdjelu i nagnula se nad nju malih ruku, golih do lakata, dok joj se para od vruće vode skupljala u kapljice na čelu i pretvarala njenu jaku kosu u male mrke prstenove, na radost Ethanovu koji se spremao za put.

Ethan je stajao gledajući je, s dušom u grlu. Htio je reći: »Nikad više nećemo biti ovako sami.«

Umjesto toga izvuče lulu iz ladice ormara, stavi je u džep i reče:

– Mislim da ću se vratiti kući do večere.

Ona odgovori: – Dobro, Ethane – i on je, izlazeći, ču kako nad posuđem pjeva.

Namjeravao je, čim saonice budu natovarene, vratiti Jothama na farmu i pješice požuriti u selo, gdje će kupiti ljepilo za razbijena staklenku. Da ga je poslužila najobičnija sreća, imao bi vremena

izvesti taj plan, ali je sve od početka pošlo naopako. Na putu za zabran jedan od konja se okliznuo na poledici i ozlijedio koljeno, i kad su ga ponovo uspravili, Jotham se morao vratiti u štalu po komad platna da mu previju ranu. Tada, kad je tovarenje najzad počelo, ponovo poče susnježica i tri balvana su bila tako klizava te im je trebalo dva puta više vremena nego obično da ih podignu i smjeste na saonice. Bilo je to, kako ga je Jotham nazvao, kiselo vrijeme za rad i činilo se da ga i konji, drhteći i trupkajući pod vlažnim dekama, isto tako teško podnose kao i ljudi.

Već je odavno prošlo vrijeme večere kad je posao bio završen i Ethan se morao odreći odlaska u selo, jer je htio sam odvesti ozlijeđenog konja kući i oprati mu ranu.

Mislio je da će se, ako ponovo počne s građom, čim završi večeru, moći vratiti s ljepilom na farmu prije no što Jotham i stari riđan budu imali vremena da dovezu Zenobiju iz Flatsa, ali je znao da je šansa mala. Ovisila je od stanja na putovima i od mogućeg kašnjenja betsbriđskog vlaka. Kasnije se sjetio, sumoran i rugajući se sam sebi, kakvu je pretjeranu važnost dao tim mogućnostima ...

Čim je večera bila gotova, krene ponovo u zabran, ne usuđujući se zadržavati dok Jotham Powell ne ode. Nadničar je još sušio svoja mokra stopala kraj peći i Ethan je mogao samo dobaciti Mattie pogled rekavši joj jedva čujno:

– Vratit ću se rano.

Umišljao je da mu je klimnula glavom, da je shvatila, i s tim oskudnim umirenjem morao je krenuti na tegoban put kroz kišu.

Vozio je tovar do pola puta kad ga je prestigao Jotham Powell, goneći zlovoljnog riđana prema Flatsu.

»Moram požuriti da to svršim«, mozgao je Ethan, dok su saonice pred njim nestajale niz padinu Školskog brijega. Istovarivao je za desetoricu i kad je bilo gotovo, požurio Michaelu Eadyju po ljepilo. Eady i njegov pomoćnik bili su »negdje u selu« i mladi Denis, koji je rijetko zauzimao njihovo mjesto, ljenčario je pored peći s društvom starkfieldske zlatne mladeži. Pozdravili su Ethana ironičnim komplimentima i izjavama gostoljubivosti, ali nitko nije znao gdje se nalazi ljepilo. Ethan, iscrpljen od čežnje za još jednim trenutkom nasamo s Mattie, nestrpljivo se vrtio dok je Denis neuspješno pretraživao najmračnije uglove trgovine.

– Bit će da smo ga prodali. Ali ako možete malo pričekati dok stari dođe, možda će ga on negdje pronaći.

– Hvala ti, pokušat ću ga nabaviti kod gospođe Homan – odgovori Ethan, goreći od želje da ode.

Trgovački instinkt natjerao je Denisa da se zakune tvrdeći da ono čega nema u Eadyjevoj trgovini sigurno nema ni u trgovini udovice Homan, ali je Ethan, neosjetljiv na to razmetanje, već bio na saonicama i vozio se prema konkurentskoj kući. Nakon dužeg traženja i brižnih pitanja zašto mu je ljepilo potrebno i da li bi možda obična krema od brašna mogla poslužiti ako ne uspije pronaći ljepilo, udovica Homan najzad nađe jedinu bocu ljepila, skrivenog u kršu od pastila protiv kašlja i vrpce za steznike.

– Nadam se da Zeena nije razbila nešto dragocjeno – doviknula mu je kad je izjurio iz trgovine.

Čudljivi naleti susnježice pretvorili su se u postojanu kišu i konji su morali dobro zapeti čak i bez tovara. Čuvši zveckanje saonica, Ethan je okretao glavu, pribojavajući se da ga Zeena i Jotham ne prestignu, ali starog riđana nije bilo na vidiku, i on bi okrenuo lice kiši i požurivao svoje glomazne konje.

Štala je bila prazna kad su konji ušli u nju i kad ih je nahranio na najpovršniji način, kao nikad do tada, požuri u kuću i otvori kuhinjska vrata.

Mattie je bila sama, kao što je i zamišljao. Nagnuta nad tavom na peći i čuvši zvuk koraka, naglo se okrene i priskoči mu.

– Vidi Matt, nabavio sam nešto čime ćemo popraviti posudu! Daj mi je da je brzo popravim – uzviknu mašući ljepilom i gurnuvši je blago u stranu. Ali ona kao da ga nije čula.

– Oh, Ethane, Zeena je došla! šapnu mu ona, dohvativši ga za rukav.

Stajali su i zurili jedno u drugo, blijedi kao okrivljenici.

– Ali riđan nije u štali! – zamuca Ethan.

– Jotham Powell je donio neke stvari iz Flatsa za svoju ženu i odvezao se s njima svojoj kući – objasni mu ona.

Zurio je prazna pogleda po kuhinji, koja je u kišno zimsko predvečerje izgledala hladna i prljava.

– Kako je ona? – upita, spustivši glas do Mattiena šapata.

Ona neodređeno skrenu s njega pogled.

- Ne znam. Otišla je ravno u svoju sobu.
- Ništa nije rekla?
- Ne.

Ethan dade oduška svojim sumnjama jedva čujnim zviždukom i ponovo ugura bocu ljepila u džep.

– Ne brini, sići ću i popraviti ću je noćas – reče. Zatim navuče ponovo vlažni kaput i vrati se u štalu da pošteno nahrani sivce.

Dok je bio u štali, Jotham Powell se doveze saonicama i kad je namirio konje, Ethan mu reče:

- Mogao bi svratiti na koji zalogaj.

Dobro bi mu došlo da se osigura Jothamovom neutralnom blizinom za vrijeme večere, jer je Zeena bila uvijek »nervozna« poslije putovanja. Ali nadničar, iako rijetko sklon odbiti obrok koji nije uračunat u nadnicu, otvori svoja ukočena usta da polako odgovori:

- Hvala ti, ali moram se vratiti.

Ethan ga iznenađeno pogleda.

– Bolje bi bilo da uđeš i da se osušiš. Čini mi se da ima nešto toplo za večeru.

Jothamovi mišići na licu ne pokrenuše se na taj poziv i, jer mu je rječnik bio ograničen, samo ponovi: – Moram se vratiti.

To glupavo odbijanje besplatne hrane i topline Ethanu je bilo neodređeno zloslutno i pitao se što se dogodilo za vrijeme vožnje da je Jothama dovelo do takve upornosti. Možda Zeena nije uspjela naći novog liječnika joj se nisu svidjeli njegovi savjeti: Ethan je znao da je u takvim slučajevima prva osoba na koju bi naišla bila odgovorna za njenu nepriliku.

Kad se vratio u kuhinju, lampa je osvjetljivala istu sliku blistave udobnosti kao i prethodne večeri. Stol je bio postavljen brižno, jasna vatra palucala je u peći, mačka je drijemala u toplini i Mattie iznese tanjur sa uštipcima.

Gledali su se šuteći; zatim ona reče kao što je rekla prethodne noći:

- Mislim da je vrijeme za večeru.

Ethan iziđe u hodnik da objesi nakvašenu odjeću. Očekivao je da će čuti Zeenine korake, ali kad ih nije čuo, pozva je. Ona ne odgovori i, nakon što je kratko oklijevao, on se popne i otvori vrata. Soba je bila gotovo mračna, ali je on ugleda kako u pomrčini sjedi pored prozora, uspravno, i zaključa po ukočenosti linija koje su se ocrtavala na oknu da nije skinula putnu haljinu.

– Pa, Zeena – usudi se osloviti je s praga.

Ona se ne pokrenu i on nastavi:

– Večera je gotova. Zar nećeš doći?

Ona odgovori:

– Tako se osjećam da ne bih mogla ni zalogaj okusiti.

Bila je to posvećena formula i očekivao je da će, kao obično, poslije toga ustati i sići na večeru. Ali ona ostade sjediti i on nije mogao smisliti ništa sretnije nego:

– Pretpostavljam da si umorna poslije duge vožnje.

Okrenuvši na to glavu, ona odgovori svečano:

– Ja sam bolesnija nego što ti misliš.

Riječi odjeknuše u njegovim ušima i izazvaše neuobičajeno čuđenje. Slušao je često kako ih ona izgovara – što ako su, najzad, istinite?

Uđe nekoliko koraka u zamračenu sobu i reče:

– Nadam se, Zeena, da nije tako.

Ona nastavi zuriti u njega kroz sumrak sa izrazom usiljenog autoriteta, kao netko tko se svjesno opredijelio za veliku kob.

– Pojavile su se komplikacije – reče.

Ethan je znao da je ta riječ izuzetno važna. Skoro je svatko u susjedstvu imao »teškoće« koje su otvoreno i poimence navođene, ali su samo izabrani imali »komplikacije«. Imati ih bilo je, samo po sebi, izdvajanje, iako je to bilo također, u mnogo slučajeva, i smrtna presuda. Narod se godinama borio s »teškoćama«, ali je uvijek podlijegao »komplikacijama«.

Ethanovo srce se grčilo između dva suprotna osjećaja, ali u tom trenutku sažaljenje nadvlada. Njegova žena je izgledala tako jadna i usamljena, sjedeći u sumraku s takvim mislima.

– Je li to rekao novi doktor? – upita je, spuštajući instinktivno glas.

– Da. On kaže da bih trebala na operaciju.

Ethanu je bilo poznato da je, u odnosu na značajno pitanje kirurške intervencije, mišljenje ženskog susjedstva bilo podijeljeno. Neki su se dičili prestižom stečenim operacijom, dok su se drugi klonili operacije kao nečeg neuputnog. Ethan je, zbog štednje, bio uvijek zadovoljan što je Zeena pripadala drugoj grupi.

Tražio je, u uzbuđenju izazvanom ozbiljnošću njene izjave, način da je brzo utješi.

– U svakom slučaju, što znaš o tome doktoru. To ti nitko ranije nije rekao.

Uvidio je svoju nesmotrenost prije no što ju je ona primijetila: tražila je suosjećanje, ne utjehu.

– Nije bilo potrebno da mi itko kaže kako mi je svakoga dana gore. Samo ti to nisi mogao vidjeti. I svatko u Bettsbridgeu zna za doktora Bucka. Ima ordinaciju u Worcesteru, a u Shadd's Falls i Bettsbridge dolazi svakih petnaest dana. Eliza Spears je propadala zbog bolesti bubrega dok nije otišla k njemu, a sada je ustala, kreće se i pjeva u zboru.

– To mi je drago. Moraš raditi točno što ti on kaže – odgovori joj Ethan suosjećajno.

Još uvijek ga je gledala. – Hoću – reče.

Uznemirio ga je novi naglasak u njenom glasu. Nije bio ni plačljiv ni predbacujući, nego suho odlučan.

– Što doktor predlaže? – upita je misleći na nove troškove.

– Kaže da mi je potrebna služavka. I da ne smijem apsolutno ništa raditi po kući.

– Služavka? – Ethan stade kao ukopan.

– Da. I tetka Martha mi je odmah našla jednu. Svi su mi rekli da sam imala sreću što sam našla djevojku koja hoće doći čak ovamo, i pristala sam je plaćati dolar više da stvar bude sigurna. Stići će sutra poslijepodne.

Srdžba i zaprepaštenje borili su se u Ethanu. Predviđao je da će se od njega tražiti novac, ali nije očekivao da će to biti neprekidno iscrpljivanje njegovih oskudnih izvora. Više nije vjerovao što mu je Zeena rekla o navodnoj ozbiljnosti svoga stanja: vidio je u njenom odlasku u Bettsbridge samo zavjeru koju je ona skovala sa svojom rodbinom da mu nametnu troškove za služavku; i, za trenutak, prevlada srdžba.

- Ako si mislila uzeti djevojku, trebala si prije svega reći meni.
- Zar sam ti mogla reći ranije? Kako sam mogla znati što će mi reći doktor Buck?
- O, doktor Buck – pretvori se Ethanova nevjerica u suzdržan smijeh. – A je li ti doktor Buck rekao kako da joj plaćam?
- Njen glas se razdraženo podiže.
- Ne, nije. Zato sam se stidjela njemu kazati da ti ne želiš trošiti novac na moje zdravlje, koje sam izgubila njegujući tvoju rodenu majku!
- Razboljela si se njegujući moju majku?
- Da, i sva moja rodbina mi je rekla da nisi mogao ništa manje učiniti nego da se oženiš sa mnom poslije toga.
- Zeena!

Kroz pomrčinu koja im je sakrivala lica izgledalo je da njihove misli nasrću jedna na drugu kao zmiје, sipajući otrov. Ethana je obuzeo užas od te scene, i stid što sudjeluje u njoj. Bilo je to tako besmisleno i divljački kao fizička borba između dva neprijatelja u mraku.

Okrenuo se polici iznad kamina, napipao žigice i zapalio svijeću. Isprva se pri njenom slabom plamenu nisu ocrtavale sjene; zatim se Zeenino lice pojavi razjareno prema nezastrtom oknu, koje je od sivog postalo crno.

Bila je to prva scena otvorene jarosti među njima u sedam tužnih godina zajedničkog života, i Ethan je znao da je nepovratno izgubio nadmoć, spuštajući se do protuoptužbe. Ali je problem zaista postojao i njime se moralo pozabaviti.

- Ti znaš da ja nemam novaca da platim djevojku, Zeena. Morat ćeš joj otkazati: ja to ne mogu izdržati.
- Doktor kaže da mi je smrt zagarantirana ako nastavim robovati kao što sam dosad morala. On ne razumije kako sam to podnosila toliko dugo.
- Robuješ! – on se ponovo suzdrža. – Ako on tako kaže, ti ne smiješ ni prstom maknuti. Ja ću sve po kući raditi sam ...
- Ona ga prekine:
- Ti već dovoljno zanemaruješ farmu – i budući da je to bila istina, on ne nađe odgovor i daje joj vremena da ironično doda:

– Bolje me pošalji u sirotinjski dom i svrši s tim ... Čini mi se da je Fromeovih već bilo tamo.

Uvreda je gorjela u njemu, ali je on prešuti.

– Ja nemam novaca. Time je stvar riješena.

Nastade trenutak predaha u borbi, kao da su borci isprobavali oružja. Tada Zeena reče običnim glasom:

– Zar nisi trebao dobiti pedeset dolara za građu od Andrewa Halea?

– Andrew Hale nikada ne plaća unaprijed. – Jedva je to izrekao kada se sjeti izgovora od dan ranije i krv mu udari u lice do namrgođenih obrva.

– Kako, pa jučer si mi rekao da si se dogovorio s njim da ti plati. Rekao si da me zato ne možeš voziti u Flats.

Ethan nije bio vičan laganju. Nikada ranije nije bio osuđen za laž i sve sposobnosti za izvlačenje iznevjeriše ga.

– Mislim da je to bio nesporazum – promućao je.

– Nisi dobio novac?

– Ne.

– I nećeš ga dobiti?

– Ne.

– Pa ja to nisam mogla znati kad sam unajmila djevojku, zar ne?

– Ne. – On zastade da bi umirio glas. – Sada znaš. Žao mi je, ali tu nema pomoći. Ti si žena siromaha, Zeena, ali ja ću učiniti sve što mogu za tebe.

Sjedila je neko vrijeme nepokretna, kao da razmišlja, ruku opruženih na naslonjaču, gledajući ukočeno u prazno.

– Oh, mislim da ćemo izaći na kraj – reče meko.

Promjena njenog tona vrati mu sigurnost.

– Naravno. Ja toliko stvari mogu učiniti za tebe, i Mattie ...

Dok je govorio, Zeena kao da je u glavi pratila neki složeni proračun. Prenuvši se, reče:

– U svakom slučaju, troškovi za Mattie će otpasti ...

Pretpostavljajući da je razgovor završen, Ethan se okrenuo da siđe na večeru. Zastade, ne shvaćajući što je čuo.

– Troškovi za Mattie će otpasti ...? – počeo.

Zeena se nasmije. Bio je to neugodan i nepoznat zvuk – nije čak zapamtio da ju je ikad čuo da se smije.

– Nisi, valjda, mislio da ću držati dvije djevojke, zar ne? Nije ni čudo što si se plašio troškova!

On je još samo nejasno osjećao što ona govori. Izbjegavao je spomenuti Mattieno ime instinktivno još od početka razgovora, bojeći se ni sam ne znajući čega: zamjerki, žalbi ili neodređenih aluzija na prijeteću vjerojatnost njene udaje. Ali pomisao na definitivni rastanak nikad mu nije pala na um i čak ni sada nije mogla naći mjesta u njegovoj svijesti.

– Ne znam što misliš – reče. – Mattie Silver ne plaćamo. Ona ti je rođakinja.

– Ona je bijednica koja nam visi o vratu otkad je njen otac sve učinio da nas upropasti. Držala sam je ovdje čitavu godinu. Sad je red na nekog drugog.

Čim su piskave riječi bile izbačene, Ethan ču kucanje na vratima, koja je bio zatvorio kad se vratio s praga.

– Ethane, Zeena! – zazvuči veselo Mattien glas s odmorišta. – Znete li koje je doba? Večera je gotova već pola sata.

U sobi je za trenutak zavladala tišina; onda Zeena doviknu sa svoga stolca:

– Ja neću na večeru.

– O, žao mi je. Zar ti nije dobro? Da ti donesem nešto u sobu?

Ethan se podiže s naporom i otvori vrata.

– Siđi, Matt. Zeena je malo umorna. Ja ću doći.

Čuo je njeno »u redu« i brze korake niz stepenice; zatim zatvori vrata i vrati se u sobu. Zeena nije promijenila položaj, lice joj je bilo neumoljivo i njega obuze očajnički osjećaj nemoći.

– Ti to nećeš učiniti, Zeena?

– Što? – procijedi ona kroz stisnuta usta.

– Otjerati Mattie. Na taj način?

– Nisam se pogodila da je uzmem za cijeli život! On nastavi sa žestinom koja je rasla:

– Ne možeš je izbaciti iz kuće kao lopova – siromašnu djevojku bez prijatelja i bez novaca. Činila je sve što je mogla za tebe i nema kuda. Ti možeš zaboraviti da ti je rod, ali svi drugi će to pamtiti. Ako postupiš tako, što misliš da će ljudi govoriti o tebi?

Zeena je pričekala trenutak, da bi mu dala vremena da potpuno osjeti razliku između svog uzbuđenja i njene staloženosti. Tada mu

odgovori onim istim glatkim glasom:

– Ja sasvim dobro znam što se priča.

Ethanova ruka pade s kvake koju je pritiskao otkako je zatvorio vrata iza Mattie. Odgovor njegove žene bio je kao udarac nožem i iznenadno osjeti slabost i nemoć. Pomišljao je da se ponizi, da se prepire, jer izdržavanje Mattie ne košta toliko mnogo. Na kraju krajeva, da će moći nekako kupiti peć i napraviti mjesta za služavku na tavanu – ali su Zeenine riječi otkrile opasnost takvog zalaganja.

– Reći ćeš joj da mora ići odmah? – zamuca, u strahu da će ga Zeena prekinuti usred rečenice.

Ona mu odgovori hladno, kao da mu daje mogućnost da gleda razumno.

– Djevojka će iz Bettsbridgea stići ovamo sutra i mislim da mora negdje spavati.

Ethan je pogleda s gnušanjem. To više nije bilo nečujno biće koje je živjelo kraj njega u stanju mrzovoljnog bavljenja sobom, nego neobjašnjiva strana utvara, snaga zla izlučena iz dugih godina šutljivog razmišljanja. Osjećaj nemoći pojačavao mu je odvratnost prema njoj. Nikad na njoj nije bilo ništa što bi nekoga privuklo, ali sve dok ju je mogao ignorirati i upravljati njome, ostajao je ravnodušan. Sada je ona zagospodarila njime i on je se gnušao. Mattie je bila njena rođakinja, ne njegova; nije bilo načina kojim bi je primoran da drži djevojku pod svojim krovom. Sva dugotrajna bijeda njegove prošlosti, njegove mladosti, neimaštine, teškoća i uzaludnog napora, podiže mu se u duši s gorčinom, uzimajući pred njim oblik žene koja mu je na svakom koraku ometala put. Sve mu je drugo uzela; i sada namjerava uzeti ono što vrijedi koliko sve ostalo. Za trenutak se u njemu podigla takva mržnja da mu je sišla u ruku i stisnuo je pesnicu. Zakorači divlje prema Zeeni i zastade.

– Ti ... – ti nećeš sići? – upita je smeteno.

– Ne. Malo ću prileći – odgovori Zeena meko; i on se okrene i izađe iz sobe.

Mattie je sjedila u kuhinji pored peći, sa sklupčanom mačkom na koljenima. Ona ustade kad je Ethan ušao i stavi na stol pokrivenu tepsiju s pitom od mesa.

– Nadam se da Zeena nije bolesna? – upita.

– Nije.

Blistala je na njega preko stola.

– Ti sjedni odmah. Sigurno umireš od gladi.

Podiže poklopac i dodaje mu pitu. Činilo se da njene sretne oči govore: eto, opet ćemo imati jednu zajedničku večer.

Stavio je hranu u tanjur mehanički i počeo jesti. Tada ga gađenje zaguši u grlu i on spusti vilicu.

Mattien nježni pogled bio je na njemu i ona opazi taj pokret.

– Što je, Ethane, u čemu je stvar? Zar nije ukusno?

– Je ... izvrsno je. Samo ja ... – On odmaknu tanjur, diže se sa stolca i, zaobišavši stol, prijeđe na njenu stranu. Ona se trgne uplašene očiju.

– Ethane, nešto nije u redu. Znala sam da nije!

Kao da se u svom strahu stapala s njim, i on je uze u naručje, snažno je zagrlj, osjeti njene trepavice kako mu dodiruju obraz, kao leptiri uhvaćeni u mrežu.

– Što je to ... što je to? – mucala je, ali je on najzad našao njene usne i pio je zaborav na sve što nije radost koju su mu te usne davale.

Ona je oklijevala trenutak, zahvaćena istom snažnom strujom, a onda mu se izvi iz naručja i povuče nekoliko koraka, blijeda i uznemirena. Njen izgled probudi u njemu grižnju savjesti i on uzviknu, kao da je u snu vidi da se davi:

– Ti ne smiješ otići, Matt! Ja te nikada neću pustiti!

– Otići ... otići? – zamuca ona. – Zar moram otići? Riječi su odzvanjale među njima kao što buktinja opomene leti iz ruke u ruku kroz crno područje.

Ethan nije znao što će sa sobom od stida zbog toga što se nije mogao svladati pa mu je tako grubo izletjela ta novost. U glavi mu se vrtjelo i morao se nasloniti na stol. Za sve to vrijeme još je osjećao kao da je ljubi a da ipak umire od žeđi za njenim usnama.

– Ethane, što se dogodilo? Je li Zeena bijesna na mene?

Njen uzvik ga povraća, iako produbi u njemu srdžbu i sažaljenje. – Ne, ne – uvjeravao ju je – nije u tome stvar. Uplašio ju je taj novi doktor. Ti znaš da vjeruje svemu što kažu čim ih prvi put ugleda. A ovaj joj je rekao da se neće oporaviti ako ne leži i ne ostavi svaki posao u kući – mjesecima ...

On zastade, skrećući nesretno pogled s nje. Ona je stajala šuteći, opuštajući se pred njim kao slomljena grana. Tako je bila mala i slaba da mu se srce kidalo; ali ona iznenada podiže glavu i pogleda ravno u njega.

– I ona traži nekoga boljeg na moje mjesto? Je li u tome stvar?

– To ona kaže večeras.

– Ako to kaže večeras, reći će to i sutra.

Oboje ustuknuše pred neumoljivom istinom: znali su da se Zeena nikad ne predomišlja i da je u njenom slučaju jednom stvoren zaključak jednak izvršenom činu.

Među njima zavlada duga šutnja; tada Mattie progovori tiho:

– Ne žalosti se tako, Ethane.

– O Bože, o Bože – zastenja Ethan. Usplamtjelost strasti koju je osjećao prema njoj istopila se u bolnu nježnost. Vidje kako njeni ustreptali očni kapci suzbijaju suze, i čeznuo je da je uzme u naručje i da je umiri.

– Večera će ti se ohladiti – upozori ga ona s blijedim prizvukom veselosti.

– Oh, Matt, Matt, kuda ćeš otići?

Njeni očni kapci se spustiše i drhtaj joj prođe licem. On vidje da joj je misao o budućnosti jasno došla do svijesti tek sada.

– Mogu nešto naći u Stamforddu – zamuca, svjesna da on zna da za nju nema nade.

On se ponovo spusti u stolac i prekrije lice rukama. Obuze ga očaj na pomisao da će sama ponovo tražiti posao. U jedinom mjestu u kojem su je poznavali bila je okružena ravnodušnošću ili zlobom; a kakve mogućnosti ima, neiskusna i neizučena, među milijunima gradskih uhljebljenaca? Tad se sjeti tužnih priča koje je čuo u Worcesteru, i lica djevojaka čiji su životi otpočeli s isto toliko nade kao Mattien ... Nije mogao na to pomisliti a da se čitavo njegovo biće ne pobuni. Naglo ustade.

– Ti ne smiješ otići, Matt! Ja te neću pustiti! Uvijek je provodila svoju volju, ali sada ću ja svoju ...

Mattie podiže ruku brzim pokretom i on ču korak svoje žene iza sebe.

Zeena uđe u kuhinju vukući pete i mirno zauzme svoje uobičajno mjesto između njih.

– Osjećam se malo bolje, a doktor Buck kaže da trebam jesti sve što mogu, da sačuvam snagu, iako uopće nemam apetita – odcvili monotono, dohvaćajući preko Mattie čajnik. Lijepu haljinu zamijenila je crnom pamučnom i mrkim šalom, što je bila njena svakodnevna odjeća, a uz nju je poprimila i svoj uobičajeni izraz lica i način ponašanja. Nalije čaj, doda mu podosta mlijeka, posluži se obilno pitom i uštipcima i, prije no što počne jesti, po običaju bolje smjesti svoju lažnu vilicu. Mačka se, umiljavajući se, trljala o nju i ona reče:

– Dobra Pussy. – Nagne se da je pomiluje i baci joj komadić mesa sa svog tanjura.

Ethan je sjedio bez riječi, ne pretvarajući se da jede, ali je Mattie hrabro čeprkala po hrani i zapitkivala Zeenu o njenom putu u Bettsbridge. Zeena joj je odgovarala običnim tonom i, zagrijavši se za predmet razgovora, počastila ih s nekoliko živopisnih opisa crijevnih poremećaja, koji su harali među njenim prijateljima i rođacima. Gledala je ravno u Mattie dok je govorila, a slab osmijeh joj je produbio bore između nosa i brade.

Kad su večerali, ustade i stavi ruku na ravne grudi kod srca.

– Ta tvoja pita ispadne uvijek pomalo teška, Matt – reče bez pakosti. Malokad je skraćivala Mattieno ime, a kad bi to učinila, bio je to uvijek znak govorljivosti.

– Moram pronaći one pripravke za želudac koje sam dobila prošle godine u Springfieldu. Nisam ih dugo pila, a možda bi mi pomogli protiv žgaravice.

Mattie podiže pogled.

– Mogu li ih ja donijeti? – odvaži se.

– Ne. Nalaze se na mjestu koje ne znaš – odgovori Zeena mračno, s jednim od svojih tajanstvenih pogleda.

Ona iziđe iz kuhinje, a Mattie ustane i počne raspremati stol. Kad je prošla pored Ethanova stolca, njihovi se pogledi susretoše i upiše se jedan u drugi snuždeno. Topla, tiha kuhinja izgledala je mirna kao prethodne noći. Mačka je skočila na Zeenin stolac za ljuljanje, a toplina peći počela je izvlačiti slabi, ali oštri miris geranija. Ethan teško ustane.

– Idem malo obići farmu – reče polazeći prema hodniku da uzme fenjer.

Kad je stigao do vrata, sretne Zeenu koja je ulazila u sobu, iskrivljenih usta od ljutine, s usplamtjelim bijesom na blijedožutom licu. Šal joj je skliznuo s ramena i vukao se za potpeticama, a u ruci je nosila dijelove posude za turšiju od crvenog stakla.

– Voljela bih znati tko je ovo učinio – reče, gledajući strogo čas Ethana, čas Mattie.

Nije bilo odgovora i ona nastavi drhtavim glasom:

– Otišla sam potražiti pripravke, koje sam spremila u očevu staru futrolu za naočale, navrh ormara, gdje mi nitko ne može kopati po stvarima koje tamo čuvam ... – glas joj se prekide i dvije male suze pojaviše joj se na očnim kopcima bez trepavica i polako skliznuše niz obraze. – Potrebne su ljestve da se dohvati polica na vrhu, i tamo sam namjerno stavila svadbeni dar tetke Philure Maple, i od tada nikad nije skidan, osim za vrijeme proljetnog spremanja, i uvijek sam ga stavljala svojim rukama, da se ne bi razbio.

Ona pobožno stavi dijelove na stol.

– Želim znati tko je to učinio – podrhtavala je.

Na taj izazov Ethan se vrati u sobu i pogleda je.

– Onda ti mogu reći ja. To je učinila mačka.

– Mačka?

– Rekao sam ti.

Pogledala ga je oštro, a onda okrenula pogled na Mattie, koja je prinosila poslužavnik stolu.

– Da mi je znati kako je mačka uspjela ući u moj ormar – reče.

– Jureći za mišem, vjerojatno – nadoveza Ethan. – Miš se muvao oko kuhinje prošlu večer.

Zeena je i dalje gledala čas jedno, čas drugo; onda ispusti svoj slabi čudni smijeh.

– Znala sam da je mačka pametna – reče podigavši glas – ali nisam znala da je toliko pametna da može skupiti sve komadiće moje posude za turšiju, sastaviti je i vratiti na policu s koje ju je srušila.

Mattie iznenada izvuče ruke iz vode koja se pušila.

– To nije učinio Ethan, Zeena! Mačka je razbila posudu, ali sam je ja skinula s ormara i ja sam kriva što se razbila.

Zeena je stajala pored ostataka svoje dragocjenosti, pretvorena u kameno oličenje mržnje.

– Ti si skinula moju posudu za turšiju! A zašto?

Mattienim obrazima rasu se lako rumenilo.

– Htjela sam da stol za večeru lijepo izgleda – reče.

– Htjela si da stol za večeru lijepo izgleda; i čekala si da okrenem leđa pa da uzmeš stvar koju čuvam više od svega što imam, i ne bih je nikad upotrijebila, čak ni kad svećenik dode na večeru, ili tetka Martha Pierce iz Bettsbridgea ... – Zeena zastade uzdahnivši, kao da je užasnuta vlastitim spominjanjem svetogrđa. – Ti si loša djevojka, Mattie Silver, i ja sam to uvijek znala. Tako je i tvoj otac počeo, i ja sam bila upozorena na to kad sam te uzela, i pokušavala sam micati svoje stvari tamo gdje ih ti ne možeš naći ... a sada si mi uzela jednu do koje mi je najviše stalo ...

Ona briznu u kratak grčevit plač koji je brzo prođe, a nakon toga je više nego ikad sličila na lik od kamena.

– Da sam poslušala svijet, ti bi otišla ranije, i ovo se ne bi dogodilo – reče i, skupljajući komadiće razbijenog stakla, iziđe iz sobe kao da nosi mrtvaca.

Kad su Ethana pozvali da se vrati na farmu zbog očeve bolesti, mati mu je dala momačku sobicu, iza nenastanjene »najbolje gostinske sobe«. Tu je prikupio police za svoje knjige, napravio sam kauč na sklapanje od dasaka i madraca, izvukao svoje papire na kuhinjski stol, objesio na grubo ožbukani zid graviranu sliku Abrahama Lincolna i kalendar s »Mislina pjesnika« i pokušao, s tom oskudnom imovinom, stvoriti neku sličnost s radnom sobom svećenika, koji je bio ljubazan i posuđivao mu knjige kad je bio u Worcesteru. On se uvijek povlačio tamo ljeti, ali kada je Mattie došla na farmu, morao joj je dati svoju peć, i u sobici se zbog toga nije moglo stanovati nekoliko mjeseci godišnje.

Sišao je u to sklonište čim se kuća smirila i Zeenino ga čvrsto disanje uvjerilo da se scena iz kuhinje neće nastaviti. Kad je Zeena otišla, on i Mattie su stajali bez riječi, bez želje da se jedno drugome obrate. Tada se djevojka vrati čišćenju kuhinje, a on uze lampaš i iziđe da po običaju obide oko kuće. Kad se vratio, kuhinja je bila prazna, ali su njegova duhankesa i lula bile stavljene na stol, a ispod njih komadić papira otkinut s kraja sjemenskog kataloga, i na njemu tri riječi: »Ne brini, Ethane.«

Ulazeći u svoju mračnu hladnu »radnu sobu«, on stavi lampaš na stol i, naginjući se prema svjetlosti, čitao je Mattienu poruku iznova i iznova. Bilo je to prvi put da mu Mattie piše, i posjedovanje toga listića ulilo mu je čudan, nov osjećaj njene blizine; pa ipak, produbljivao je njegovu bol, podsjećajući ga da od sada neće imati drugog načina da komuniciraju jedno s drugim. Za toplinu njenog osmijeha i glasa samo hladni papir i mrtve riječi!

U njemu su se kovitlali zbunjeni pokreti pobune. Bio je isuviše mlad, isuviše jak, tako pun života, da bi se tako lako pomirio s gubitkom svojih nada. Zar mora upropastiti sve svoje godine pored jetke, čangrizave žene? U njemu su bile druge mogućnosti koje je, jednu po jednu, žrtvovao Zeeninoj ogorčenosti i neznanju. I što je dobroga proizašlo iz toga? Bila je sto puta zajedljivija i nezadovoljnija nego kad se njome oženio: jedino njeno zadovoljstvo bilo je da mu zadaje bol. Svi zdravi instinkti samoodbrane podigli su se u njemu protiv takve pustoši ...

Umotao se u svoj stari kaput od rakunova krzna i legao na kauč da razmisli. Pod obrazom osjeti tvrdi predmet sa čudnim ispupčenjima. Bio je to jastuk koji je Zeena za njega napravila kad su bili zaručeni – jedina stvar koju je ikada vidio da je napravila iglom. Baci ga na pod i nasloni glavu na zid ...

Znao je za slučaj mladog čovjeka, otprilike njegovih godina, koji je živio preko planine. Pobjegao je baš od takvog mizernog života, otišavši na Zapad s djevojkom koju je volio. Žena se od njega razvela i on se vjenčao s djevojkom, i dobro prošao. Ethan ih je vidio prošlog ljeta u Shadd's Fallsu, kamo su došli da obiđu rođake. Imali su djevojčicu plavih kovrča, koja je nosila zlatni medaljon i bila odjevena kao princeza. Ni napuštena žena nije prošla loše. Muž joj je dao farmu i ona ju je uspjela prodati, a novcem od toga otvorila je restoran u Bettsbridgeu i cvjetala od aktivnosti i važnosti. Ethan se zagrije za tu ideju. Zašto ne bi otišao s Mattie sutra, umjesto da je pusti da ide sama? Sakrit će svoj kovčeg ispod sjedišta saonica i Zeena ništa neće posumnjati dok ne ode gore na popodnevni počinak i ne nađe na krevetu pismo ...

Još pod utjecajem tih misli on ustade, ponovo zapali lampaš i sjedne za stol. Prevrtao je po ladici tražeći papir, a kad ga je našao, počne pisati.

»Zeena, učinio sam sve što sam mogao za tebe, i ne vidim da je bilo ikakve koristi. Ne krivim ni tebe, ni sebe. Možda ćemo oboje bolje živjeti ako se odvojimo. Ja ću pokušati isprobati sreću na Zapadu, a ti možeš prodati farmu i pilanu i zadržati novac ...«

Pero mu zastade kod riječi koja u njemu oživi nemilosrdne okolnosti njegove sudbine. Ako ostavi farmu i pilanu Zeeni, što će njemu ostati za novi život? Bio je siguran da će, kad već bude na Zapadu, naći posao – ne bi se bojao okušati svoju sreću sam. Ali ako bi i Mattie zavisila od njega, sve bi bilo drugačije. A što će biti sa Zeenom? Farma i pilana bile su opterećene do njihove pune vrijednosti i kad bi i našla kupca – što je malo vjerojatno – teško da bi mogla izvući tisuću dolara od prodaje. A kako će se u međuvremenu starati o farmi? Ethan je samo neprekidnim radom i osobnim nadgledanjem izvlačio oskudno izdržavanje sa svoje zemlje, a njegova žena, kad bi čak bila i zdravija nego što to zamišlja, ne bi mogla nikako takav teret vući sama.

Pa ona bi se mogla vratiti svojim i vidjeti što će oni učiniti za nju. Takav je život ona nametala Mattie – zašto je ne pustiti da ga sama isproba. Dok bi otkrila gdje se on nalazi i podigla tužbu za razvod, on bi vjerojatno – ma gdje bio – zaradio dosta da joj plati pristojno uzdržava nje. A alternativa je bila pustiti Mattie da ode sama, s mnogo manje nade za goli opstanak ...

Tražeci papir, prekopao je sadržaj ladice i kad je uzeo pero, pogled mu padne na jedan stari primjerak Bettsbridge Eaglea. Oglasna strana bila je presavinuta nagore i on pročita zavodljive riječi: »Putovanja na Zapad. Snižene cijene.«

Privuče lampaš bliže i žurno pregleda cijene; tada mu papir ispadne iz ruke i on odgurne nedovršeno pismo. Trenutak ranije se pitao gdje bi on i Mattie živjeli kad bi stigli na Zapad; sada je vidio da nema novaca ni da je odvede tamo. Posudba nije dolazila u obzir: prije šest mjeseci dao je posljednje obveznice da podigne novac za nužne popravke na pilani, i znao je da mu bez obveznica nitko u Starkfieldu ne bi posudio ni deset dolara. Neumoljive činjenice opkoljavale su ga kao kad zatvorski čuvari stavljaju osuđeniku okove na ruke. Nije bilo izlaza – nikakvog. Bio je doživotni zatvorenik i sada se njegova jedina zraka svjetlosti trebala ugasiti.

On se teško dovuče do kauča, ispruži se tako otežalih udova da mu se činilo da ih više nikad neće pokrenuti. Suze su ga gušile u grlu sve dok nisu prokrčile put do očiju.

Dok je tako ležao, prozorsko staklo nasuprot njega postajalo je sve svjetlije, utisnuvši u mrak kvadrat mjesečinom prekrivenog neba. Preko mjesečeva odraza savila se grana jabuke pod kojom je u ljetne večeri, dolazeći s pilane, katkad nalazio Mattie. Podigavši se na lakat, Ethan je gledao predio kako se bijeli i izranja osvijetljen mjesečevom svjetlošću. To je bila noć kad je trebao voditi Mattie na sanjkanje, i mjesec svjetlonoša bio je spreman! Gledao je napolje na padine okupane sjajem, srebrom obrubljen mrak šuma, sablasno crvenilo crijepova prema nebu, kao da je noć prosula svu svoju ljepotu da se naruga njegovoj nesreći ...

Zaspao je, a kad se probudio, u sobi je vladala studen zimskog jutra. Bilo mu je hladno, bio je ukočen i gladan, i stidio se što je gladan. Protrlja oči i ode do prozora. Crveno sunce je stajalo iznad sivih polja, iza drveća koje se činilo crno i lomno. Reče u sebi: »To je

Mattien posljednji dan«, i pokuša zamisliti kako bi kuća izgledala bez nje.

Dok je tako stajao, začu iza sebe korake i ona uđe.

– Oh, Ethane, zar si bio ovdje cijele noći?

Bila je tako mala i mršava u siromašnoj haljini, umotana u crveni šal, dok joj je hladna svjetlost bljedilo pretvorila u žućkastu boju, te je Ethan stajao pred njom bez riječi.

– Sigurno si se smrznuo – nastavi ona, zaustavljajući na njemu pogled bez sjaja.

On joj se približi jedan korak.

– Kako si saznala da sam ovdje?

– Čula sam te da ponovo silaziš, kad sam već legla, i slušala sam cijelu noć a ti se nisi vratio gore.

Sva njegova nježnost pojuri mu na usne. Pogleda je i reče:

– Sad ću doći i naložit ću vatru u kuhinji.

Vratili su se u kuhinju i on donese uglja i drva za potpalu i očisti umjesto nje peć, a ona je donijela mlijeko i hladne ostatke pite s mesom. Kad se toplina poče širiti iz peći i prva zraka sunčeve svjetlosti stiže do kuhinjskih vrata, Ethanove mračne misli istopiše se u blagoj atmosferi. Gledao je svakog jutra kako Mattie obavlja kućne poslove i pomisao da toga više neće biti činila mu se nemogućom. Reče sebi da je nesumnjivo preuveličao značenje Zeeninih prijetnji i da će ona, također, s povratkom dnevne svjetlosti, postati prisebnija. Priđe Mattie kad se nagnula nad peć i stavi joj ruku na rame.

– Nemoj se ni ti brinuti – reče joj, gledajući je u oči s osmijehom.

Ona toplo porumeni i šapnu mu: – Neću, Ethane.

– Mislim da će se stvari urediti – doda on.

Umjesto odgovora, ona samo brzo zatrepće, a on nastavi:

– Nije ništa rekla jutros?

– Ne. Još je nisam vidjela.

– Pravi se kao da se ništa nije dogodilo kad je vidiš.

S tim nalogom je ostavi i izađe u štalu. Ugleda Jothama Powella kako se kroz jutarnju maglu penje uz brdo i poznati lik pojača njegovo sve veće uvjerenje da će sve ispasti dobro.

Dok su čistili pregrade, Jotham se osloni na vile i reče:

– Daniel Byrne ide u podne u Flats, i on će uzeti Mattien sanduk, tako da će mi biti lakše voziti kad je budem prebacivao sanjkama.

Ethan ga je gledao praznim pogledom, a on nastavi:

– Gospođa Frome reče da će nova djevojka biti u Flatsu u pet i da tada trebam prebaciti Mattie, tako da može uhvatiti vlak koji kreće u šest sati za Stamford.

Ethan osjeti kako mu krv udara u sljepoočnicama. Morao je malo pričekati dok je našao glasa da odgovori:

– O, nisam baš sasvim siguran da Mattie ide ...

– Tako? – reče Jotham ravnodušno, nakon čega nastaviše posao.

Kad su se vratili u kuhinju, dvije su žene već bile za doručkom. Zeena je izgledala neuobičajeno okretna i aktivna. Popila je dvije šalice kave i nahranila mačku ostacima pite; onda ustade i, prilazeći prozoru, odreže dva–tri požutjela lista s geranija.

– Tetka Martha nema izbljedjelih listova na njima, a oni uginu kad se o njima ne vodi briga – reče zamišljeno. Onda se okrene Jothamu i upita:

– Kad će Deniel Byrne stići?

Nadničar baci oklijevajući pogled na Ethana. – Oko podne – reče.

Zeena se okrene prema Mattie.

– Taj tvoj standuk je isuviše težak za saonice i Daniel Byrne će doći da ga poveze u Flats – reče.

– Puno ti hvala, Zeena – odgovori joj Mattie.

– Htjela bih ti najprije pregledati stvari – nastavi Zeena nepromijenjenim glasom. – Znam da je nestao ubrus, a nije mi jasno što si uradila s onom garniturom za žigice koja je stajala iza preparirane sove u gostinskoj sobi.

Ona iziđe s Mattie i kad su muškarci ostali sami, Jotham reče svom poslodavcu: – Mislim da ću morati pozvati Daniela.

Ethan posvršava uobičajene jutarnje poslove oko kuće i štale i zatim reče Jothamu:

– Idem u Starkfield. Reci im da me ne čekaju za večeru.

U njemu je ponovo izbila strast pobune. To što mu se činilo nevjerovatno u razboritoj dnevnoj svjetlosti trebalo se stvarno dogoditi, i on je morao svjedočiti Mattienom izgnanstvu kao bespomoćni promatrač. Njegova muškost bila je ponižena ulogom koju je bio prinuđen igrati i pomišlju što Mattie mora misliti o njemu. Dok je krupnim koracima išao u selo, u njemu su se borile nejasne pobude. Odlučio je nešto učiniti, ali nije znao što bi to moglo biti.

Rana izmaglica je nestala i polja su ležala kao srebrni štit na suncu. Bio je to jedan od onih dana kada zima blista kroz blijedu izmaglicu proljeća. Mattien lik oživljavao je svaku stopu puta, i skoro da nije bilo grane ispružene u nebo ili spleta šiblja i kupine na nasipu u kojima nije bila sačuvana neka svijetla mrvica uspomene. U jednom trenutku, u tišini, cvrkut ptice s planinskog jasena toliko mu je sličio na Mattien smijeh da mu se srce steže a zatim poraste; i sve je to rađalo u njemu odluku da nešto mora učiniti odmah.

Iznenada mu padne na pamet da bi na Andrewa Halea, koji je bio čovjek dobra srca, mogao utjecati da promijeni odluku i da mu da unaprijed određenu svotu za građu, kad bi mu rekao da zbog Zeenine bolesti mora unajmiti slugu. Hale je, na kraju krajeva, dovoljno znao o Ethanovu stanju i zato je bilo moguće da mu ponovi svoju molbu, ne gubeći mnogo od svog ponosa, a, osim toga, koliko vrijedi ponos u uzavreloj strasti njegova srca?

Što je više razmišljao o tom planu, činio mu se sve ostvarljiviji. Ako ga gospođa Hale sasluša, bio je siguran u uspjeh, i s pedeset dolara u džepu neće ga ništa moći odvojiti od Mattie ...

Morao je stići u Starkfield prije nego što Hale krene na posao; znao je da je stolar radio na korberijskom putu i mogao je otići rano od kuće. Ethanovi dugački koraci ubrzaše se s ubrzanom bujicom njegovih misli i kad je stigao do podnožja Školskog brda, ugleda u daljini Haleove saonice. Požuri da ga sretne, ali kad se približi, shvati da saonicama upravlja stolarov najmlađi sin, a da je osoba pored njega, što je ličila na veliku uspravljenju lutku u kazalištu, gospođa Hale. Ethan im dade znak da zaustave i gospođa Hale se nagnu, dok su joj ružičaste bore poigravale od dobrodušnosti.

– Gospodin Hale? Pa da. Naći ćete ga sad kod kuće. Danas prije podne ne ide na posao. Probudio se s napadom lumbaga i baš sam mu sad rekla da stavi jedan od starih melema doktora Kiddera i da ne miče od peći.

Smiješeći se materinski na Ethana, nagnu se i doda:

– Baš sam sad čula da je Zeena išla u Bettsbridge da vidi tog novog doktora. Zaista mi je žao što se opet osjeća tako loše! Nadam se da će on učiniti nešto za nju. Ne znam nikoga tko bi bio više bolestan od Zeene. Uvijek kažem mužu da ne znam što bi bilo s

njom da nema tebe da se o njoj brineš; a to isto sam govorila i o tvojoj majci. Tvoj život je strašno težak, Ethane.

Ona mu posljednji put suosjećajno mahnu glavom, dok njen sin pucnu jezikom konju da krene.

Ethan je stajao nasred puta i gledao za saonicama koje su se udaljavale.

Već dugo nitko nije tako ljubazno razgovarao s njim kao gospođa Hale. Većina ljudi je prema njegovim teškoćama bila ili ravnodušna ili sklona misliti kako je sasvim prirodno da mlad čovjek njegovih godina treba bez prigovora nositi teret tri osakaćena života. Ali je gospođa Hale rekla »tvoj život je strašno težak, Ethane« i on se osjeti manje sam u svojoj nesreći. Ako su ga Haleovi žalili, sigurno će i uslišiti njegovu molbu ...

Krene niz put njihovoj kući, ali poslije nekoliko metara naglo se zaustavi i krv mu jurnu u lice. U svjetlosti riječi koje je baš čuo, prvi put shvati što je namjeravao učiniti. Namjeravao je okoristiti se suosjećanjem Haleovih, da bi pod lažnim izgovorom nabavio od njih novac. To je jasno objašnjenje maglovite namjere koja ga je strmoglavo odvela u Starkfield.

Odjednom shvaćajući koliko ga je njegovo ludilo zanijelo, ludilo prestade i on ugleda pred sobom svoj život onakav kakav je. Bio je siromašan čovjek, muž bolesne žene, koju bi njegovo napuštanje ostavilo usamljenu i siromašnu. Pa kad bi i imao srca da je napusti, on bi to mogao učiniti samo ako prevari dva dobra srca koja su se na njega sažalila.

Ethan se okrene i pođe polako natrag na farmu.

Ispred kućnih vrata sjedio je Daniel Byrne u svojim saonicama, iza koščatog konja koji je tukao prednjim kopitima snijeg i nestrpljivo mahao glavom.

Ethan ode u kuhinju i nađe svoju ženu pored peći. Glava joj je bila umotana u šal, a čitala je knjigu Bolesti bubrega i njihovo liječenje, za koju je morao platiti baš prije nekoliko dana posebnu poštarinu.

Zeena se ne pokrenu i ne podiže pogled kad je ušao, i nakon nekoliko trenutaka on upita: – Gdje je Mattie?

Ona mu odgovori ne dižući pogled s knjige:

– Bit će da skida svoj sanduk.

Krv mu pojuri u lice. – Skida svoj sanduk! Sama?

– Jotham Powell je u zabranu, a Daniel Byrne kaže da se ne usuđuje ostaviti konje ... – odgovori ona.

Njen muž, ne zadržavajući se da čuje kraj rečenice, ostavi kuhinju i poleti uza stepenice. Vrata Mattiene sobe bila su zatvorena i on se na odmorištu kolebao trenutak.

– Matt – pozva je tiho, ali odgovora nije bilo i on stavi ruku na kvaku.

Nikada nije bio u njenoj sobi osim jedanput, u rano ljeto, kad je otišao zakrpati rupe na tavanu, ali je točno pamtio kako je sve izgledalo: crveno–bijeli poplun na uskoro krevetu, lijepi jastučić za igle na komodi, a iznad nje uvećana fotografija njene majke u zahrđalom okviru, sa snopićem obojene trave iza nje. Sada su ti i svi ostali znaci njene nazočnosti nestali i soba je bila tako Bola i hladna kao kad ju je Zeena uvela u nju na dan njenog dolaska. Nasred poda bio je njen sanduk, a na sanduku je sjedila ona u svojoj nedjeljnoj haljini, leđa okrenutih vratima i s licem u rukama. Nije čula Ethanov poziv zato što je jecala i nije čula njegov korak sve dok joj se nije sasvim približio i stavio joj ruke na ramena.

– Matt ... o, nemoj, Matt!

Ona ustade, podigavši prema njemu uplakano lice.

– Ethane, mislila sam da te više nikad neću vidjeti!

On je zagrlji, čvrsto je stegne i drhtavom rukom joj zagladi kosu na čelu.

– Da me ponovo ne vidiš! Što ti pada na pamet?

Ona zajeca: – Jotham je rekao da nećeš doći na večeru i ja sam mislila ...

– Ti si mislila da sam se namjeravao izgubiti? – završi on namrgođeno njenu rečenicu.

Ona se priljubi uz njega ne odgovorivši, i on joj poljubi kosu koja je bila meka pa ipak živa, poput mahovine na toplim padinama, i imala laki šumski miris svježih strugotine na suncu.

Začuše kroz vrata Zeenin glas kako odozdo viče:

– Daniel Byrne poručuje da požurite ako hoćete da poveze taj sanduk.

Odvojiše se, s bolom na licu. Do Ethanovih usana podigoše se riječi otpora i tu zamriješe. Mattie nađe maramicu i obrisala oči; tada, sagnuvši se, dohvati ručicu sanduka.

Ethan je odmaknu u stranu. – Pusti, Matt – naredi joj.

Ona odgovori: – Za ovakav teret potrebno je dvoje.

Poslušavši je, on dohvati drugu ručicu pa izvukoše zajednički na odmorište teški sanduk.

– Sada pusti – reče joj Ethan i stavi sanduk na rame pa ga ponese niz stepenice i kroz hodnik u kuhinju. Zeena, koja se vratila na svoj stolac pored peći, ne podiže glavu s knjige kad su oni prošli. Mattie je išla za njim i pomogla mu da podigne sanduk na zadnji kraj saonice. Kad ga smjestiše, stajali su jedno pored drugoga gledajući Byrnea koji se povukao iza svog nemirnog konja.

Ethanu se činilo da mu je srce omotano čvorovima koje nevidljiva ruka zateže sa svakim otkucajem sata. Dvaput je otvorio usta da nešto kaže Mattie, ali nije imao daha. Najzad, kad se okrenula da ponovo uđe u kuću, stavi ruku na nju i zadrža je.

– Ja ću te voziti, Matt – prošapće.

Ona mu promrmlja: – Mislim da Zeena želi da idem s Jothamom.

– Ja ću te voziti – ponovi on i ona uđe u kuhinju ne odgovorivši.

Za ručkom Ethan nije mogao jesti. Kad bi podigao pogled, zastao bi mu na Zeeninom izduženom licu, a uglovi njenih ravnih usta kao da su podrhtavala u osmijehu. Jela je obilno, izjavljujući da joj blago vrijeme godi, a Jothama Powella, o čijim potrebama obično nije vodila računa, nagovorile je da se dvaput posluži grahom.

Kad je objed bio gotov, Mattie je prešla na svoj uobičajeni posao čišćenja stola i pranja suđa. Nahranivši mačku, Zeena se vratila u

svoj stolac za ljuljanje kraj peći, a Jotham Powell, koji je uvijek bio posljednji, nerado odmaknu stolac i krenu prema vratima.

Na pragu se okrene i upita Ethana:

– Kad da dođem po Mattie?

Ethan je stajao pored prozora, puneći mehaničkim pokretima lulu dok je gledao kako se Mattie kreće po kuhinji. On odgovori:

– Ne moraš dolaziti, ja ću je voziti.

Vidje kako Mattieno lice mijenja boju i kako Zeena brzo podiže glavu.

– Potreban si mi ovdje, Ethane – reče Zeena. – Jotham može prebaciti Mattie.

Mattie baci preklinjući pogled na Ethana, ali on kratko ponovi: – Vozit ću je ja.

Zeena nastavi istim ujednačenim tonom:

– Htjela sam da ostaneš i popraviš peć u Mattienoj sobi prije no što se djevojka tamo smjesti. Već mjesec dana ne vuče dobro.

Ethan podiže glas negodujući: – Ako je bila dobra za Mattie, mislim da će biti dobra i za plaćenu djevojku.

– Djevojka koja dolazi rekla mi je da je navikla na kuću s velikom peći – Zeena je uporno ostajala pri svome, s istom mekoćom u glasu.

– Onda je bolje da ostane gdje je – dobaci joj Ethan i, okrenuvši se Mattie, doda tvrdim glasom: – Budi spremna u tri, Matt; imam posla u Corburyju.

Jotham Powell je pošao u štalu i Ethan požuri za njim raspaljen od ljutine. Krv mu je udarala u sljepoočnicama, a oči su mu bile zamućene. Izvršavao je svoj pothvat ne znajući koja snaga upravlja njime ili čije ruke i noge izvršavaju naredbe. Postao je ponovo svjestan što čini tek kad je izveo riđana i ugurao ga između ruda i saonica. Kad mu je namjestio oglavinu i provukao remenje oko ruda, sjetio se onoga dana kad je obavljao iste pripreme da bi se odvezao u Flats i dočekao rođakinju svoje žene. Bilo je to prije nešto više od godinu dana, u isto ovako blago popodne s dahom proljeća u zraku. Riđan mu je, okrenuvši prema njemu veliko okruglo oko, trljao njuškom dlan na isti način; i jedan po jedan, svi dani od tada oživješe i stadoše pred njega.

Ubači medvjedu kožu u saonice, popne se na sjedište i doveze saonice pred kuću. Kad je ušao, kuhinja je bila prazna, ali su Mattiena torba i ogrtač ležali spremni kraj vrata. Ode do podnožja stepenica i oslušnu. Nije čuo ni zvuka odozgo, ali malo zatim učini mu se da čuje nekoga kako se kreće u njegovoj napuštenoj radnoj sobi i, otvorivši vrata, ugleda Mattie kako stoji u šeširu i kratkom kaputu, pored stola, okrenuta njemu leđima.

Kad se pojavi, ona se trgne i, okrenuvši se naglo, upita:

– Je li vrijeme?

– Što radiš ovdje, Matt? – upita je.

Ona ga stidljivo pogleda:

– Samo sam malo razgledala – to je sve – odgovori mu sa osmijehom koji je podrhtavao.

Vratiše se u kuhinju bez riječi i Ethan uze njenu torbu i ogrtač.

– Gdje je Zeena? – upita on.

– Otišla je gore odmah poslije ručka. Rekla je da je opet probada i ne želi da ju se uznemirava.

– Zar ti nije rekla zbogom?

– Ne. To je sve što je rekla.

Razgledajući polako kuhinju, Ethan reče sebi, uzdrhtavši, da će se za nekoliko sati vratiti u nju sam. Tada ga još jednom nadvlada osjećaj nestvarnog, i nije mogao vjerovati da je Mattie stajala posljednji put pred njim.

– Hajde – reče gotovo veselo, otvorivši vrata i stavljajući njenu torbu u saonice. Popne se na svoje sjedište i nagne se da je ututka u pokrivač, koji je kliznuo u stranu. – A sada, pokret – reče cimnuvši uzde koje pokrenuše riđana u lagani kas niz brdo.

– Imamo dosta vremena za lijepu vožnju, Matt! – viknu, potraživši njenu ruku pod krznom i stisnuvši je u svojoj. Lice mu je gorjelo i osjećao je vrtoglavicu, kao da se zaustavio u krčmi u Starkfieldu da nešto popije.

Na izlazu, umjesto da okrene za Starkfield, skrene konja nadesno, za betsbridžski put. Mattie je sjedila šuteći, ne pokazujući iznenađenje, ali nakon kratkog vremena reče:

– Ideš li preko Shadow Ponda?

On se nasmije i odgovori: – Znao sam da ćeš se sjetiti!

Ona se približi pod medvjedićim krznom tako da joj je, gledajući u stranu preko rukava, mogao vidjeti samo vrh nosa i podignut smeđi val kose. Vozili su se polako između polja rasutih pod blijedim suncem, a onda okrenuše desno stazom obrubljenom jelama i ariševinom. Daleko pred njima plovili su bregovi u krupnim bijelim linijama, prošarani pjegama šuma. Staza je vodila u borovu šumu čija su se staba crvenjela na popodnevnom suncu i bacala nježne plave sjene na snijeg oko sebe. Kad su ušli u nju, povjetarac prestade i činilo se da topla tišina pada zajedno s iglicama s grana. Ovdje je snijeg bio tako čist da su mali tragovi šumskih životinja ostavili na njemu isprepletene gare čipkastog oblika, a plavičaste šišarke na površini virile su kao brončani ornamenti.

Ethan je vozio šuteći, sve dok nisu stigli do mjesta u šumi gdje su borovi bili rjeđi. On tada ustane i pomogne Mattie da iziđe iz saonica. Prošli su između mirisnih stabala, a snijeg im je škripao pod nogama, dok nisu stigli do jezera sa strmim pošumljenim stranama. Preko njegove smrznute površine, s druge strane, usamljeni brežuljak se podizao prema suncu na zapadu i bacao dugačku kupolastu sjenu koja je jezeru dala ime. Bio je to stidljiv tajni kutak, pun iste nijeme melankolije kakvu je Ethan osjećao u srcu.

Gledao je gore–dolje malu šljunkovitu plažu dok mu pogled ne pade na oboreno stablo, dopola zatrpano snijegom.

– Tamo smo sjedili na pikniku – podsjeti je.

Zabava koju je spomenuo bila je jedna od malobrojnih u kojima su zajedno sudjelovali: »crkveni piknik« koji je prošlog ljeta ispunio tiho mjesto veseljem. Mattie ga je molila da ide s njom, ali je odbio. Zatim, o zalasku sunca, kad je silazio s planine gdje je rušio građu, uhvatili su ga neki zalutali veseljaci i odveli u grupu kraj jezera gdje je Mattie, okružena raspoloženom mladeži, sjajna kao kupina pod svojim širokim šeširom, kuhala kavu na ciganskoj vatri. Sjetio se svoje stidljivosti kad joj se približio u jednostavnoj odjeći, i kako joj je lice zablistalo, i kako se probila kroz grupu da mu priđe sa šalicom u ruci. Sjedili su nekoliko minuta na oborenom stablu pored vode, i ona je izgubila svoj zlatni medaljon, i zaposlila mladiće da ga traže, a Ethan ga je našao u mahovini ... To je bilo sve, ali njihov se odnos sastojao baš od takvih nejasnih trenutaka, kad je izgledalo da su iznenada naišli na sreću kao na leptira u zimskim šumama ...

– Eno tamo sam našao tvoj medaljon – reče, pruživši nogu u gusti čuperak borovničina grma.

– Nikada nisam srela nekoga s tako oštrim okom! – odgovori mu ona.

Sjela je na stablo na sunce i on sjedne pored nje.

– Bila si lijepa kao slika u onom ružičastom šeširu – reče on.

Ona se zadovoljno osmjehnu. – O, mislim da je taj šešir bio lijep!

Nikada ranije nisu tako otvoreno govorili o svojoj naklonosti i Ethan je, za trenutak, pomislio da je slobodan čovjek koji se udvara djevojci s kojom se namjerava oženiti. Gledao je njenu kosu i čeznuo da je opet dodirne, i da joj kaže kako miriše na šumu; ali on nije nikad naučio iskazati osjećaje.

Ona se iznenada diže i reče:

– Ne smijemo više ostati ovdje.

Nastavio ju je gledati neodređene, samo napola probuđen iz svog sna. – Ima dosta vremena – odgovori.

Stajali su i gledali se, želeći očima upiti i čvrsto obuhvatiti lik jedno drugoga. Bilo je stvari koje joj je htio reći prije no što se rastanu, ali ih nije mogao reći na tom mjestu ljetnih uspomena, i on se okrene i šuteći je otprati do saonica. Kad su se odvezli, sunce potonu iza brda i crveni borovi posivješe.

Zaobilaznim putem između polja stigoše nazad na starkfieldski put. Svjetlost je još bila jasna pod otvorenim nebom, s odsjajem hladnog crvenila na istočnim bregovima. Kao da se grupe drveća u snijegu zbijaju u namrgođene hrpe, kao ptice s glavama ispod krila; a nebo, što je više bljedjelo, podizalo se više, ostavljajući zemlju usamljeniju.

Kad su krenuli starkfieldskim putem, Ethan reče:

– Matt, što ćeš poduzeti?

Ona ne odgovori odmah, nego malo kasnije reče:

– Pokušat ću se zaposliti u trgovini.

– Znaš da to ne možeš. Zagaden zrak i stajanje po cijeli dan bi te ubili.

– Mnogo sam jača nego što sam bila prije dolaska u Starkfield.

– A sad hoćeš upropastiti sve to!

Kao da na to nema odgovora, opet su se malo vozili šuteći. A svako mjesto na kojem su nekada stajali, ili se zajedno smijali, ili šutjeli, zadržavalo je Ethana i vuklo ga natrag.

– Zar nema nikoga od rodbine tvoga oca tko bi ti mogao pomoći?

– Nema nikoga od koga bih mogla nešto tražiti.

On spusti glas: – Znaš da nema ničega što ne bih, da mogu, učinio za tebe.

– Znam da nema.

– Ali ja ne mogu.

Šutjela je, ali on osjeti drhtaj u ramenu do svoga.

– O, Matt – probije iz njega – kad bih mogao sada otići s tobom, učinio bih to ...

Ona mu se okrene, izvukavši komad papira iz njedara:

– Ethane, našla sam ovo – zamuca.

On vidje, čak i na odumirućoj svjetlosti, da je to pismo koje je počeo pisati svojoj ženi prethodne noći i koje je zaboravio uništiti. Kroz njegovo iznenađenje prođe plahovit drhtaj radosti.

– Matt ... – uzviknu – kad bih mogao to učiniti, bi li ti htjela?

– Oh, Ethane, Ethane ... čemu? – Ona naglo podere pismo u komadiće i baci ga u snijeg.

– Reci mi, Matt! Reci mi! – preklinjao je.

Šutjela je trenutak, a onda, tako tihim glasom da je morao nagnuti glavu da bi je čuo, reče:

– Mislila sam o tome katkada, ljetnih noći, kad je mjesec bio tako svijetao da nisam mogla zaspati.

Kada je to čuo, srce mu zaigra od radosti. – Od kada?

Ona odgovori kao da je datum davno bio za nju utvrđen: – Prvi put je to bilo kod Shadow Ponda.

– Jesi li mi zato dala kavu prije no ostalima?

– Ne znam. Jesam li to učinila? Bila sam strašno izvan sebe jer nisi mogao sa mnom ići na piknik, i onda, kad sam te ugledala kako dolaziš, mislila sam da si možda namjerno pošao tim putom kući; i to me obradovalo.

Ponovo su šutjeli. Stigli su do mjesta gdje se put spuštao u dolinicu pored Ethanova mlina i kad su se spustili, mrak se spustio s njima, padajući kao crni veo s teških grana jela.

– Vezane su mi i ruke i noge, Matt. Ništa ne mogu učiniti – poče on ponovo.

– Piši mi pokatkad, Ethane.

– O, kakvo dobro od pisanja. Hoću ti pružiti ruku i dodirnuti te. Hoću raditi za tebe i starati se o tebi. Hoću biti s tobom kad si bolesna i kad si usamljena.

– Ne smiješ misliti da mi neće biti dobro.

– Hoćeš reći da ti neću biti potreban? Pretpostavljam da ćeš se udati!

– Oh, Ethane! – uzviknu ona.

– Ne znam zašto tako osjećam, Matt. Više bih volio da si mrtva nego to!

– Oh, voljela bih da sam mrtva, voljela bih da sam mrtva! – jecala je.

Njen plač ga prenu iz mračne srdžbe i on se zastidi.

– Ne govorimo više o tome – prošapće.

– Zašto da ne kad je to istina. Željela sam to svakog trenutka.

– Matt! Umiri se! Ne govori to.

– Nikada nitko prema meni nije bio dobar, samo ti.

– Ni to nemoj govoriti, jer ja ne mogu ništa učiniti za tebe.

– Da, ali to je ipak istina.

Stigli su na vrh Školskog brda i dolje pred njima ležao je Starkfield u sumraku. Sanjke za dvoje, penjući se putem iz sela, prestigoše ih uz veselu zveku praporaca i oni se uspraviše gledajući naprijed ukočenih lica. Svjetla su se počela paliti na pročeljima kuća duž glavne ulice, a pokoja prilika pojavljivala se ovdje–ondje na vratima. Ethan dodirrom biča pokrenu riđana u spori kas.

Kad su se približili selu, dopriješe do njih uzvici djece i ugedaše grupu dječaka sa sanjkama kako se skupljaju na čistini pred crkvom.

– Mislim da će im ovo biti posljednje sanjkanje – reče Ethan pogledavši u blago nebo.

Mattie je šutjela, i on doda: – Trebali smo se spustiti dolje prošle noći.

Ona je i dalje šutjela i, pokrenut nejasnom željom da sebi i njoj pomogne u teškom posljednjem trenutku, produži obrazlažući:

– Zar nije čudno što smo bili dolje zajedno samo jedanput prošle godine?

Ona odgovori: – Ja nisam tako često silazila u selo.

– Točno – reče on.

Stigli su na vrhunac korberijskog puta i, između mutnog svjetlucanja crkve i crne zavjese Varnumovih norveških jela, padina bez saonica pružala se pod njima čitavom svojom dužinom. Neki čudan impuls pokrenu Ethana da kaže:

– Hoćeš da te odvezem dolje sada?

Ona se usiljeno osmjehnu: – Ali nemamo vremena!

– Imamo taman toliko koliko nam je potrebno. Hajdemo! Njegova je jedina želja sada bila da odgodi trenutak polaska za Flats.

– Ali djevojka – promuća ona. – Djevojka će čekati na stanici.

– Pa dobro, neka čeka. Inače bi ti morala ako ne bi ona. Hodi!

Snaga u njegovu glasu svlada je i kad je skočio sa saonica, ona ga pusti da joj pomogne, rekavši mu samo uz neodređen prividan otpor:

– Ali ovdje nema saonica.

– Ima. Baš tamo pod jelama.

On prebaci medvjedu kožu preko riđana, koji je mirno stajao pored puta objesivši zamišljeno glavu. Zatim uhvati Mattie za ruku i povuče je prema saonicama.

Poslušno je sjela, a on je sjeo iza nje, tako blizu da mu je njena kosa dodirivala lice.

– Je li u redu, Matt – dozva je, kao da je širina puta bila između njih.

Ona se okrene da mu kaže: – Strašno je mračno. Jesi li siguran da vidiš?

On se prezirno nasmije: – Mogu se spustiti dolje sanjkama vezanih očiju! – I ona se nasmije s njim, kao da joj se svidjela njegova smjelost. Sjedio je ipak nepomično trenutak, upirući pogled nizbrdo, jer je bio najtamniji sat večeri, vrijeme kad se posljednja svjetlost visokog neba miješa s nadolazećom noći u zamagijenost, koja skriva međaše i netočno prikazuje razdaljine.

– Sada – viknu Ethan.

Saonice krenuše poskočivši i poletješe kroz sumrak povećavajući brzinu, s potmulom noći koja se otvarala pod njima i zrakom koji je svirao kao orgulje. Mattie je sjedila potpuno mirna, ali kad su stigli do nagiba u podnožju brijega, gdje je veliki brijest ispružio svoj kobni lakat, njemu se učini da se ona pribila jače uz njega.

– Ne boj se, Matt – uzviknu on likujuć kad se spustiše prošavši sretno pored njega i poletješe niz drugu padinu; i kad stigoše na

zaravan, i kad se brzina saonica počela smanjivati, on je ču kako se nasmija od radosti.

Skočiše sa saonica i počeše se vraćati na brdo. Ethan je vukao saonice jednom rukom, a drugu je provukao ispod Mattiene ruke.

– Jesi li se uplašila da ću te navesti na brijest? – upita je uz dječaćki smijeh.

– Rekla sam ti da se s tobom nikada ne bojim.

Čudno uzbuđenje u njemu izazva jedan od njegovih rijetkih nastupa hvalisavosti.

– To je varljivo mjesto. Mali zaokret i više se nikad ne bismo podigli. Ali ja mogu odmjeriti odstojanje za širinu dlake – uvijek sam mogao.

Ona promrmlja: – Uvijek sam govorila da imaš najsigurnije oko ...

Duboka tišina nastala je sa sutonom bez zvijezda i oni su se oslanjati jedno na drugo šuteći; ali na svakom koraku, dok su se uspinjali, Ethan bi rekao u sebi: »Ovo je posljednji put što idemo zajedno.«

Uspeli su se polako na vrh brda. Kad su bili u ravnini s crkvom, on nagnu glavu da je upita: – Jesi li umorna?

Ona odgovori zadihano: – Bilo je divno.

Pritiskom ruke odvede je prema norveškim jelama.

– Mislim da su ovo saonice Neda Halea. U svakom slučaju, ostavljam ih gdje sam ih našao.

Odvuče saonice do Varnumovih ulaznih vratiju i ostavi ih pored ograde. Kad se podigao, iznenada osjeti Mattie u svojoj blizini.

– Jesu li se Ned i Ruth ovdje ljubili? – prošapće mu bez daha i zagrlji ga. Njene usne, tražeći njegove, preletješe mu lice i on je čvrsto zagrlji u zanosu iznenađenja.

– Zbogom ... zbogom ... – mucala je i ljubila ga ponovo.

– Oh, Matt, ne mogu te pustiti da odeš – izbije iz njega isti stari uzvik.

Ona se oslobodi njegova zagrljaja i on je ču kako jeca. – O, ni ja ne mogu otići – odgovori mu plačući.

– Matt! Što da učinimo? Što da učinimo?

Uhvatiše se za ruke kao djeca, a njeno tijelo se treslo od jecanja.

Čuše kako kroz tišinu crkveni sat otkucava pet.

– Oh, Ethane, vrijeme je! – uzviknu ona.

On je privuče k sebi. – Vrijeme za što? Ne misliš valjda da ću te sada ostaviti?

– Ako propustim vlak, kamo ću?

– Kamo ćeš ako ga uhvatiš?

Stajala je šuteći s hladnim i opuštenim rukama u njegovim.

– Kakva je korist sada ako netko od nas ode ikuda bez drugoga – reče on.

Ona ostade nepokretna, kao da ga nije čula. Onda istrgnu ruke iz njegovih, zagrlila ga i pritisnu iznenadno ovlažene obraze uz njegovo lice. – Ethane! Ethane! Vozi me ponovo dolje!

– Kuda dolje?

– Sanjkama. Odmah – reče bez predaha. – Tako da više nikad ne dođemo gore.

– Matt? Što ti je, zaboga?

Ona mu približi usne sasvim uz uho da bi rekla: – Ravno na veliki brijest. Rekao si da možeš. Tako da se više nikad ne rastanemo.

– Što je, o čemu to govoriš? Ti si luda!

– Nisam luda, ali ću poludjeti ako te ostavim. – Oh, Matt, Matt – uzdahnu Ethan.

Ona ga još jače zagrlila oko vrata svojim plahovitim zagrljajem. Lice joj je bilo uz njegovo.

– Ethane, kamo ću ako te ostavim. Ne mogu sama u svijet. I sam si to baš sada rekao. Samo si ti bio uvijek dobar prema meni. A bit će i ta tuđa djevojka u kući ... i ona će spavati u mom krevetu, gdje sam noćima ležala slušajući kako dolaziš stepenicama ...

Riječi su bile kao udarci otkinuti od njegova srca. S njima se javi omrznuta slika kuće u koju se vraćao – slika stepenica kojima će se morati penjati svake noći, žene koja će ga tamo čekati. I milina Mattiene ispovijedi, radosno iznenađenje što je najzad saznao da se sve što se dogodilo njemu, dogodilo i njoj, učiniše tu sliku još odvratnijom, i drugi život još nepodnošljivijim da bi mu se vratio ...

Njene molbe, između kratkih jecaja, još su ga dostizale, ali više nije čuo što je govorila. Šešir joj je kliznuo unatrag, i on joj je gladio kosu. Htio je osjetiti njenu kosu u ruci, da taj osjećaj zaspi u njemu kao sjeme zimi. Još jednom joj nađe usne i činilo mu se da su zajedno pored jezera na vrelom kolovoškom suncu. Ali njegov obraz dotače

njen i osjeti da je hladan i sav uplakan, i vidje put u Flats u noći i ču zvižduk vlaka koji se uspinje.

Jele ih uviše u mrak i tišinu. Kao da su bili u mrtvačkim sanducima pod zemljom. On reče u sebi: »Možda će to biti kao ovo sada ...« i onda opet: »Poslije ovoga neću osjećati više ništa ...«

Iznenada ču starog riđana kako rže, s one strane drumu, i pomisli: »Čudi se zašto mu još nema večere.«

– Hajde – šapnu Mattie vukući ga za ruku.

Njena ga sumorna plahovitost prinudi: kao da je bila znak sudbine. Izvuče saonice, žmirkajući kao noćna ptica dok je prelazio iz sjena jela u providni sumrak otvorenog prostora. Padina pod njima bila je pusta. Cijeli Starkfield bio je za večerom i nitko nije prolazio čistinom pred crkvom Nebo, pritisnuto oblacima koji su najavljivali zatopljenje, spustilo se nisko kao pred ljetnu oluju. Naprezao je oči kroz izmaglicu, i učini mu se da su manje prodorne, manje jake no obično.

Sjedne na saonice i Mattie odmah sjedne ispred njega. Šešir joj je pao u snijeg, a njegove usne su bile u njenoj kosi. Pruži noge, upre se petama o put da saonice ne bi kliznule i savije unazad njenu glavu obuhvativši je rukama.

– Ustani – naredi joj.

Bio je to ton koji je uvijek uvažavala, ali se stisnula na sjedištu ponavljajući strasno: – Ne, ne, ne!

– Ustani!

– Zašto?

– Da ja sjednem naprijed.

– Ne, ne! Kako ćeš upravljati sprijeda?

– Ne moram upravljati. Ici ćemo utabanom stazom.

Govorili su prigušenim šapatom, kao da ih je noć osluškivala.

– Ustani! Ustani! – uporno je tražio, ali je ona stalno ponavljala: – Zašto hoćeš sjesti naprijed?

– Zato ... zato što želim osjetiti tvoje ruke oko sebe – promućao je i natjerao je da ustane.

Kao da ju je odgovor zadovoljio ili je, možda, popustila snazi njegova glasa. On se sagnu, pipajući u mraku stakleni klizavi spust koji su napravili raniji sanjkači, i pažljivo smjesti saonice između njegovih rubova. Ona je pričekala dok nije sjeo naprijed s

prekriženim nogama; onda se pripije uz njegova leđa i obavije ga rukama. Od njenog daha koji osjeti na vratu an ponovo zadrhta i gotovo skoči sa sjedišta. Ali u trenu se sjeti njihova izbora. Imala je pravo: to je bolje nego rastanak. Okrenu se i privuče njene usne svojima ...

Baš kad su se otisnuli, ču ponovo riđanovo rzanje i znani čeznutljivi doziv, i sve mutne slike koje taj doziv izazva spustiše se s njim niz prvi dio spusta. Do pola puta bila je iznenadna strmina, zatim uspon, a poslije njega slijedilo je mahnito spuštanje. Kao da su okrilatili, jer mu se zaista činilo da lete, da lete daleko u oblačnu noć, sa Starkfieldom daleko ispod njih, koji se gubio kao trunka u prostoru ... Tada izbi pred njih veliki brijest, koji ih je čekao na zavijutku puta, i an procijedi kroz zube: – Možemo u njega udariti; znam da možemo u njega udariti ...

Dok su letjeli prema drvetu, Mattie ga stisnu jače rukama i činilo se da je njena krv u njegovim venama. Saonice jedanput ili dvaput skrenuše malo pod njima. Naginjao je tijelo da održi smjer prema brijestu ne prestajući ponavljati: – Znam da možemo u njega udariti – a kratke rečenice koje je ona izgovarala prolazile su mu kroz svijest i poigravale pred njim u zraku. Veliko drvo izrastalo je pred njima sve veće i bliže i dok su se obarali na njega, mislio je: „Čeka nas: kao da zna.“

Ali, iznenada, između njega i njegova cilja, sa zgrčnim čudovišnim crtama lica, pojavi se lik njegove žene i an se instinktivno pokrenu da ga otkloni u stranu. Saonice zbog toga skrenuše, ali ih an ponovo ispravi, držeći ih ravno, i kliznu dolje na crnu ispupčenu malu. Posljednji put ga je zrak ošinuo kao milijuni usijanih žica; a onda brijest ...

Nebo je još bilo pritisnuto oblacima, ali, gledajući sasvim uspravno, an ugleda usamljenu zvijezdu i neodređeno pokuša utvrditi da li je Sirijus, ili ... ili ... Napor ga je isuviše umorio i an zatvori teške očne kapke i pomisli da će zaspati ... Tišina je bila tako duboka da je čuo neku životinjicu kako podrhtava negdje blizu pod snijegom. Tiho je i uplašeno cviljela kao poljski miš i on se iznemogao pitao je li ranjena. Tada shvati da se muči: da se muči tako grozno, i činilo mu se čudno što tu bol osjeća čitavim svojim tijelom. Pokušavao je bezuspješno da se dokotrija u smjeru zvuka i ispruži lijevu ruku kroz

snijeg. I sada, više je osjećao nego čuo cviljenje; činilo se kao da mu je pod dlanom koji je ležao na nečem mekom i gipkom. Bila mu je nepodnošljiva pomisao na patnju životinje i borio se da se podigne, a nije mogao jer je, čini se, na njemu ležala stijena, ili neka ogromna masa. Ali je nastavio oprezno opipavati uokolo lijevom rukom, misleći da bi mogao doći do malog stvorenja i pomoći mu; i odjednom se sjeti da je meka stvar koju je dotakao bila Mattiena kosa i da mu je ruka bila na njenom licu.

Uspravi se na koljena, pokrećući tijelom i svoj čudovišni teret, i prelazeći rukom preko njenog lica sve dok ne osjeti da cviljenje dolazi s njenih usana ...

Priljubi lice uz njeno, prisloni uho na njene usne i u mraku joj ugleda otvorene oči i ču je kako izgovori njegovo ime.

– Oh, Matt, mislio sam da ćemo u njega udariti – jeknu i iz daljine, s brda, ču rzanje riđana, i pomisli: „Trebao bih ga nahraniti ...”

Gundavo mrmljanje prestade kad sam ušao u Fromeovu kuhinju, a od dviju žena koje su u njoj sjedile nisam mogao pogoditi koja je govorila.

Kad sam se pojavio, jedna podigne sa stolice koštunjavo visoko tijelo, ne da bi me pozdravila – pošto me je samo iznenađeno pogledala – nego jednostavno da pripremi objed koji je odgođen zbog Fromeova izbivanja. Poderana pamučna marama visila joj je s ramena, a pramenovi sijede kose bili su joj začušljani s visokog čela i pričvršćeni straga slomljenim češljem. Imala je blijede, mračne oči koje nisu otkrivale ništa i nisu izražavale ništa, a uske usne su joj bile isto tako blijedožute kao i lice.

Druga žena bila je mnogo manja i vitkija. Sjedila je ututkana u naslonjaču pored peći i kad sam ušao, brzo je okrenula glavu prema meni, nepomaknuvši pri tome ni najmanje svoje tijelo. Kosa joj je bila sijeda kao i njenoj družbenici, lice jantarne boje isto tako beskrvno i naborano s tamnomrkim sjenama koje su nos činile oštrijim i produbljivale sljepoočnice. Tijelo joj je, u bezobličnoj haljini, stalno bilo opuštено i nepokretno, a crne oči svijetlile su onim opčinjenim pogledom koji katkad imaju bolesnici koji pate od križobolje.

Kuhinja je, čak i za taj kraj, izgledala vrlo siromašno. Namještaj je bio najjednostavniji, osim naslonjača, posljednje relikvije luksuza

kupljene na seoskoj licitaciji, u kojem je sjedila crnooka žena. Tri obična porculanska tanjura i bokal za mlijeko s razbijenim vrhom položeni su na izmašćenom stolu punom usjekotina od noža, a dva slamnata stolca i kuhinjski ormar od nebojene jelovine stajali su jedno uz ožbukane zidove.

– Uh, kako je ovdje hladno. Sigurno se vatra sasvim ugasila – reče Frome, izvinjavajući se kad me je uveo i gledajući oko sebe.

Visoka žena, koja se odmakla od nas prema ormaru, ne obrati pažnju, ali druga, iz svoga udubljenja u jastuku, odgovori visokim tankim glasom žaleći se:

– Tek je maloprije naloženo, baš ovog trena. Zeena je zaspala i tako je dugo spavala da sam mislila da ću se smrznuti prije no što sam je uspjela probuditi i nagovoriti da naloži.

Pogodih da je ona govorila kad smo ušli.

Njena družbenica, koja se baš vraćala stolu s ostacima hladne pite s mesom u ulupljenoj posudi, spusti svoj neprivačni teret kao da ne čuje optužbe protiv sebe.

Frome je oklijevajući stajao pred njom dok se približavala; tada me pogleda i reče: – To je moja žena, gospođa Frome.

Poslije duge pauze doda, okrenuvši se osobi u naslonjaču: – A to je gospođica Mattie Silver ...

Gospođa Hale, nježna duša, smatrala me je izgubljenim u Flatsu i zatrpanim pod snježnim nanosom; i tako je živahno bilo njeno zadovoljstvo sljedećeg jutra kad me je ugledala, poslije sretnog povratka, da sam osjetio kako sam zbog opasnosti kojoj sam bio izložen porastao nekoliko stupnjeva u njenim očima.

Ogromno je bilo njeno čuđenje, i njeno i stare gospode Varnum, kad su saznale da me je stari konj Ethana Fromea odvezao do Raskrižja Corbury i natrag kroz najgoru noćnu mećavu; ali je za njih bilo još veće iznenađenje kad su čule da mi je njegov vlasnik dao prenoćište.

Osjetio sam, iza njihovih uzvika čuđenja, potajnu radoznalost o mojim doživljajima tijekom noći provedene u Fromeovu domu i naslutio sam da je najbolji način da njihovu suzdržanost prekinem ako ih pustim da pokušaju to učiniti s mojom. Zato sam se ograničio na to da ih obavijestim da sam primljen s velikom ljubaznošću, i da je

Frome spremio krevet za mene u sobi u prizemlju koja je, čini mi se, u sretnijim vremenima bila namještena kao radna soba.

– Da – razmišljala je gospođa Hale – pretpostavljam da u takvoj mećavi nije mogao napraviti ništa drugo nego vam ponuditi gostoprimstvo, ali mislim da je to Ethanu teško palo. Vjerujem da ste vi jedini stranac koji je stupio u tu kuću tijekom više od dvadeset godina. Tako je ponosan da mu je neugodno pozvati čak i njegove najstarije prijatelje; i ja ne znam dolazi li mu još itko, izuzev mene i doktora.

– Vi još idete tamo, gospođa Hale? – usudih se upitati.

– Odlazila sam određeno vrijeme poslije nesreće, kad sam se prvi put udala; ali poslije nekog vremena pomislila sam da im je teže što nas vide. A onda naiđe jedna, pa druga stvar, pa moje osobne teškoće ... Ali sam odlučila ići tamo obično oko Nove godine, i jednom tijekom ljeta. Samo što se uvijek trudim iskoristiti dan kad je Ethan odsutan. Dovoljno je teško vidjeti kako te dvije žene tamo sjede ... ali njegovo lice, kad gleda po toj goloj kući, upravo me ubija ... Vidite, ja se mogu sjetiti prošlosti i kako je bilo dok mu je mati bila živa, prije njihovih nevolja.

Stara gospođa Varnum je u to doba već legla i njena kći i ja sjedili smo sami, poslije večere, u strogoj osamljenosti gostinske sobe. Gospođa Hale me je gledala ispitivačkim pogledom, kao da je pokušavala vidjeti koliko su joj mjesta dale moje pretpostavke; nagađao sam da je, šuteći sve do sada, činila to zato što je čekala, svih tih godina, nekoga tko će vidjeti ono što je samo ona vidjela.

Pričekao sam da me pusti da prikupim snagu prije no što sam rekao: – Da, dosta je teško vidjeti ih sve troje zajedno.

Njene se meke obrve namrštiše. – Bilo je to strašno od početka. Bila sam u kući kad su ih donijeli. Položili su Mattie Silver u sobu u kojoj ste vi bili smješteni. Bile smo jako dobre prijateljice, i trebala mi je biti prva djeveruša u proljeće ... Kad su je donijeli, otišla sam k njoj i ostala cijelu noć. Dali su joj sredstva za umirenje i nije bila sasvim pri svijesti do trećeg jutra, a onda se odjednom probudila sama od sebe i gledala ravno u mene svojim velikim očima te rekla ... oh, ne znam zašto vam sve ovo pričam – prestade gospođa Hale plaćući.

Ona skide naočale, obriše ih i ponovo ih stavi nesigurnom rukom. – To se dogodilo sljedećeg dana – nastavi – pošto je Zeena Frome

otпустиła na brzinu Mattie zato što je trebala doći plaćena djevojka, a ovdašnjem svijetu nikad nije bilo jasno zašto su se ona i Ethan te noći sanjkali, kad su trebali putovati u Flats i uhvatiti vlak ... Nikad nisam saznala što je Zeena mislila – ne znam ni dan–danas. Nitko ne zna što misli Zeena. U svakom slučaju, kad je čula za nesreću, odmah je došla i bila s Ethanom kod svećenika, gdje su ga odnijeli. A čim su doktori rekli da i Mattie mogu odnijeti, Zeena je poslala po nju i uzela je ponovo na farmu.

– I tamo je od tada?

Gospođa Hale odgovori jednostavno: – Ona nije imala kamo.

A meni se srce steže pri pomisli na tešku bezizlaznost siromašnih.

– Da, tamo je bila – nastavi gospođa Hale – i Zeena je učinila i njoj i Ethanu onoliko dobra koliko je mogla. Bilo je to čudo, uzimajući u obzir koliko je bila bolesna ... ali kao da se podigla baš onda kad je bilo potrebno. Nije baš sasvim prestala posjećivati doktore, i dobivala je napade bolesti; ali je imala snage da se o njima brine više od dvadeset godina, iako je prije nesreće mislila da ne može brinuti čak ni o samoj sebi.

Gospođa Hale zastade trenutak, a ja ostadoh šuteći, utonuo u viziju koju su oživjele njene riječi. – To je užasno za sve njih – promrmljao sam.

– Da, to je vrlo teško. A nijedno od njih nije baš lak čovjek. Mattie je bila prije nesreće ... ma nikad nisam vidjela bolju prirodu. Ali je patila i previše ... to ja uvijek kažem kad mi ljudi pričaju kako je mrzovoljna. A Zeena je uvijek bila nastrana. Nije da se ne slaže s Mattie divno ... to sam sama vidjela. Ali se katkad porječavaju, i tada vam se od Ethanova lica kida srce ... Kad to vidim, mislim da on najviše pati ... u svakom slučaju to nije Zeena, pošto ona nema vremena ... To je žalosno, zaista – završi gospođa Hale, uzdahnuvši – što su svi zatvoreni u onoj kuhinji. Ljeti, kad su dani ugodni, prenesu Mattie u gostinjsku sobu ili pred kuću, i tada je malo lakše ... ali zimi se mora misliti na vatru; a kod Fromeovih nema ni dolara ušteđevine.

Gospođa Hale duboko uzdahne, kao da joj je pamćenje oslobođeno dugotrajnog tereta, i više nije imala što reći; ali je iznenada savlada nagon za potpunom ispovijedi.

Ponovo skine naočale, nagnu mi se preko čipkastog stolnjaka i produži spuštenim glasom:

– Bilo je jednog dana, tjedan dana poslije nesreće, kad su svi mislili da Mattie neće preživjeti. A ja kažem bolje bi bilo da nije. Rekla sam to našem svećeniku i zaprepastio se. Samo on nije bio sa mnom onog jutra kad je ona došla k svijesti ... I kažem vam, da je umrla, Ethan bi mogao živjeti; a po stanju u kojem su sada, ne vidim veliku razliku između Fromeovih gore na farmi i Fromeovih dolje na groblju; izuzev što su oni dolje svi mirni, i žene moraju šutjeti.

Edith Wharton

(1862.–1937.), američka spisateljica, rođena u New Yorku u bogatoj obitelji, zahvaljujući kojoj stječe dobru privatnu naobrazbu. Godine 1910. odlazi u Francusku, u kojoj ostaje do kraja života.

Bila je složena i kontradiktorna osoba, sputana nesretnim brakom, razapeta između obveza visokog društva i književnih ambicija. S Henryjem Jamesom, njenim književnim uzorom i mentorom, vezali su je bogato podrijetlo i navike mondenog života.

U književnosti se javila kada je imala trideset i četiri godine i do kraja života napisala je trinaest romana, deset zbirki priča, deset novela i dvije zbirke pjesama.

Njena najpoznatija djela su: *Kuća veselja* (The House of Mirth, 1905.), *Ethan Frome* (1911.), *Greben* (The Reef, 1912.), *Običaji zemlje* (The Custom of the Country, 1913.), *Doba nevinosti* (The Age of Innocence, 1920.) te *Pogled unazad* (A Backward Glance, 1934.).

Edith Wharton je jedna od začetnica modernog psihološkog romana u Americi, a njeno stvaralaštvo možemo podijeliti u tri tematska kruga: romani o društvenom životu u Americi u kojima sjajno opisuje nestajanje stare američke „aristokracije“ pred nezaustavljivim nasrtajima novih bogataša, vlasnika korporacija, graditelja željeznica i burzovnih mešetara, romani s temom iz prvog svjetskog rata i romani o siromašnim seljacima i zabačenim dijelovima Nove Engleske.

Wharton je 1921. dobila Pulitzerovu nagradu za roman *Doba nevinosti*.

Roman *Ethan Frome* sada je prvi put preveden na hrvatski jezik.

Table of Contents

Ethan Frome

O knjizi

~ 0 ~

~ 1 ~

~ 2 ~

~ 3 ~

~ 4 ~

~ 5 ~

~ 6 ~

~ 7 ~

~ 8 ~

~ 9 ~

Edith Wharton